

JRTR.ORG

JRTR

JOURNAL OF RECREATION AND TOURISM RESEARCH
ISSN: 2148-5321

YEAR-YIL: 2026
VOLUME-CİLT: 13
ISSUE-SAYI: 1

ISSN: 2148-5321
editor@jrtr.org
www.jrtr.org

JRTR

JOURNAL OF RECREATION AND TOURISM RESEARCH

ISSN: 2148-5321

2026

Volume 13

Issue 1

About This Journal

Journal of Recreation and Tourism Research (JRTR), is a double-blind peer reviewed journal, aims at covering theoretical and empirical research that span the entire range of recreation and tourism. The journal publishes theoretical and empirical papers or case studies relating to management, recreation, and tourism.

Dergi Hakkında

Journal of Recreation and Tourism Research (JRTR) amacı Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanmış özgün araştırma, kavramsal inceleme, derleme makaleleri ve olgu sunumu türündeki çalışmaları yayınlarak, ulusal ve uluslararası düzeyde alanla ilgili bilginin paylaşımına katkı sağlanmasıdır. Derginin ilk sayısı 30 Mart 2014'te Cilt: 1 Sayı: 1 olarak sitede yayımlanmıştır.

Editor in Chief / Baş Editör

Assoc. Prof. Ercan YAVUZ (Ph.D.) / Ankara Hacı Bayram Veli University

Assistant Editor / Editör Yardımcısı

Mustafa DEMİREL (Ph.D. Cand.) / editor@jrtr.org

Language Editors / Dil Editörleri

Prof. Cüneyt TOKMAK (Ph.D.) / Eskişehir Osmangazi University/ English Language Editors

Assoc. Prof. Feridun Hakan ÖZKAN (Ph.D.) / Ankara Hacı Bayram Veli University/ Turkish Language Editors

Selcan ERGUN (Ph.D.) / National Defense University/ English Language Editors

Abstracting & Indexing / Taranan Dizinler

Asian Science Citation Index (ASCI)

EuroPub Database

Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Türkiye Turizm Dizini

European Commission Funded Research (OpenAIRE)

CABI Leisure Tourism

*ULAKBİM TR DIZIN assessment is in progress.

JRTR

JOURNAL OF RECREATION AND TOURISM RESEARCH

ISSN: 2148-5321

2026

Volume 13

Issue 1

Editorial Board Members

Prof. Yüksel EKİNCİ (Ph.D.) / University of Portsmouth

Prof. Evren GÜÇER (Ph.D.) / Mingachevir State University

Prof. Fevzi OKUMUS (Ph.D.) / University of Central Florida

Prof. Muharrem TUNA (Ph.D.) / Ankara Hacı Bayram Veli University

Assoc. Prof. Mert GÜRLEK (Ph.D.) / Burdur Mehmet Akif Ersoy University

Prof. M. Murat KIZANLIKLI (Ph.D.) / Kyrgyz-Turkish Manas University

Assoc. Prof. Özgür YAYLA (Ph.D.) / Akdeniz University

Assoc. Prof. Ş. Gamze ALBAYRAK (Ph.D.) / Ankara Hacı Bayram Veli University

Assoc. Prof. Ahmet B. ÖZTÜRK (Ph.D.) / University of Central Florida

Prof. Melih MADANOĞLU (Ph.D.) / Kennesaw State University

Assoc. Prof. Zélia BREDA (Ph.D.) / University of Aveiro

Asst. Prof. İbrahim AYDIN (Ph.D.) / Kırşehir Ahi Evran University

Asst. Prof. Muhammet VAPUR (Ph.D.) / Istanbul Rumeli University

Asst. Prof. Recep KAHVECİOĞLU (Ph.D.) / Kırşehir Ahi Evran University

Artur KOZLOWSKI, (Ph.D.) / WSB Schools of Banking

Naringul MARGEZİYEVA (Ph.D.) / Kyrgyz-Turkish Manas University

JRTR

JOURNAL OF RECREATION AND TOURISM RESEARCH
ISSN: 2148-5321

CONTENTS

Hüseyin ÖZKAYA & Akyay UYGUR	1-18
Turizm ve Konaklama İşletmelerinde Yeşil Yönetim: Kavramsal ve Bibliyometrik Bir İnceleme	
<i>Green Management in Tourism and Hospitality Enterprises: A Conceptual and Bibliometric Review</i>	
Neslihan DERMAN & Müjdat ERTÜRK	19-46
Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Staj Yeterliliği Konusunda İşletme Temsilcilerinin Görüşleri: Ankara İli Örneği	
<i>The Opinions of Business Representatives on the Internship Competencies of Students Receiving Tourism Education at Vocational and Technical Anatolian High Schools: The Case of Ankara Province</i>	
Hakan BENEK	47-70
Orman Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'nin Ormanlık Alanlarında Ekoturizm Rotaları Belirleme ve Oluşturma Planına Yönelik Değerlendirme	
<i>Evaluation of the General Directorate of Forestry's Plan for Determining and Creating Ecotourism Routes in Türkiye's Forested Areas</i>	

JRTR

JOURNAL OF RECREATION AND TOURISM RESEARCH
ISSN: 2148-5321

CONTENTS

Funda ODUNCUOĞLU	71-91
Gastronomi Turizminde Üçüncü Yaş Pazarının Yeri ve Önemine İlişkin Teorik Bir İnceleme	
<i>A Theoretical Review on The Place and Importance of The Third Age Market in Gastronomy Tourism</i>	

TURİZM VE KONAKLAMA İŞLETMELERİNDE YEŞİL YÖNETİM: KAVRAMSAL VE BİBLİYOMETRİK BİR İNCELEME

GREEN MANAGEMENT IN TOURISM AND HOSPITALITY ENTERPRISES: A CONCEPTUAL AND BIBLIOMETRIC REVIEW

Hüseyin ÖZKAYA^a Akyay UYGUR^b

Özet

Bu çalışmanın amacı, turizm ve konaklama işletmeleri bağlamında yeşil yönetim literatürünün gelişim seyrini, kavramsal yönelimlerini ve bilgi üretim yapısını bibliyometrik analiz yöntemi aracılığıyla sistematik biçimde incelemektir. Araştırma kapsamında, Web of Science veri tabanında yer alan ve “tourism”, “hospitality” ve “green management” anahtar kelimelerini içeren yayınlar analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, VOSviewer programı kullanılarak anahtar kelime eş-oluşum ağları, ülkelere göre iş birliği ağları, yazar ağları ve kaynak (dergi) ağları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bulgular, literatürün kavramsal çekirdeğinin sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm, konaklama ve yeşil insan kaynakları yönetimi gibi temalar etrafında şekillendiğini göstermektedir. Ayrıca akademik üretimin belirli ülkeler, etkili yazarlar ve önde gelen dergiler çevresinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, yayın sayısı ile atıf etkisinin her zaman paralel ilerlemediği ve literatürde nitel etkinin belirleyici bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Yeşil yönetimin turizm ve konaklama literatüründe geçici bir eğilim olmanın ötesine geçerek disiplinler arası, kalıcı ve stratejik bir araştırma alanına dönüştüğü görülmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmaların, örgütsel süreçler, insan kaynakları uygulamaları ve çalışan davranışlarını merkeze alan çok düzeyli yaklaşımlar benimsemesinin alanın gelişimine önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm ve Konaklama İşletmeleri, Yeşil Yönetim, Bibliyometrik Analiz

Abstract

The aim of this study is to systematically examine the evolution, conceptual orientations, and knowledge production structure of the green management literature in the context of tourism and hospitality through bibliometric analysis. Within the scope of the research, publications indexed in the Web of Science database containing the keywords “tourism,” “hospitality,” and “green management” were analyzed. The obtained data were evaluated using VOSviewer software within the framework of keyword co-occurrence networks, country collaboration networks, author networks, and source (journal) networks. The findings indicate that the conceptual core of the literature is shaped around themes such as sustainability, sustainable tourism, hospitality, and green human resource management. In addition, it was determined that academic production is concentrated around specific countries, influential authors, and leading journals. Furthermore, it was found that publication volume and citation impact do not always progress in parallel, and that qualitative influence plays a decisive role in the literature. Green management is observed to have evolved beyond a temporary trend into a multidisciplinary, persistent, and strategic research field in the tourism and hospitality literature. It is anticipated that future studies adopting multi-level approaches focusing on organizational processes, human resource practices, and employee behaviors will make significant contributions to the development of the field.

Keywords: Tourism and Hospitality Enterprises, Green Management, Bibliometric Analysis

Makale Geliş Tarihi: 04.01.2026 **Makale Kabul Tarihi:** 15.03.2026

Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Hüseyin ÖZKAYA (ozkaya.huseyin@ogr.hbv.edu.tr)

^a Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara/Türkiye (ozkaya.huseyin@ogr.hbv.edu.tr) ORCID: 0000-0001-5946-5388

^b Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Ankara/Türkiye (akyay.uygur@hbv.edu.tr) ORCID: 0000-0002-8930-0696

DOI: 10.5281/zenodo.19241968

1. Giriş

Sanayi devriminden itibaren ivme kazanan üretim ve tüketim faaliyetleri, günümüzde küresel ölçekte ciddi çevresel tahribatlara ve doğal kaynakların hızla tükenmesine yol açmıştır. İklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması ve kirlilik gibi sorunlar, toplumsal farkındalığın artmasına ve sürdürülebilirlik kavramının küresel bir öncelik haline gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, ekonomik büyüme ile ekolojik dengenin korunması arasındaki hassas dengenin sağlanması, modern yönetim anlayışının en temel sorumluluklarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Doğal ve kültürel kaynakların yoğun bir biçimde kullanıldığı turizm sektörü, çevresel değişimlerden doğrudan etkilenen ve aynı zamanda bu değişimler üzerinde belirgin bir etkiye sahip olan dinamik bir yapı sergilemektedir. Turistik faaliyetlerin sürdürülebilirliği, büyük ölçüde bozulmamış bir ekosistemin varlığına bağlıdır. Ancak sektörün büyüme hızı ve operasyonel süreçlerin doğası, doğal çevre üzerinde ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Bu paradoks, turizm paydaşlarının çevresel sorumluluklarını yeniden gözden geçirmelerini ve proaktif yaklaşımlar geliştirmelerini zorunlu kılmıştır.

Turizm sektörünün temel yapı taşlarından biri olan konaklama işletmeleri, enerji ve su tüketimi ile atık üretimi açısından en yüksek çevresel ayak izine sahip birimler arasında yer almaktadır. Tüketicilerin çevre dostu ürün ve hizmetlere olan eğilimlerinin artması ve uluslararası çevre standartlarının sıkılaşması, bu işletmeleri geleneksel yönetim modellerinden uzaklaştırarak "yeşil yönetim" felsefesini benimsemeye itmiştir. Yeşil yönetim, işletmelerin stratejik hedeflerinden operasyonel süreçlerine kadar her aşamada çevresel duyarlılığı merkeze alan, kaynak verimliliğini artıran ve kurumsal imajı güçlendiren bir model olarak kabul edilmektedir.

Akademik literatürde yeşil yönetim ve sürdürülebilir turizm uygulamaları üzerine yapılan çalışmaların sayısı son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. Ancak bu alandaki bilimsel birikimin hangi yönde geliştiği, odaklanılan temel temalar ve mevcut literatürdeki boşlukların tespit edilmesi, konunun gelecekteki seyrini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bilginin bu denli hızlı üretildiği bir dönemde, mevcut çalışmaların sistematik bir biçimde haritalandırılması ve akademik eğilimlerin ortaya konulması gerekliliği doğmaktadır. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmanın temel amacı, turizm ve otel işletmelerinde yeşil yönetim konusunun yer aldığı akademik çalışmaların bibliyometrik bir analizini yapmaktır.

Bu çalışma ile ilgili literatürün mevcut durumunun panoramik bir perspektifle sunulması ve bu alanda yapılacak gelecek araştırmalar için kuramsal bir ön çalışma (preliminary study) oluşturulması hedeflenmektedir.

2. Turizm ve Otel İşletmelerinde Yeşil Yönetim: Kavramsal Çerçeve

Küresel ölçekte artış gösteren çevre kirliliği ve doğal kaynakların hızla tükenmesi, toplumsal farkındalığın artmasına ve sürdürülebilirlik kavramının tüm sektörlerde öncelikli hale gelmesine neden olmuştur (Sidal ve Gümüş, 2023). Turizm sektörü, doğası gereği çevresel kaynakları yoğun bir şekilde kullanan ve bu kaynaklara bağımlı olan bir yapı sergilemektedir; bu durum, sektör paydaşlarının çevreyi korumaya yönelik ciddi adımlar atmasını zorunlu kılmaktadır (Arslaner, 2020). Scholz (2019) tarafından vurgulandığı üzere, sürdürülebilirlik günümüzde dünya turizminin en temel önceliklerinden biri olarak kabul edilmekte ve konaklama işletmeleri bu sürecin merkezinde yer almaktadır. Turistik tüketicilerin çevre dostu ürün ve hizmetlere olan eğilimlerinin artması, işletmeleri sadece ekonomik değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal sorumluluklarını da yerine getirmeye itmektedir (Seyhan ve Yılmaz, 2010).

Yeşil yönetim anlayışı, işletmelerin faaliyetlerini çevresel sorumluluk ilkeleri doğrultusunda sürdürmelerini ve ekonomik büyüme ile doğal kaynakların korunmasını uzun vadeli bir perspektifte bütünleştirmelerini ifade etmektedir (Gökdeniz, 2018). Bu yaklaşım, kaynakların etkin kullanımı, enerji verimliliği ve atık yönetimi gibi süreçlerin stratejik yönetim uygulamalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmesini öngörmektedir (Çilingir ve Erköç, 2022). Konaklama işletmeleri özelinde yeşil yönetim; operasyonel süreçlerin çevreye olan olumsuz etkilerini minimize etmeyi amaçlayan, proaktif bir yönetim felsefesi olarak tanımlanmaktadır (Scholz vd., 2020). Bu bağlamda, işletmelerin misyon ve vizyonlarının çevresel hedefler doğrultusunda yenilenmesi, kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından kritik bir öneme sahip görülmektedir (Güdül ve Sağır, 2024).

İşletme fonksiyonları açısından değerlendirildiğinde yeşil yönetim, çok boyutlu bir yapı sergilemektedir. Yeşil insan kaynakları yönetimi, çalışanların çevre bilincini artırmayı, yeşil yetkinlikler kazandırmayı ve örgütsel yeşil kültürü inşa etmeyi hedefleyen bir süreç olarak öne çıkmaktadır (Sidal ve Gümüş, 2023). Çalışanların yeşil örgütsel davranışlarının teşvik edilmesi, işletmenin çevresel performansını doğrudan etkileyen bir faktör olarak nitelendirilmektedir “(Güdül ve Sağır, 2024). Öte yandan, yeşil pazarlama

faaliyetleri aracılığıyla işletmeler, çevre dostu imajlarını güçlendirerek rekabet avantajı elde etmeye çalışmaktadır (Syhan ve Yılmaz, 2010; Atay ve Dilek, 2013). Ayrıca, tedarik süreçlerinde çevre kriterlerinin gözetilmesi olarak tanımlanan yeşil tedarik zinciri yönetimi, işletme performansının artırılmasında stratejik bir değişken olarak değerlendirilmektedir (Akandere ve Zerenler, 2017).

Uygulama düzeyinde, konaklama tesislerinde enerji tasarrufu, su yönetimi, atık azaltma ve geri dönüşüm faaliyetleri yeşil yönetimin temel taşlarını oluşturmaktadır (Deste vd., 2018; Laspiñas ve Tayco, 2025). Özellikle küçük ölçekli işletmelerin katı atık yönetimi konusundaki katkıları, yerel düzeyde sürdürülebilirliğin sağlanması bakımından dikkat çekicidir (Agyeiwaah, 2020). Teknolojik gelişmelerle birlikte, yeşil bilişim uygulamalarına yönelik inanç ve tutumların da kurumsal çevre politikalarına entegre edilmeye başlandığı gözlemlenmektedir (Akın, 2022). Bu uygulamaların standardizasyonu ve belgelendirilmesi noktasında, "Yeşil Yıldız", "Mavi Bayrak" ve "Green Key" gibi eko-etiketler, işletmelerin çevresel duyarlılığını simgeleyen ve turistlerin konaklama tercihlerini etkileyen önemli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Ertaş vd., 2018; Yurtlu vd., 2021; Zeydan ve Gürbüz, 2021).

Yeşil yönetim uygulamalarının başarısı, büyük ölçüde üst düzey yöneticilerin çevresel tutumlarına ve stratejik planlama becerilerine dayanmaktadır (Çelik ve Çevirgen, 2021; Çilingir ve Erkılcı, 2021). Yöneticilerin çevreye duyarlı bir işletmecilik anlayışını benimsemesi hem operasyonel verimliliği artırmakta hem de işletme başarısına pozitif katkı sağlamaktadır (Türk ve Kara, 2018). Ancak uygulama sürecinde maliyetler, personel eğitimi eksikliği ve yasal düzenlemeler gibi çeşitli engellerle karşılaşıldığı da ifade edilmektedir (Hobson ve Essex, 2001, Laspiñas ve Tayco, 2025). Konaklama sektöründe yeşil yönetimin benimsenmesi, sadece bir imaj çalışması değil, değişen tüketici beklentilerine yanıt veren ve ekosistemin korunmasını odağına alan bütünsel bir stratejik zorunluluk olarak değerlendirilmektedir.

3. Yöntem

Turizm ve konaklama işletmelerinde yeşil yönetim literatürünün bilimsel gelişimini ve alandaki eğilimleri incelemek amacıyla bu çalışmada betimsel özellikler taşıyan bir tarama modeli benimsenmiştir. Bu model, ilgili literatürün sistematik biçimde analiz edilmesine ve mevcut bilgi birikiminin bütüncül bir çerçevede değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemlerinden biri olan

bibliyometrik analiz tekniği kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz, belirli bir araştırma alanındaki bilimsel yayınların ve atıf ilişkilerinin istatistiksel yöntemlerle incelenmesini mümkün kılarak literatürün entelektüel yapısını ortaya koymaktadır (Van Raan, 2005; Donthu vd., 2021). Bu doğrultuda, turizm ve konaklama bağlamında yeşil yönetim literatürüne ilişkin veriler Web of Science veri tabanından elde edilmiştir.

Araştırma kapsamında belirlenen temel sorular şu şekildedir:

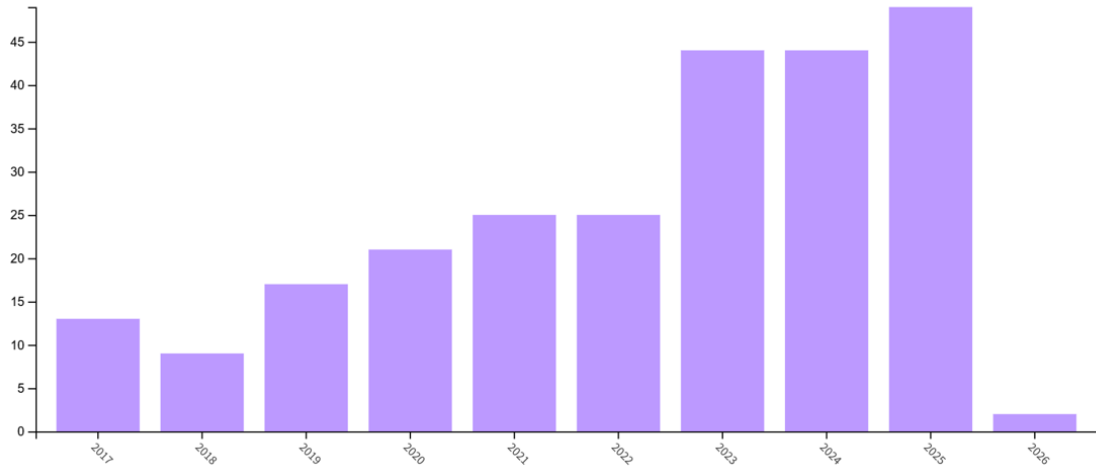
1. Turizm ve otelcilikte yeşil yönetim alanında yayımlanan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıl bir gelişim göstermektedir?
2. İlgili literatürde en sık kullanılan anahtar kelimeler ve kavramsal kümeler nelerdir?
3. Yeşil yönetim araştırmalarında hangi ülkeler ön plana çıkmaktadır?
4. Alan içerisinde en fazla atıf alan makaleler ve akademik etkisi yüksek yazarlar hangileridir?
5. Konuyla ilgili yayınların yoğunlaştığı dergi bilgileri nelerdir?

Araştırmanın verileri, 1 Kasım 2025 tarihinde dünyanın en saygın akademik veri tabanlarından biri olan Web of Science (WoS) üzerinden temin edilmiştir. Veri toplama sürecinde, turizm ve konaklama sektörü ile yeşil yönetim arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla "tourism", "hospitality" ve "green management" anahtar kelimeleri kullanılarak "konu" (topic) bağlamında bir tarama gerçekleştirilmiştir. Bu tarama stratejisi; ilgili kavramların çalışmaların başlığında, özetinde veya anahtar kelimelerinde yer aldığı tüm yayınları kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. Elde edilen veri seti, 2017 yılından 2026 yılına kadar olan süreci kapsayan toplam 303 adet yayından oluşmaktadır.

Değerlendirme sürecinde elde edilen bibliyometrik verilerin görselleştirilmesi ve bilimsel ağların haritalandırılması amacıyla VOSviewer 1.6.20 istatistik programı kullanılmıştır. VOSviewer; anahtar kelime eş-dizimi, yazar iş birliği ağları ve atıf analizleri gibi karmaşık verileri grafiksel haritalara dönüştürerek literatürdeki araştırma boşluklarının ve yoğunlaşma alanlarının tespit edilmesini kolaylaştırmaktadır (Van Eck ve Waltman, 2010). Çalışma, kamuya açık ikincil veriler üzerinden yürütüldüğü ve bibliyometrik bir analiz niteliği taşıdığı için etik kurul onayı gerektirmemektedir. Araştırma boyunca akademik etik ilkelere sadık kalınmış ve yararlanılan tüm kaynaklara usulüne uygun atıf yapılmıştır.

4. Bulgular

Web of Science veri tabanından elde edilen ham veriler, VOSviewer 1.6.20 programı aracılığıyla sistematik olarak analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir. Analizler; anahtar kelime ağ analizleri, yazar bazlı atıf eşleşmeleri ve kaynak (dergi) analizleri olmak üzere çok boyutlu bir perspektifle gerçekleştirilmiştir. Bulguların sunumunda ilk aşama olarak, turizm ve otelcilikte yeşil yönetim literatürünün zamansal gelişimini ortaya koymak amacıyla yayınların yıllara göre dağılımı ve artış eğilimleri incelenmiştir.

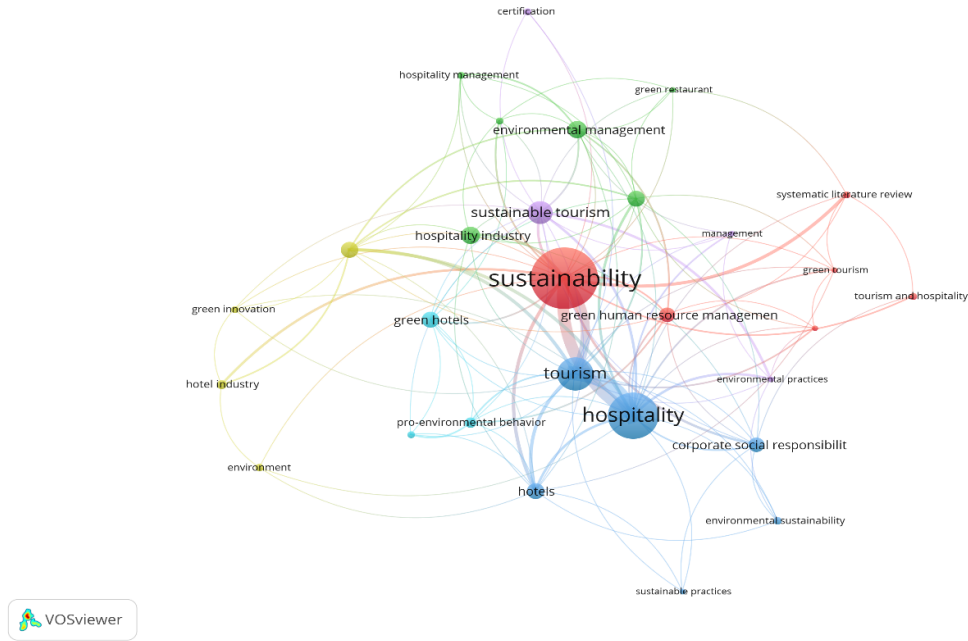

Şekil 1. Yıllara Göre Dağılım

Şekil 1 incelendiğinde, 2017–2022 döneminde yayın sayısının kademeli bir artış eğilimi sergilediği, 2023 yılı itibarıyla ise belirgin bir sıçrama yaşandığı görülmektedir. 2024 ve 2025 yıllarında artış eğiliminin devam etmesi, turizm ve konaklama işletmelerinde yeşil yönetim konusuna yönelik akademik ilginin son yıllarda hızla güçlendiğine işaret etmektedir. 2026 yılına ilişkin düşük değer ise yılın henüz tamamlanmamış olmasıyla açıklanabilir. Bu bulgular, konunun güncel, dinamik ve gelişmekte olan bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir.

4.1. Anahtar Kelime Ağ Analizi

Bibliyometrik anahtar kelime ağı analizi, minimum 5 tekrar kriteri esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Tarama süreci, Turizm (Tourism), Konaklama (Hospitality) ve Yeşil Yönetim (Green Management) kavramları çerçevesinde yapılandırılmış; analiz kapsamında veriler Web of Science veri tabanından elde edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda, eşik değeri karşılayan toplam 29 anahtar kelimenin ağ yapısına dâhil olduğu ve bu kelimelerin 6 ayrı küme (cluster) altında toplandığı belirlenmiştir.

Şekil 2. Anahtar Kelime Ağ Analizi

Şekil 2'ye göre ağın merkezinde sürdürülebilirlik (Sustainability) kavramının yer aldığı görülmektedir. Bu kavramın en yüksek bağlantırlık ve yoğunluk değerlerine sahip olması, turizm ve konaklama literatüründe çevresel, yönetsel ve örgütsel tartışmaların büyük ölçüde sürdürülebilirlik ekseninde şekillendiğini göstermektedir. Turizm (Tourism), konaklama (Hospitality), sürdürülebilir turizm (Sustainable Tourism) ve yeşil insan kaynakları yönetimi (Green Human Resource Management) gibi kavramlarla kurulan güçlü ilişkiler, alanın çok boyutlu ve disiplinler arası bir karaktere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Birinci kümede, yeşil insan kaynakları yönetimi (Green Human Resource Management), yeşil tedarik zinciri yönetimi (Green Supply Chain Management), yeşil turizm (Green Tourism), sistematik literatür incelemesi (Systematic Literature Review) ve turizm ve konaklama (Tourism and Hospitality) kavramlarının bir arada konumlandığı belirlenmiştir. Bu küme, sürdürülebilirlik ve yeşil yönetim yaklaşımlarının özellikle insan kaynakları politikaları ve örgütsel süreçler üzerinden ele alındığını; aynı zamanda alan yazında sentezleyici ve bütünleştirici çalışmaların arttığını göstermektedir. İkinci kümede çevresel yönetim (Environmental Management), yeşil pazarlama (Green Marketing), yeşil uygulamalar (Green Practices), yeşil restoran (Green Restaurant), konaklama endüstrisi (Hospitality Industry) ve konaklama yönetimi (Hospitality Management)

kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu küme, sürdürülebilirlik uygulamalarının özellikle konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinde operasyonel ve pazarlama temelli bir bakış açısıyla ele alındığını ortaya koymaktadır.

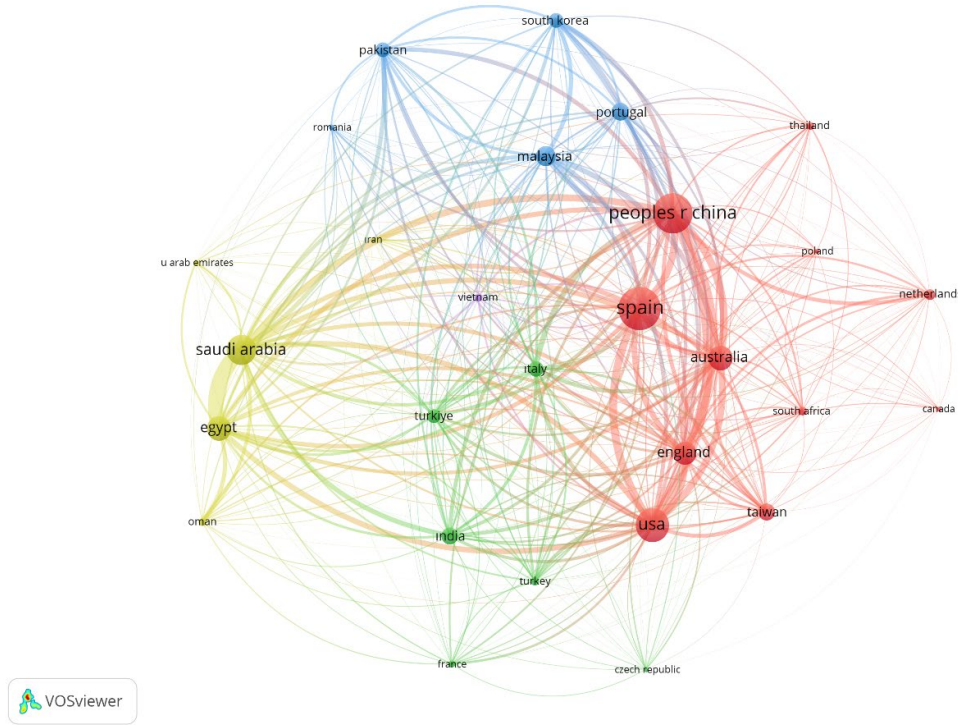
Üçüncü kümede kurumsal sosyal sorumluluk (Corporate Social Responsibility), çevresel sürdürülebilirlik (Environmental Sustainability), sürdürülebilir uygulamalar (Sustainable Practices), konaklama (Hospitality), oteller (Hotels) ve turizm (Tourism) kavramlarının birlikte yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yapı, sürdürülebilirlik tartışmalarının özellikle otel işletmeleri bağlamında kurumsal sorumluluk ve çevresel performans ekseninde ele alındığını göstermektedir. Dördüncü kümede çevre (Environment), yeşil inovasyon (Green Innovation), otel endüstrisi (Hotel Industry) ve sürdürülebilir kalkınma (Sustainable Development) kavramlarının bir araya geldiği belirlenmiştir. Bu küme, yenilikçi çevresel uygulamaların ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin, otel işletmeleri bağlamında stratejik bir unsur olarak ele alındığını ortaya koymaktadır.

Beşinci kümede sertifikasyon (Certification), çevresel uygulamalar (Environmental Practices), yönetim (Management) ve sürdürülebilir turizm (Sustainable Tourism) kavramları öne çıkmaktadır. Bu küme, sürdürülebilirliğin ölçülmesi, belgelendirilmesi ve yönetsel sistemler aracılığıyla kurumsallaştırılmasına odaklanan çalışmaları temsil etmektedir. Altıncı kümede ise çevresel farkındalık (Environmental Awareness), yeşil oteller (Green Hotels) ve çevre yanlısı davranış (Pro-Environmental Behavior) kavramlarının birlikte konumlandığı görülmektedir. Bu yapı, bireylerin ve çalışanların çevreye duyarlı tutum ve davranışlarını merkeze alan mikro düzeyli çalışmalara işaret etmektedir.

Genel değerlendirme kapsamında, turizm ve konaklama literatüründe sürdürülebilirliğin yalnızca çevresel bir kavram olarak değil; yönetim, insan kaynakları, pazarlama, kurumsal sosyal sorumluluk, davranışsal yaklaşımlar ve sertifikasyon sistemleri ile bütünleşik biçimde ele alındığı görülmektedir. Anahtar kelimeler arasındaki güçlü bağlantılar, alanın parçalı bir yapıdan ziyade yüksek düzeyde bütünleşmiş bir araştırma ağına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, sürdürülebilir turizm ve konaklama alanında çok disiplinli ve çok düzeyli araştırmaların gelecekte daha da artacağına işaret etmektedir.

4.2. Ülkelere Göre Ağ Analizi

Bibliyometrik analiz kapsamında ülkeler arası bilimsel üretim ve iş birliği yapısı en az 5 yayın ve 50 atıf kriterine göre incelenmiş; tarama süreci Turizm (Tourism), Konaklama (Hospitality) ve Yeşil Yönetim (Green Management) kavramları temel alınarak Web of Science veri tabanında gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda, belirlenen eşik değerleri karşılayan ülkelerin yayın sayıları (Documents) ve atıf sayıları (Citations) dikkate alınarak ülkeler arası iş birliği ağı oluşturulmuştur. Ortaya çıkan ağ yapısı, sürdürülebilirlik temelli turizm ve konaklama literatürünün küresel dağılımını ve ülkeler arası etkileşim örüntülerini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Şekil 3. Ülkelere Göre Yayın ve Atıf Ağ Analizi

Şekil 3'te yer alan ağ verileri incelendiğinde, Çin (People's Republic of China), İspanya (Spain) ve Amerika Birleşik Devletleri (USA)'nin yayın sayısı açısından öne çıktığı görülmektedir. Çin'in yayın sayısının yüksek olmasına karşın, ABD'nin daha sınırlı sayıda çalışmayla yüksek atıf değerlerine ulaşması, bu ülkenin alan üzerindeki akademik etkisinin güçlü olduğunu göstermektedir. Benzer biçimde İngiltere (England) ve Avustralya (Australia) da görece daha düşük yayın sayısına rağmen yüksek atıf performansı sergileyerek literatürde merkezi bir konum elde etmiştir.

Ülke iş birliği ağı görselleştirildiğinde, İspanya (Spain), Çin (People's Republic of China), ABD (USA) ve İngiltere (England)'nin ağı merkezinde yer aldığı ve birçok ülke ile güçlü bağlantılar kurduğu görülmektedir. Bu durum, söz konusu ülkelerin yalnızca yayın üretiminde değil, aynı zamanda uluslararası akademik iş birliklerinde de belirleyici aktörler olduğunu göstermektedir. Özellikle İspanya'nın Avrupa merkezli; ABD ve Çin'in ise küresel ölçekte geniş iş birliği ağlarına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

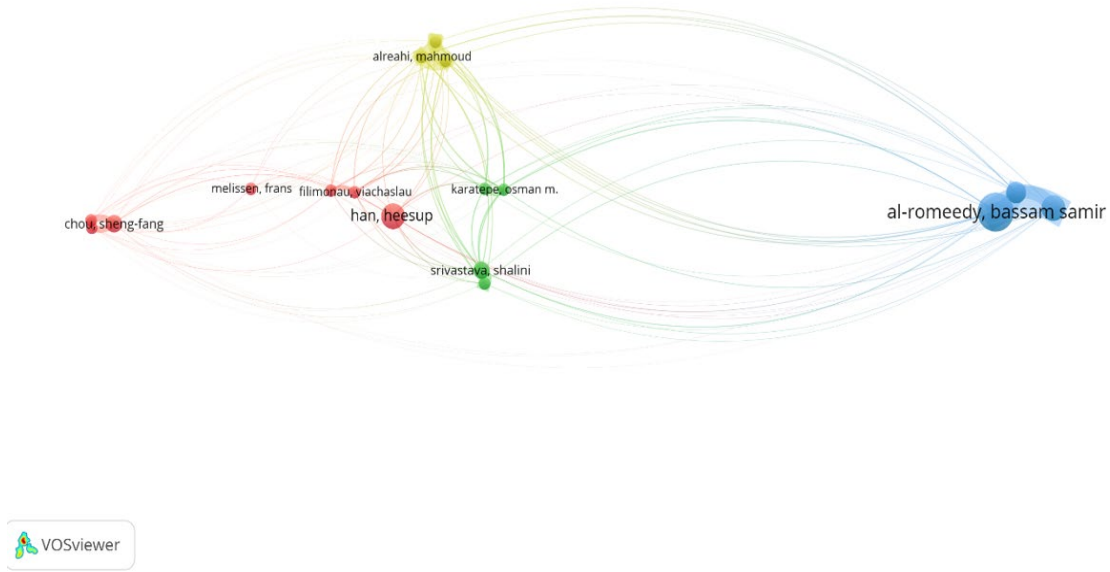
Ağın diğer kümelerinde Suudi Arabistan (Saudi Arabia), Mısır (Egypt) ve Umman (Oman)'ın Orta Doğu merkezli bir alt yapı oluşturduğu; bu ülkelerin çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil uygulamalar bağlamında bölgesel bir iş birliği eğilimi sergilediği gözlemlenmektedir. Benzer şekilde Pakistan (Pakistan), Güney Kore (South Korea), Malezya (Malaysia) ve Portekiz (Portugal)'in Asya ve Avrupa arasında köprü niteliği taşıyan bir etkileşim alanı oluşturduğu görülmektedir.

Türkiye (Türkiye)'nin ağ yapısında orta düzey bir konumda yer aldığı; özellikle İtalya (Italy), Hindistan (India) ve Vietnam (Vietnam) gibi ülkelerle bağlantılar kurduğu belirlenmiştir. Yayın ve atıf sayılarının görece sınırlı olmasına rağmen Türkiye'nin farklı kümelerle ilişki kurması, alan yazına entegre olma eğiliminin bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, gelecekte uluslararası ortaklı çalışmalar yoluyla etki gücünün artırılabilmesine işaret etmektedir.

Genel değerlendirme kapsamında, sürdürülebilir turizm ve konaklama literatürünün belirli ülkelerde yoğunlaştığı; buna karşın çok merkezli ve küresel bir iş birliği yapısının giderek güçlendiği görülmektedir. Yayın sayısı ile atıf etkisinin her zaman paralel ilerlemediği; bazı ülkelerin sınırlı üretimle yüksek akademik etki oluşturabildiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, alanın yalnızca nicel üretim üzerinden değil, nitel etki, uluslararası iş birliği ve ağ merkeziliği üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.3. Yazarlara Göre Yayın ve Atıf Ağ Analizi

Yazar ağı analizi, Turizm (Tourism), Konaklama (Hospitality) ve Yeşil Yönetim (Green Management) temelli literatürü kapsayacak biçimde Web of Science veri tabanında gerçekleştirilmiştir. Analizde, alanda süreklilik gösteren ve bilimsel etki düzeyi belirli bir eşik değerin üzerinde olan araştırmacıların belirlenmesi amacıyla en az 3 yayın ve 50 atıf kriteri uygulanmıştır. Bu ölçütler doğrultusunda seçilen yazarlar arasındaki ortak yazarlık ilişkileri görselleştirilmiş ve yazarlar arası iş birliği örüntüleri analiz edilmiştir.

Şekil 4. Yazarlara Göre Ağ Analizi

Şekil 4'te yer alan ağ verileri incelendiğinde, Al-Rmeedy, Bassam Samir'in yayın sayısı ve ağ merkeziliği açısından öne çıktığı görülmektedir. Söz konusu yazarın hem üretkenlik hem de atıf performansı bakımından ağın merkezinde konumlandığı ve farklı yazar kümeleriyle bağlantılar kurduğu belirlenmiştir. Bu durum, ilgili yazarın sürdürülebilir turizm ve yeşil yönetim literatüründe yönlendirici ve birleştirici bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Atıf sayıları dikkate alındığında, Karatepe, Osman M.'nin görece sınırlı yayın sayısına rağmen yüksek atıf değerine ulaştığı görülmektedir. Bu bulgu, ilgili yazarın çalışmalarının alan üzerinde yüksek etki yarattığını ve özellikle konaklama sektöründe örgütsel davranış, insan kaynakları ve sürdürülebilirlik temelli çalışmalarda referans noktası olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Benzer biçimde Rezapouraghdam, Hamed, Han, Heesup ve Chou, Sheng-Fang gibi yazarların da yüksek atıf düzeyleriyle literatürde güçlü bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

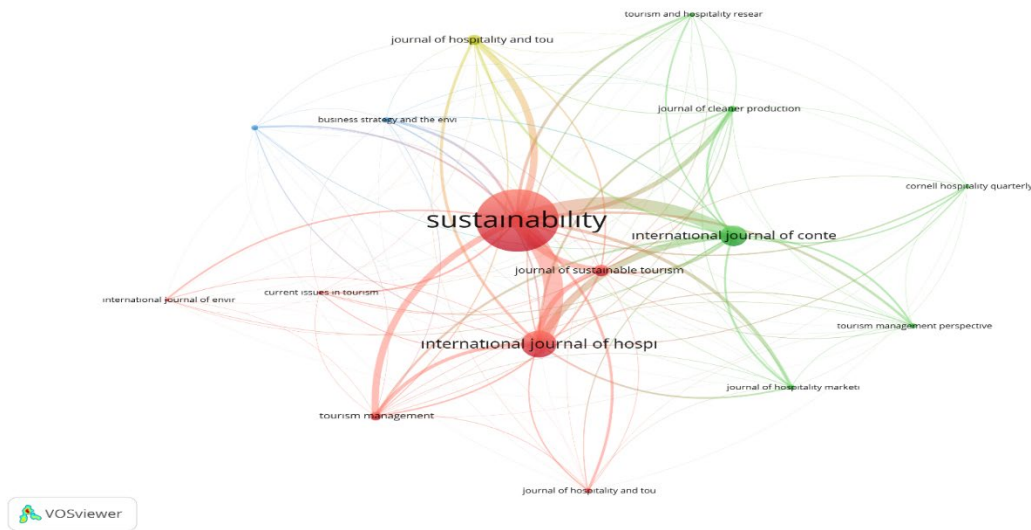
Ağ görselleştirmesi incelendiğinde, yazarların birden fazla alt kümeye ayrıldığı ve bu kümelerin belirli tematik yakınlıklar etrafında şekillendiği görülmektedir. Han, Heesup, Filimonau, Viachaslau ve Melissen, Frans gibi yazarların aynı kümeler içerisinde yer alması, bu araştırmacıların özellikle sürdürülebilir turizm, çevresel davranışlar ve politika temelli yaklaşımlar üzerinden ortak bir literatür hattı oluşturduklarını göstermektedir. Bu kümelerdeki bağların görece yoğun olması, uzun süreli ve tekrarlayan iş birliklerine işaret etmektedir.

Diğer yandan Alreahi, Mahmoud, Srivastava, Shalini ve Karatepe, Osman M.'nin yer aldığı kümenin, örgütsel yönetim, insan kaynakları ve çalışan odaklı sürdürülebilirlik temaları etrafında şekillendiği anlaşılmaktadır. Bu kümenin farklı yazar gruplarıyla bağlantılar kurması, söz konusu temaların literatürde köprü rolü üstlendiğini göstermektedir. Özellikle insan kaynakları ve liderlik temelli çalışmaların, çevresel sürdürülebilirlik literatürü ile güçlü biçimde bütünleştiği görülmektedir.

Genel olarak incelendiğinde, yazar ağı analizi; sürdürülebilir turizm ve konaklama literatürünün belirli çekirdek yazarlar etrafında yoğunlaştığını, buna karşın farklı tematik kümeler arasında anlamlı geçişlerin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yayın sayısı ile atıf etkisinin her zaman paralel ilerlemediği; bazı yazarların sınırlı sayıda çalışmayla yüksek akademik etki oluşturabildiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, alanın yalnızca üretkenlik üzerinden değil; bilimsel etki, ağ merkeziliği ve iş birliği sürekliliği bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

4.4. Kaynaklara Göre Yayın ve Atıf Ağ Analizi

Kaynak (dergi) ağı analizi, Turizm (Tourism), Konaklama (Hospitality) ve Yeşil Yönetim (Green Management) temelli literatürü kapsayacak biçimde Web of Science veri tabanında gerçekleştirilmiştir. Analizde, alan yazında süreklilik ve akademik etki düzeyi belirli bir eşik değerin üzerinde olan dergilerin belirlenmesi amacıyla en az 3 yayın ve 50 atıf kriteri uygulanmıştır. Bu ölçütler doğrultusunda seçilen dergiler arasındaki ortak atıf ve ilişki yapıları incelenmiş, alanın bilgi üretiminde merkezî rol üstlenen yayın organları ortaya konulmuştur.

Şekil 5. Kaynaklara Göre Yayın ve Atıf Ağ Analizi

Şekil 5’te yer alan ağ verileri incelendiğinde, Sustainability dergisinin hem yayın sayısı hem de atıf sayısı açısından açık ara öne çıktığı görülmektedir. Bu derginin ağın merkezinde konumlanması, sürdürülebilirlik temalı turizm ve konaklama çalışmalarının disiplinler arası bir çerçevede yoğun biçimde bu dergide yayımlandığını göstermektedir. International Journal of Hospitality Management ve Tourism Management gibi köklü dergilerin ise daha sınırlı yayın sayısına rağmen yüksek atıf değerleriyle literatürde güçlü bir etki alanı oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Ağ görselleştirmesi incelendiğinde, Sustainability, International Journal of Hospitality Management ve International Journal of Contemporary Hospitality Management dergilerinin merkezî düğümler olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu dergilerin hem birbirleriyle hem de diğer kaynaklarla güçlü bağlar kurması, sürdürülebilirlik, konaklama yönetimi ve çağdaş turizm araştırmalarının ortak bir bilgi havuzu etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Journal of Sustainable Tourism’un bu merkezî yapı ile güçlü ilişkiler kurması, sürdürülebilir turizmin alanın teorik omurgasını oluşturan başlıca araştırma eksenlerinden biri hâline geldiğini göstermektedir.

Diğer bir kümede Journal of Cleaner Production, Business Strategy and the Environment ve Tourism Management Perspectives gibi dergilerin yer aldığı görülmektedir. Bu yapı, çevresel yönetim, sürdürülebilir üretim ve stratejik yönetim perspektiflerinin turizm ve konaklama literatürü ile giderek daha fazla bütünleştiğine işaret etmektedir. Bu dergilerin ağın farklı noktalarıyla bağlantı kurması, sürdürülebilirlik tartışmalarının yalnızca turizm odaklı değil, daha geniş bir işletme ve çevre yönetimi bağlamında ele alındığını göstermektedir.

Ağın görece çevresel konumunda yer alan Cornell Hospitality Quarterly, Journal of Hospitality & Tourism Research ve Journal of Hospitality Marketing & Management gibi dergilerin ise daha spesifik alt temalara odaklanan çalışmalarla literatüre katkı sunduğu görülmektedir. Bu dergilerin merkezle olan bağları, uygulama odaklı ve sektörel çalışmaların kuramsal sürdürülebilirlik literatürü ile ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır.

Genel değerlendirme kapsamında, kaynak ağı analizi; sürdürülebilir turizm ve konaklama literatürünün belirli dergiler etrafında yoğunlaştığını, buna karşın çevre, işletme ve strateji temelli dergilerle güçlü bir disiplinler arası etkileşim içinde geliştiğini göstermektedir.

Yayın sayısı ile atıf etkisinin her zaman paralel ilerlemediği; bazı dergilerin sınırlı sayıda çalışmayla yüksek akademik etki oluşturabildiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, alanın bilgi üretim yapısının merkezî dergiler, tematik uzmanlaşma ve disiplinler arası bütünleşme ekseninde şekillendiğini ortaya koymaktadır.

5. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, turizm ve konaklama işletmelerinde yeşil yönetimin bilgi yapısı bibliyometrik yöntemler aracılığıyla ortaya konulmuştur. Analiz bulguları, yeşil yönetim kavramının literatürde merkezi ve bütünleştirici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Özellikle yeşil insan kaynakları yönetimi (GHRM), insan kaynakları uygulamalarının çevresel hedeflerle sistematik biçimde uyumlaştırılması olarak tanımlanmakta ve sürdürülebilir işletme performansının artırılmasında kritik bir araç olarak değerlendirilmektedir (Suleman vd., 2025). Bu bulgu, yeşil yönetim çalışmalarının yalnızca çevresel uygulamalarla sınırlı kalmayıp örgütsel süreçler ve performans çıktılarıyla bütünleştiğini ortaya koyan önceki çalışmalarla örtüşmektedir.

Turizm ve konaklama sektöründe yeşil yönetim uygulamalarının etkisini inceleyen araştırmalar, bu uygulamaların çalışanların çevre dostu davranışlarını teşvik ederek hem çevresel performansı hem de sürdürülebilir turizm uygulamalarını geliştirdiğini göstermektedir (Sitohang vd., 2024). Özellikle yeşil işe alım, eğitim ve performans değerlendirme gibi insan kaynakları uygulamalarının çalışan davranışları üzerindeki dönüştürücü etkisi, sürdürülebilirlik literatüründe vurgulanan davranışsal dönüşüm yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Bu doğrultuda elde edilen bulgular, sistematik insan kaynakları uygulamalarının sürdürülebilir performans üzerindeki etkisini ortaya koyan önceki çalışmalarla tutarlılık arz etmektedir (Palguna, 2021; Tambunan vd., 2024). Bununla birlikte, analiz sonuçları yeşil insan kaynakları yönetimi uygulamalarının farklı coğrafi bağlamlarda benzer olumlu çıktılar ürettiğini göstermektedir. Örneğin Vietnam bağlamında gerçekleştirilen çalışmalar, GHRM uygulamalarının çalışanların yeşil davranışlarını anlamlı biçimde artırdığını ve bu davranışların çevresel performansa doğrudan katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Mahran vd., 2025). Bu durum, sürdürülebilir insan kaynakları uygulamalarının kültürel ve yapısal farklılıklara rağmen benzer etkiler üretebildiğini göstererek literatürdeki genellenebilirlik tartışmalarını desteklemektedir.

Buna karşın, literatürde dikkat çeken önemli bir ayrışma noktası, farkındalık ile uygulama arasındaki boşluktur. Bazı çalışmalar, insan kaynakları yöneticilerinin yeşil yönetim konusunda yüksek farkındalığa sahip olmalarına rağmen bu farkındalığı uygulamaya dönüştürmede sınırlılıklar yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Özel Otel Araştırması, 2024). Bu bulgu, sürdürülebilirlik yaklaşımlarının yalnızca bilişsel düzeyde kalmaması gerektiğini, örgütsel stratejiler ve performans mekanizmalarıyla bütünleşik bir şekilde ele alınması gerektiğini vurgulayan çalışmalarla örtüşmektedir (Farid ve El-Sawalhy, 2016; Alreahi, 2022). Ayrıca, yeşil insan kaynakları yönetimi uygulamalarının sürdürülebilirliğini sınırlayan çeşitli yapısal ve yönetsel bariyerlerin varlığı da literatürde vurgulanmaktadır. Yönetici desteğinin yetersizliği, uygulamaların sistematik bir çerçeveye oturtulamaması ve çalışanlara yönelik yeşil eğitim eksiklikleri bu bariyerler arasında öne çıkmaktadır (Alreahi, 2022). Bu tür engellerin varlığı, sürdürülebilirlik stratejilerinin kurumsal düzeyde kalıcı hale gelmesini zorlaştırmakta ve uygulama başarısını sınırlamaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir performans odaklı bütünleşik modellerin geliştirilmesi literatürde önerilen temel yönelimlerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Bibliyometrik bulgular, sürdürülebilir turizm literatüründe yeşil yönetimin çevresel ve örgütsel performans boyutlarını bütünleştiren çok boyutlu bir araştırma alanı olarak yükseldiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, gelecekte yapılacak araştırmalarda yeşil insan kaynakları yönetiminin yalnızca çalışan davranışları üzerindeki etkilerinin değil, aynı zamanda örgütsel performans, inovasyon kapasitesi ve rekabet avantajı gibi çıktılar üzerindeki etkilerinin de çok değişkenli analitik modeller aracılığıyla incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca farklı ülke ve kültür bağlamlarını karşılaştıran çalışmaların artırılması, literatürde gözlemlenen bölgesel yoğunlaşmaların nedenlerini açıklamaya katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, nitel ve karma yöntem yaklaşımlarının kullanılması, yeşil yönetim uygulamalarının örgütsel süreçler üzerindeki derinlemesine etkilerinin anlaşılmasına olanak tanıyacaktır. Son olarak, dijitalleşme, yeşil inovasyon ve sürdürülebilir tüketim gibi güncel araştırma alanları ile yeşil yönetim arasındaki ilişkilerin incelenmesi, alanın teorik ve uygulamalı gelişimine önemli katkılar sunacaktır.

Kaynakça

Agyeiwaah, E. (2020). The contribution of small accommodation enterprises to sustainable solid waste management. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 44, 1-9.

- Akandere, G., & Zerenler, M. (2017). Yeşil otellerde yeşil tedarik zinciri yönetimi ve işletme performansı. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 77-98.
- Akın, M. H. (2022). Konaklama işletmelerinde çalışanların yeşil bilişim inanç ve tutumlarına yönelik bir araştırma. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(8), 1001-1014. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2022.1041>
- Alreahi, M., Bujdosó, Z., Kabil, M., Akaak, A., Benkó, K. F., Setioningtyas, W. P., & Dávid, L. D. (2022). Green human resources management in the hotel industry: A systematic review. *Sustainability*, 15(1), 99.
- Atay, L., & Dilek, S. E. (2013). Konaklama işletmelerinde yeşil pazarlama uygulamaları: Ibis Otel örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 203-219.
- Arslaner, E. (2020). Konaklama işletmelerinde çevre dostu yönetim: Uygulamalar açısından bir değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 4(1), 263-278.
- Çelik, M. N., & Çevirgen, A. (2021). The role of accommodation enterprises in the development of sustainable tourism. *Journal of Tourism and Services*, 12(23), 181-198. <https://doi.org/10.29036/jots.v12i23.264>
- Çilingir, F., & Erkilic, E. (2021). Yeşil yıldızlı otel işletmelerinin yeşil yönetim ve uygulamaları üzerine bir inceleme: Muğla örneği. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 218-238.
- Çilingir, F., & Erkilic, E. (2022). Konaklama işletmeleri yöneticilerinin yeşil yönetim uygulamalarına yönelik görüşlerinin incelenmesi: Trabzon örneği. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 63-89.
- Deste, M., Binbaşoğlu, H., & Türk, M. (2018). Konaklama işletmelerinde atık yönetimi ve geri dönüşüm: İnönü Üniversitesi Kale Göl Otel örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 225-234.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296.
- Ertas, M., Kırlar Can, B., Yeşilyurt, H., & Koçak, N. (2018). Konaklama işletmelerinin yeşil yıldız uygulamaları kapsamında çevreye duyarlılığının değerlendirilmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(1), 102-119.
- Farid, M. B., & El-Sawalhy, H. (2016). Green human resource management in hotels: Awareness and implementation. *Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality*, 13(2), 125-134. <https://doi.org/10.21608/jaauth.2016.49747>
- Gökdeniz, A. (2017). Konaklama sektöründe yeşil yönetim kavramı, eko etiket ve yeşil yönetim sertifikaları ve otellerde yeşil yönetim uygulama örnekleri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 7(2), 70-77.
- Güdül, A., & Sağır, M. (2024). Konaklama işletmeleri yöneticilerinin yeşil örgütsel davranışına küresel sosyal sorumluluğun etkisi. *Tourism and Recreation*, 6(1), 1-12. <https://doi.org/10.53601/tourismandrecreation.1374913>

- Hobson, K., & Essex, S. (2001). Sustainable tourism: A view from accommodation businesses. *Service Industries Journal*, 21(4), 133-146. <https://doi.org/10.1080/714005050>
- Laspiñas, S. M., & Tayco, R. (2025). Green practices and challenges in accommodation facilities. *Journal of Interdisciplinary Perspectives*, 3(4), 201-213. <https://doi.org/10.69569/jip.2025.068>
- Mahran, K., Ibrahim, B. A., Albarrak, H., & Elamer, A. A. (2025). Green workforce in tourism and hospitality: A systematic review and future research agenda. *International Journal of Hospitality Management*, 131, 104325.
- Özel Otel Araştırması (2024). Yeşil İKY farkındalığı ve uygulaması. Sharm-El Sheikh Örneği. https://jaauth.journals.ekb.eg/article_49747
- Palguna, I. G. R. (2021). Green Human Resource Management Practices in Hospitality Industry: A General Review. *International Journal of Glocal Tourism*, 2(2), 75-84.
- Scholz, P. (2019). Green management implementation in accommodation facilities in Bulgaria. *Economics and Environment*, 68(1), 177-192. <https://doi.org/10.34659/z21z-6h85>
- Scholz, P., Linderová, I., & Konečná, K. (2020). Green management tools as a way to sustainable behaviour in the hotel industry: Case study from Czechia. *Sustainability*, 12(23), 10026. <https://doi.org/10.3390/su122310027>
- Seyhan, G., & Yılmaz, B. S. (2010). Sürdürülebilir turizm kapsamında konaklama işletmelerinde yeşil pazarlama: Calista Luxury Resort Hotel. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 11(1), 51-74.
- Sidal, Ö., & Gümüş, A. (2023). Turizm işletmeleri açısından yeşil yönetim ve yeşil insan kaynakları yönetimi: Kavramsal bir araştırma. *Journal of Academic Tourism Studies*, 4(2), 8-18. <https://doi.org/10.29228/jatos.71403>
- Sitohang, A. M. D., Absah, Y., Harahap, H., & Sibarani, R. (2024). The role of green human resource management in promoting sustainable tourism practices. In E3S web of conferences (Vol. 577, p. 02013). EDP Sciences.
- Suleman, A. R., Nejati, M., Shafaei, A., & Redmond, J. (2025). Green human resource management practices in the hospitality and tourism industry: An integrative multilevel systematic review. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 62, 46-56.
- Tambunan, S. M., Afni, R., & Manurung, R. (2024). Implementation of Green Human Resource Management to Improve Sustainable Performance in The Hotel and Tourism Industry in Medan City. *Jurnal Ekonomi*, 13(4), 1494-1507.
- Türk, M., & Kara, E. (2018). Konaklama işletmelerinde çevre bilinci ve yeşil yönetim uygulamalarının işletme başarısına katkısı: Muğla ili üzerine bir araştırma. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 848-876. <https://doi.org/10.26466/opus.449339>
- Van Eck, N., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2), 523-538.

- Van Raan, A. F. (2005). For your citations only? Hot topics in bibliometric analysis. *Measurement: interdisciplinary research and perspectives*, 3(1), 50-62.
- Yurtlu, M., Kar, M., Metin, F., & Güneş, G. (2021). Kalite yönetim ödülü alan otellerin çevre duyarlılık faaliyetlerinin yeşil yıldız kriterleri kapsamında değerlendirilmesi. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 6(2), 476-493. <https://doi.org/10.30785/mbud.972912>
- Zeydan, İ., & Gürbüz, A. (2021). Turizmde yeşil pazarlama uygulamaları: Mavi bayrak ve yeşil yıldızın turistlerin konaklama tercihlerine etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(1), 224-235. <http://dx.doi.org/10.17130/ijmeb.779731>

Etik Kurul İzni

Makalede etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.

Katkı Oranı Beyanı

1.Yazar: %50

2. Yazar: %50

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalenin yazarları arasında ve herhangi bir kuruluş/kurum arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSELERİNDE TURİZM EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERİN STAJ YETERLİLİĞİ KONUSUNDA İŞLETME TEMSİLCİLERİNİN GÖRÜŞLERİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

THE OPINIONS OF BUSINESS REPRESENTATIVES ON THE INTERNSHIP COMPETENCIES OF STUDENTS RECEIVING TOURISM EDUCATION AT VOCATIONAL AND TECHNICAL ANATOLIAN HIGH SCHOOLS: THE CASE OF ANKARA PROVINCE

Neslihan DERMAN^a Müjdat ERTÜRK^b

Özet

Bu araştırmanın amacı, Ankara ilinde yoğunlaştırılmış eğitim veren Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde turizm eğitimi alan öğrencilerin staj yeterlilik düzeylerinin, işletme temsilcilerinin değerlendirmeleri doğrultusunda incelenmesidir. Araştırmada öğrencilerin staj sürecindeki durumları; cinsiyet, sınıf düzeyi, öğrenim alanı ve staj yapılan departman gibi değişkenler çerçevesinde ele alınmış, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler, 2024 yaz döneminde staj yapan 10. ve 11. sınıf öğrencilerini değerlendiren işletme yöneticilerinden anket yoluyla toplanmış ve elde edilen 201 geçerli anket SPSS programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, öğrencilerin genel olarak orta ve yüksek düzeyde mesleki yeterlilik sergilediklerini ortaya koyarken, iş disiplini, zaman yönetimi, kişisel bakım ve takım çalışmasına uyum gibi davranışsal yeterliliklerin öne çıktığını göstermektedir. Buna karşılık, yabancı dil, problem çözme ve bağımsız çalışma becerilerinin daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, alanıyla uyumlu departmanlarda staj yapan öğrencilerin yeterliliklerinin daha olumlu değerlendirildiği tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, staj uygulamalarının mesleki gelişimi destekleyen önemli bir araç olduğunu, ancak bu sürecin etkinliğinin artırılabilmesi için eğitim ile sektör arasındaki uyumun güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yoğunlaştırılmış Mesleki ve Teknik Eğitim, Turizm Eğitimi, Staj Yeterliliği

Abstract

The aim of this study is to examine the internship competency levels of students receiving tourism education at Vocational and Technical Anatolian High Schools providing intensive education in Ankara, based on the evaluations of business representatives. Students' internship conditions were examined in terms of variables such as gender, grade level, field of study, and internship department, and a quantitative relational survey model was used. Data were collected through a questionnaire administered to managers evaluating 10th and 11th grade students who completed their internships in the summer of 2024, and 201 valid questionnaires were analyzed using SPSS. The findings indicate that students generally demonstrate moderate to high levels of vocational competence, with behavioral competencies such as work discipline, time management, personal grooming, and teamwork standing out. In contrast, foreign language skills, problem-solving, and independent working abilities were found to be lower. It was also determined that students who interned in departments aligned with their field were evaluated more positively. The results show that internships support vocational development, but their effectiveness requires stronger alignment between education and the sector.

Keywords: Intensive Vocational and Technical Education, Tourism Education, Internship Competency

Makale Geliş Tarihi: 09.02.2026 **Makale Kabul Tarihi:** 21.03.2026

Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Neslihan DERMAN (neslihanderman95@gmail.com)

*Bu çalışma, Prof. Dr. Müjdat Ertürk danışmanlığında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda hazırlanan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

^a Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara/Türkiye (neslihanderman95@gmail.com) ORCID: 0009-0007-1578-7546

^b Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Bişkek/Kırgızistan (mujdat.erturk@manas.edu.kg) ORCID: 0000-0002-6627-3605

DOI: 10.5281/zenodo.19321264

1. Giriş

Turizm sektörü, gelişmekte olan ülkelerde sanayinin alternatifi ve ekonomik kalkınmanın itici gücü olarak değerlendirilen stratejik alanlardan biri olarak görülmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülke, turizm işletmelerinin sayı ve kapasitelerini çeşitli teşvik mekanizmalarıyla artırmaya yönelmiş; özellikle 1980'li yıllardan itibaren hızla gelişen Türkiye turizmi fiziksel altyapı bakımından önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bununla birlikte, sektörün emek yoğun yapısı ve turistik ürünün kendine özgü nitelikleri dikkate alındığında, nitelikli ve eğitimli iş gücüne duyulan ihtiyaç daha belirgin hâle gelmiştir (Aksu ve Bucak, 2012).

Turizm ürününün soyut niteliği, hizmet sunumu ile tüketimin eş zamanlı gerçekleşmesi ve hata telafisinin sınırlı olması, hizmet kalitesini sektörde merkezi bir konuma taşımaktadır (Kızılırmak, 2000). Hizmet kalitesinin sürdürülebilirliği ise büyük ölçüde müşteri memnuniyetine ve personelin niteliğine bağlıdır. Ziyaretçilerin tüm çalışanlarla etkileşim hâlinde olması, turizm çalışanlarının mesleki bilgi ve beceri düzeyini doğrudan müşteri deneyimiyle ilişkilendirmektedir (Öztürk ve Seyhan, 2005). Rekabetin yoğun olduğu turizm sektöründe sürdürülebilir başarı; etkili iletişim, tekrar ziyaret niyeti oluşturma, doğal ve kültürel değerleri koruma, hizmet standartlarını belirleme ve hata payını minimize etme gibi çok boyutlu yetkinlikleri gerektirmektedir. Bu yetkinliklerin kazandırılması ise planlı, uygulamaya dayalı ve nitelikli bir turizm eğitimiyle mümkün olmaktadır (Olalı, 1982; Maviş ve Kozak, 1992).

Turizm sektöründe görev alacak bireylerin mesleklerine yönelik olumlu tutum geliştirmeleri, turist memnuniyeti ve sadakatinin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir (Jiang ve Tribe, 2009). Sektörde sürekliliğin sağlanabilmesi için sürdürülebilir bir turizm anlayışının yanı sıra nitelikli insan kaynağının varlığı ve devamlılığı gerekmektedir (Solmaz ve Erdoğan, 2013). Bu bağlamda yalnızca turizm eğitimi almak değil, alınan eğitimin düzeyi ve niteliği de sektörel verimlilik üzerinde belirleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Olçay ve Çelik, 2010; Olçay ve Düzgün, 2015).

Mesleki ve teknik eğitim, bireylerin belirli bir mesleğe ilişkin bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını kazanmalarını sağlayan ve çok yönlü gelişimlerini hedefleyen bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Alkan vd., 2001; Ahıpaşaoğlu vd., 2002; Aksu ve Bucak, 2012; Ertürk, 2023). Turizm eğitimi de bu çerçevede, sektöre yönetici, uygulayıcı ve teknik personel yetiştirmeyi; aynı zamanda toplumda turizm bilincini geliştirmeyi

amaçlamaktadır (Ertürk, 2023; Küçükahmetoğlu ve Oktay, 2024). Bu sürecin en önemli bileşenlerinden biri ise staj uygulamalarıdır. Staj, teorik bilginin uygulamayla bütünleştirilmesini, mesleki deneyim kazanılmasını ve iş yaşamına uyumun artırılmasını sağlayan temel bir öğrenme süreci olarak değerlendirilmektedir (TDK, 2013; Aymankuy vd., 2013). Turizm işletmelerinde gerçekleştirilen stajlar, öğrencilerin kariyer farkındalığını artırmakta ve mesleki performanslarının gelişimine katkı sağlamaktadır (Buluç, 1992; Çelik ve Tuna, 2012).

Türkiye, sahip olduğu doğal ve kültürel miras sayesinde küresel turizm pazarında önemli bir konuma sahiptir. Bu potansiyelin etkin biçimde değerlendirilmesi, bölgesel kalkınma, istihdam artışı ve refah düzeyinin yükseltilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Üzümcü ve Alyakut, 2017). Türkiye Turizm Stratejisi'ne göre nitelikli insan kaynağının geliştirilmesi ve hizmet kalitesinin artırılması sürdürülebilir büyümenin temel koşulları arasında gösterilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). 2028 yılına yönelik 100 milyon turist ve 120 milyar dolar gelir hedefleri doğrultusunda, sektörde görev alacak insan kaynağının niteliği daha da kritik hâle gelmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye'de yoğunlaştırılmış eğitim veren mesleki ve teknik Anadolu liselerinde turizm eğitimi alan öğrencilerin staj yeterliliklerinin, turizm sektöründe faaliyet gösteren işletme temsilcilerinin değerlendirmeleri doğrultusunda incelenmesi amaçlanmaktadır. Literatürde ağırlıklı olarak yükseköğretim düzeyindeki turizm öğrencilerinin staj süreçlerine odaklanıldığı, ortaöğretim düzeyine ilişkin çalışmaların ise sınırlı kaldığı görülmektedir. Ayrıca 2015 yılında gerçekleştirilen mesleki eğitim düzenlemeleri sonrasında uygulanan staj sisteminin sektöre yansımalarını ele alan araştırmaların sayısı oldukça azdır. Bu araştırmanın, söz konusu boşluğu doldurarak eğitim-sektör uyumunu işveren perspektifinden analiz etmesi ve politika yapıcılara veri temelli öneriler sunması hedeflenmektedir.

Araştırma, Ankara ilinde yoğunlaştırılmış eğitim modeli uygulayan mesleki ve teknik Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır ve değerlendirmeler sektör temsilcilerinin görüşlerine dayanmaktadır. Elde edilen bulguların, mesleki turizm eğitimi programlarının güncellenmesine, staj uygulamalarının etkinliğinin artırılmasına ve eğitim ile sektör arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Bu yönüyle araştırmanın, Türkiye'nin 2028 yılı turizm hedeflerine ulaşma sürecinde nitelikli insan kaynağının geliştirilmesine dolaylı katkı sunacağı öngörülmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Mesleki ve Teknik Eğitim

Mesleki ve teknik eğitimin, bireylerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe yönlendirilmesini ve mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ile iş alışkanlıklarının kazandırılmasını amaçlayan bir eğitim süreci olduğu belirtilmektedir (MEB, 2019: 10; Çiçek, 2019). Bu eğitim türünün, bireyleri iş gücü piyasasına hazırlayarak mesleki yeterlilik kazandırdığı ve böylece toplumsal gelişim ile ekonomik ilerlemeye katkı sunduğu ifade edilmektedir (MEB, 2023). Bu yönüyle mesleki ve teknik eğitim, yalnızca bireysel istihdamı değil, aynı zamanda ülke ekonomisinin rekabet gücünü de destekleyen stratejik bir alan olarak değerlendirilmektedir.

Küreselleşme, dijitalleşme ve teknolojik dönüşüm süreçlerinin iş gücü piyasasında önemli değişimlere yol açtığı; yeni meslek alanlarının ortaya çıktığı ve mevcut mesleklerde beklenen yetkinliklerin farklılaştığı belirtilmektedir (Alp ve Çalış, 2022). Bu süreçte analitik düşünme, dijital yeterlilik ve problem çözme becerilerinin ön plana çıktığı; mesleki eğitimin ise bu yeni gereksinimlere yanıt verebilecek temel araçlardan biri hâline geldiği vurgulanmaktadır (Yıldırım ve Çarıkçı, 2017; Millî Eğitim Bakanlığı, 2022). Dolayısıyla mesleki ve teknik eğitim programlarının çağın ihtiyaçlarına uygun biçimde sürekli güncellenmesi zorunlu görülmektedir (Girayhan, 2022).

Mesleki eğitimin tarihsel gelişimine bakıldığında, Sanayi Devrimi öncesinde çıraklık sistemi çerçevesinde yürütülen uygulamaların, artan nitelikli iş gücü ihtiyacı doğrultusunda kurumsal bir yapıya evrildiği ifade edilmektedir (Toprak, 2018; Özdemir, 2019). Günümüzde ise üretim ve teknolojideki hızlı değişimlerin mesleki eğitimin dinamik bir yapıda sürdürülmesini gerektirdiği; ihtiyaçlara uyum sağlama kapasitesi ile eğitimin etkinliği arasında güçlü bir ilişki bulunduğu belirtilmektedir (Kaya ve Yılmaz, 2017). Bu çerçevede mesleki ve teknik eğitimin, bireyin zihinsel, duygusal, sosyal ve ekonomik yönleriyle dengeli gelişimini hedefleyen ve belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi ile uygulama becerilerini kazandıran bütüncül bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Alkan vd., 1995; Alp ve Çalış, 2022; Gürbüz, 2024). Ayrıca bu eğitimin bireylere iş güvencesi, gelir artışı, mesleki hareketlilik ve sosyal uyum gibi önemli avantajlar sunduğu ifade edilmektedir (Sayak, 2024). Teknolojik gelişmelerin hız kazandığı günümüzde mesleki ve teknik eğitimin sürdürülebilirliğinin; güçlü altyapı, güncel program içerikleri ve uluslararası yeterliliklerle uyumlu bir yapılandırma ile mümkün olabileceği

belirtilmektedir (Ekşioğlu ve Taşpınar, 2019; Balcı, 2020; Çetin, 2021). Bu nedenle mesleki ve teknik eğitim, hem bireysel refahın hem de ulusal kalkınmanın temel belirleyicilerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Yılmaz ve Kaya, 2015; Tamer, 2014).

2.1.1. Mesleki ve Teknik Eğitimin Kademeleri

Mesleki ve teknik eğitim, bireylerin mesleki bilgi ve beceri kazanmalarını amaçlayan ve örgün ile yaygın eğitim kapsamında farklı kademelerde sunulan çok katmanlı bir sistemdir (MEB, 2019; YÖK, 2020). Ortaöğretim düzeyinde, Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri ile Çok Programlı Anadolu Liselerinde hem genel kültür hem de mesleki dersler verilmektedir (MEB, 2022; MEB, 2023). Bu düzeyde programların, üretim ve teknolojideki değişimlere uyum sağlayacak biçimde güncellenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Tamer, 2014; Kaya ve Yılmaz, 2017).

Yükseköğretim düzeyinde ise ön lisans ve lisans programları aracılığıyla belirli alanlarda uzmanlaşma sağlanmaktadır (YÖK, 2020). Ön lisans programları uygulamalı mesleki eğitim sunarken (Tuncer, 2018), lisans programları daha ileri düzey teknik bilgi ve beceri kazandırmayı hedeflemektedir (YÖK, 2021).

Örgün yapıya ek olarak yaygın ve sürekli eğitim uygulamaları da mesleki gelişimi desteklemektedir. Halk Eğitim Merkezleri, işbaşı eğitim programları ve uzaktan eğitim kursları bu kapsamda yer almaktadır (MEB Hayat Boyu Öğrenme GM, 2020; Kalkınma Bakanlığı, 2017). Ayrıca kurum içi eğitimler ve özel meslek kursları da mesleki yeterliliklerin geliştirilmesine katkı sunmaktadır (YÖK, 2021). Bu yapı, mesleki ve teknik eğitimin yaşam boyu öğrenme anlayışı çerçevesinde süreklilik gösteren bütüncül bir sistem olarak kurgulandığını ortaya koymaktadır.

2.1.2. Mesleki ve Teknik Eğitim Modelleri

Mesleki ve teknik eğitim farklı ülkelerde çeşitli modeller çerçevesinde yapılandırılmaktadır. Çıraklık ve Ustalık Modeli (Dual Sistem), Almanya, İsviçre ve Avusturya gibi ülkelerde uygulanmakta; öğrencilerin eğitimi hem okul hem iş yeri ortamında sürdürülmektedir. Bu modelde teorik bilgi okulda, pratik beceri ise işletmelerde kazandırılmakta; eğitim-sektör iş birliği öğrencilerin istihdam edilebilirliğini artırmaktadır (Deissinger, 2015; Euler, 2013). Okul temelli model ise Fransa, Türkiye ve Japonya'da yaygındır ve mesleki eğitimin büyük ölçüde okul ortamında yürütüldüğü bir yapıyı ifade etmektedir (UNESCO-UNEVOC, 2010).

Uygulamalı ders ve stajlara yer verilmekle birlikte iş yeri temelli öğrenme sınırlı kalabilmektedir (Gündüz ve Odabaşı, 2004).

Modüler model, bireylerin eğitimi kendi hızlarında tamamlamalarına olanak tanımakta; modül temelli ve sertifikaya dayalı yapısıyla esneklik sağlamaktadır (CEDEFOP, 2008; MEB, 2019). Üniversite temelli model ise ABD ve Kanada’da topluluk kolejleri ve teknik üniversiteler aracılığıyla uygulanmakta, akademik ve mesleki eğitimi bütünleştirmektedir (Clark, 1983; Dougherty ve Townsend, 2006). Buna ek olarak işletmelerle entegre model, işletmelerin doğrudan eğitim sürecine katılımını esas almakta (OECD, 2010; Akkoyunlu, 2022); yaşam boyu öğrenme modeli ise mesleki eğitimi gençlerle sınırlı görmeyerek yetişkinlerin sürekli mesleki gelişimini desteklemektedir (Field, 2006; MEB, 2023).

2.1.3. Ortaöğretim Düzeyinde Mesleki Turizm Eğitimi

Ortaöğretim düzeyindeki mesleki turizm eğitimi, teorik bilgi ile uygulamalı beceriyi bütünleştiren bir yapıya sahiptir ve öğrencilerin sektörde etkin performans gösterebilmeleri için temel yeterlilikleri kazandırmayı amaçlamaktadır (Keskin vd., 2021; Yılmaz ve Kaya, 2021). Turizm sektörünün dinamik yapısı nedeniyle programların sürekli güncellenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Demirtaş, 2019). Bu eğitimin temel amacı, turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmek ve öğrencileri hem iş yaşamına hem de yükseköğretime hazırlamaktır (Altın, 2007; Çetin, 2005).

Tarihsel süreçte Türkiye’de ortaöğretim düzeyindeki turizm eğitiminin gelişimi, sektörün büyümesine paralel ilerlemiştir. 1961 yılında Ankara’da açılan Otelcilik ve Turizm Meslek Okulu bu sürecin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Demir, 2010). 1980 sonrası dönemde turizmin kalkınma planlarında öncelikli sektör olarak yer almasıyla birlikte mesleki turizm eğitimi yaygınlaşmış; 2000’li yıllarda ise modüler sistem ve yeterlilik temelli yaklaşımlar ön plana çıkmıştır (YÖK, 2007).

Günümüzde mesleki ve teknik anadolu liselerinde turizm eğitimi, konaklama ve seyahat hizmetleri ile yiyecek ve içecek hizmetleri alanlarında yürütülmektedir. Müfredatın sektör ihtiyaçlarına göre güncellendiği, yabancı dil ve yoğunlaştırılmış beceri eğitiminin öne çıkarıldığı belirtilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024). Ayrıca sektörle iş birliği kapsamında geliştirilen protokol okulları uygulamasının eğitim-sektör uyumunu güçlendirmeyi hedeflediği ifade edilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2023; Tuncer ve Sevim, 2024). Türkiye’de mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin

yaklaşık %7,73'ünün turizmle ilgili alanlarda eğitim aldığı; özellikle yiyecek ve içecek hizmetleri alanının daha yüksek öğrenci oranına sahip olduğu belirtilmektedir (MEB Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, 2024).

2.2. Ortaöğretim Düzeyinde Mesleki ve Teknik Eğitimde Staj

Staj, mesleki ve teknik eğitim alan öğrencilerin teorik bilgilerini işletmelerde uygulama fırsatı buldukları zorunlu öğrenme süreci olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre staj, bireyin bir kuruluştaki çalışarak mesleki deneyim kazandığı uygulamalı öğrenme dönemidir (TDK, 2013). Bu yönüyle staj, okulda edinilen bilginin sektörel uygulama ile bütünleşmesini sağlayan temel mekanizmalardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Stajın, pratik öğrenme sürecini temsil ettiği ve teorisinin uygulamada hayata geçirildiği temel dönemlerden biri olduğu belirtilmektedir. Mesleki turizm eğitiminin önemli bir aşamasını oluşturan stajın çok boyutlu biçimde ele alınması gerektiği vurgulanmakta; uygulamalı öğrenme niteliği nedeniyle zorunlu bir süreç olmanın ötesinde, öğrencilerin edindikleri bilgileri iş ortamında kullanmalarını ve mesleği daha bütüncül kavramalarını destekleyen bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Demir ve Demir, 2014; Pak, 2015). Bu bağlamda staj programlarının, öğrencilerin eğitim sürecinde kazandıkları bilgi ve becerileri gerçek iş ortamında uygulamalarına imkân tanıyarak mesleki gelişimi doğrudan desteklediği ifade edilmektedir (Aymanıkuy vd., 2013). Ortaöğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimde stajın, öğrencilerin teorik derslerde edindikleri bilgileri uygulama yoluyla pekiştirmelerine ve mesleki yeterliliklerini işbaşında geliştirmelerine olanak sağladığı belirtilmektedir (Ali, 2020). Öğrenmenin davranış üzerinde olumlu değişimler yarattığı dikkate alındığında, staj eğitiminin önemsinmesi gerektiği ifade edilmektedir (Olcaı vd., 2015).

Staj uygulamalarının, öğrencilerin kuramsal bilgilerini iş yaşamının gerçek koşullarında kullanarak pekiştirmelerini sağladığı ve mesleki eğitimin ayrılmaz bir bileşeni olarak görüldüğü belirtilmektedir. Bu süreçte yalnızca teknik becerilerin değil; işyeri disiplini, mesleki etik, sorumluluk bilinci ve iletişim gibi sosyal ve kişisel yetkinliklerin de geliştirildiği ifade edilmektedir (Tamer ve Özcan, 2014). Buna bağlı olarak stajın, mesleki kimliğin oluşumuna, kariyer beklentilerinin netleşmesine ve sektörel farkındalığın artmasına aracılık ettiği; mezuniyet sonrası istihdam olanaklarını da etkilediği vurgulanmaktadır (Özsayar, 2008; Mankan, 2015). Literatürde staj deneyiminin, mesleki

doyum düzeyi ile iş gücü piyasasına uyum becerilerini artırdığına yönelik bulguların yer aldığı aktarılmaktadır (Çaylan, Yıldız ve Demir, 2016).

Stajın işlevini sürdürülebilir biçimde yerine getirebilmesi için uygulamaların belirli bir mevzuat çerçevesinde yürütüldüğü belirtilmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretimdeki staj süreçlerinin 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ve Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği doğrultusunda gerçekleştirildiği; öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi yapma yükümlülüğünün ilgili düzenlemelerle tanımlandığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda staj süreleri ve uygulama esaslarının okul türü ile alan/dal farklılıklarına göre değişebildiği belirtilmektedir. Genel meslek liselerinde staj süresinin toplam 40 iş günü olarak belirlendiği; bunun bir bölümünün 10. sınıf sonunda, kalan kısmının ise 11. sınıfta ders yılı içinde veya yaz döneminde tamamlandığı ifade edilmektedir. Yoğunlaştırılmış eğitim veren Mesleki ve Teknik Anadolu liselerinde ise stajın yaz dönemi boyunca daha yoğun ve kesintisiz biçimde yürütüldüğü, bu düzenlemenin öğrencilerin uygulamalı yeterliliklerini geliştirmeyi hedeflediği belirtilmektedir (MEB, 2017; Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü, 2017). Bu farklılığın stajın süre, zamanlama ve içerik boyutlarında çeşitlilik yarattığı; dolayısıyla öğrencilerin mesleki gelişimleri ve sektöre uyum düzeyleri üzerinde etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Stajın uygulanışında planlama, uygulama ve değerlendirme olmak üzere üç aşamanın bulunduğu; planlama sürecinde okul-işyeri-öğrenci iş birliğiyle staj yerlerinin belirlendiği, uygulama sürecinde öğrencinin işbaşında eğitim aldığı ve değerlendirme aşamasında işletme yetkilisi ile alan öğretmeninin performansı izleyerek başarı durumunu belirlediği ifade edilmektedir (Ertürk, 2023). Turizm sektöründe yıl içindeki faaliyet yoğunluğunun değişkenlik göstermesi nedeniyle, öğrencilerin yaz aylarında yoğunlaştırılmış staj uygulamalarıyla daha fazla deneyim kazanabildiği; özellikle konaklama ve yiyecek-içecek işletmelerinde yaz döneminin yoğun sezon olması sebebiyle öğrencilerin daha aktif rol üstlenebildiği belirtilmektedir. Staj yapılacak işletmelerin okul tarafından belirlendiği; işletme koşulları ve öğrencinin uygunluğu gibi ölçütlerin dikkate alındığı; yiyecek-içecek alanında mutfak ve servis gibi birimlerde, konaklama ve seyahat hizmetlerinde ise otel ve seyahat acentelerinde stajların yürütüldüğü ifade edilmektedir (MEB, 2017).

Stajın yasal ve kurumsal boyutları yanında, öğrenci hakları ve iş sağlığı–güvenliği boyutunun da sürecin niteliğini doğrudan etkilediği vurgulanmaktadır. Staj süresince iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı sigortanın okul tarafından yapıldığı; güvenli çalışma koşullarının sağlanmasının ve özellikle yiyecek-içecek alanında hijyen ile gıda güvenliği standartlarına uygun eğitim verilmesinin zorunlu olduğu belirtilmektedir (MEB, 2017). Ayrıca 3308 sayılı Kanun kapsamında staj ücretlerinin asgari ücretin belirli oranlarına göre hesaplandığı; çalışan sayısı 20 ve üzeri olan işletmelerde en az %30, 20’den az çalışanı olan işletmelerde ise en az %15 oranında ödeme yükümlülüğünün bulunduğu ifade edilmektedir (3308 Sayılı Kanun, 1986; MEB, 2017).

Staj sürecinde öğrencilerin görev çeşitliliği üzerinden deneyim kazandığı; yiyecek-içecek alanında mutfak ve servis süreçlerinde, hijyen, gıda güvenliği ve müşteri ilişkileri gibi konularda uygulamalı becerilerin geliştirildiği; konaklama ve seyahat hizmetlerinde ise önbüro, kat hizmetleri, rezervasyon ve müşteri ilişkileri gibi alanlarda pratik yapıldığı ifade edilmektedir (MEB, 2017; Kaşlı, vd., 2010). İşletmelerin öğrenciler için eğitim planı oluşturması, mentorluk sağlaması ve süreç sonunda değerlendirme yapmasının gereklilik olduğu; stajyerlerin sigorta kapsamında bulunduğu ve iş sağlığı–güvenliği ile hijyen eğitimlerinin zorunlu tutulduğu belirtilmektedir (MEB, 2017). Bu yönüyle stajın, teorik bilginin uygulamaya aktarılmasının ötesinde, öğrencilerin sektörel farkındalık kazanmalarını, meslek ahlakı geliştirmelerini ve kariyer planlaması yapmalarını destekleyen bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Çelik ve Tuna, 2012). Öğrencilerden iletişim, çözüm odaklı düşünme, kişisel bakım ve zaman yönetimi gibi temel yeterliliklerin beklendiği de ifade edilmektedir (Demirli ve Kuzu, 2002).

Türkiye’de ortaöğretim düzeyindeki mesleki turizm eğitiminde stajın eğitim-öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edildiği; 3308 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde özellikle yiyecek-içecek ile konaklama ve seyahat hizmetleri alanlarında öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecine katıldığı belirtilmektedir. Yoğunlaştırılmış eğitim modelinde stajın yaz dönemi boyunca kesintisiz yürütüldüğü ve öğrencilerin uygulamalı deneyim kazanmasını hızlandırmayı amaçladığı ifade edilmektedir. Bu süreçte stajın, öğrencilerin turizm işletmelerinde teorik bilgilerini pratiğe dönüştürmelerine ve sektörle doğrudan temas kurmaları sayesinde mezuniyet sonrası istihdam olanaklarının güçlenmesine katkı sunduğu belirtilmektedir (MEB, 2023).

Stajın öğrenci açısından, mesleki bilgi ve becerilerin uygulamalı biçimde kazanılmasında temel araçlardan biri olduğu; iş ortamında teori–pratik bütünleşmesini sağlayarak sektöre uyum, iş disiplini ve mesleki uygulama becerilerini geliştirdiği ifade edilmektedir (Sarı, 2007). Staj deneyiminin iş tatmini ve kariyer beklentilerini olumlu etkileyebildiği; işyeriyle kurulan ilişkinin gelecekteki iş yaşamına dair algıları şekillendirdiği belirtilmektedir (Demirdağ ve Çelikkanat, 2017). Bununla birlikte stajın, yalnızca mesleki değil psiko-sosyal uyum açısından da değerlendirilmesi gerektiği; süreçte yaşanan zorlukların dikkate alınarak uygulamaların daha verimli hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Akay vd., 2018; Olcay ve Düzgün, 2015). Öte yandan stajın işletmeler açısından da belirgin yararlar sunduğu; stajyerlerin özellikle mevsimsel işgücü ihtiyacının yüksek olduğu turizm sektöründe dinamik ve öğrenmeye istekli bir destek kaynağı oluşturduğu ifade edilmektedir (Bilici, 2023). Stajın, işletmelere potansiyel çalışanları erken dönemde tanıma, kurumsal kültüre uyumlarını gözlemleme ve hizmet standartlarına uygun insan kaynağı geliştirme fırsatı sunduğu belirtilmektedir (Emir vd., 2010). Bu süreç sayesinde personel değişim oranının azaltılabildiği ve işe alım maliyetlerinin düşürülebildiği de ifade edilmektedir (Özdemir, 2019). Staj programlarının etkili olabilmesi için işletmelerin eğitim planı sunması, görev tanımlarını netleştirmesi ve yasal sorumlulukları yerine getirmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Stajyerlerin uygun şekilde eğitilmesinin hizmet kalitesini ve dolayısıyla müşteri memnuniyetini destekleyebileceği; stajyerlerin motivasyon ve öğrenme isteğinin müşteriyle temas edilen hizmet alanlarında olumlu sonuçlar doğurabildiği belirtilmektedir. Ayrıca güvenli ve eğitim odaklı çalışma ortamı, rehberlik ve gelişimi destekleyen uygulamaların stajın niteliğini belirlediği ifade edilmektedir (Pelit ve Güçer, 2006; Olcay vd., 2017).

Bu çerçevede okul–sektör işbirliğinin, stajın öğrenme çıktıları üzerinde belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Ortaöğretim düzeyinde mesleki turizm eğitiminin etkililiğinin, öğrencilerin teorik bilgilerini uygulamada pekiştirebilmeleri ve sektöre hazır bireyler olarak yetiştirilmeleri açısından okul ve sektör arasında kurulan işbirliğine bağlı olduğu vurgulanmaktadır. 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı arasında imzalanan protokol kapsamında yürürlüğe giren düzenlemelerin işbirliğini kurumsallaştırma yönünde adımlar içerdiği belirtilmektedir (Tuncer ve Sevim, 2024). Bununla birlikte odak grup bulgularında mevcut işbirliği düzeyinin yetersiz görülebildiği ve kapsamlı bir eşgüdüm mekanizmasına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir.

Müfredatın sektör ihtiyaçlarını tam karşılayamadığına yönelik değerlendirmeler doğrultusunda, programların paydaş katılımıyla yeniden yapılandırılması gerekliliği vurgulanmakta; bu işbirliğinin sektörde nitelikli iş gücü ihtiyacının karşılanmasında kritik rol oynadığı belirtilmektedir (Üzümcü ve Alyakut, 2017). Stajdaki öğrenmelerin niteliğinin, öğrencilerin yeterlilikleri üzerinde doğrudan etkili olduğu; stajın öğrencilerin ilk sektörel etkileşimlerini sağladığı ve teorik bilginin uygulamaya aktarıldığı temel alanlardan biri olduğu ifade edilmektedir (Tuncer ve Sevim, 2024). Bu süreçte kazanımların yalnızca mesleki becerilerle sınırlı kalmadığı; iletişim, sorumluluk, problem çözme ve ekip çalışması gibi sosyal yeterlilikleri de kapsadığı belirtilmektedir (Demirdağ ve Çelikkanat, 2017).

Öğrenci görüşlerinin deneyim, öğrenme, sorumluluk ve kariyer kavramları etrafında yoğunlaşabildiği; ancak “ezilmek” ve “yorgunluk” gibi olumsuz algıların da dile getirilebildiği ifade edilmektedir. Stajın etkinliğinin, işletmelerin sunduğu eğitim ortamı ve rehberlik düzeyiyle yakından ilişkili olduğu; rehberlik yetersizliğinin yeterlilik gelişimini sınırlayabildiği belirtilmektedir (Özdemir, 2019). Öğrenme kalitesinin öğrencinin aktif katılımı ve görev çeşitliliğiyle bağlantılı olduğu; staj deneyiminin niteliğine bağlı olarak yeterlilik algılarında azalma görülebileceğine ilişkin bulguların bulunduğu aktarılmaktadır (Emir vd., 2010). Bu nedenle staj uygulamalarının daha düzenli, öğrenci odaklı ve geri bildirim temelli biçimde yapılandırılmasının önem taşıdığı ifade edilmektedir (Bilici, 2023; Üzümcü ve Alyakut, 2017). Ancak staj uygulamalarında çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı da belirtilmektedir. Teorik bilginin sektörle işbirliği içinde uygulamalarla desteklenmesinin önemine rağmen, bazı işletmelerin yeterli rehberlik sunmadığı, öğrencilerin sosyal haklarının göz ardı edilebildiği ve eğitici personel eksikliğinin süreç kalitesini düşürdüğü ifade edilmektedir. Stajyerlerin yardımcı personel olarak görülmesi, angarya işlerle meşgul edilmesi ve öğretmen denetiminin etkisiz kalması gibi durumların mesleki kazanımları sınırlayabildiği belirtilmektedir. Ayrıca sigorta ve izin gibi sosyal haklara dair bilgi eksikliğinin güvensizlik oluşturabildiği ve motivasyonu düşürebildiği ifade edilmektedir. Küçük ölçekli işletmelerde stajyerlerin geçici iş gücü olarak görülmesinin, sektöre yönelik olumlu izlenimlerin oluşmasını zorlaştırdığı belirtilmektedir. Staj öncesi hazırlık ve bilgilendirmenin yetersiz olmasının, öğrencilerin süreçte yaşadıkları sorunlarla baş etmelerini güçleştirdiği de vurgulanmaktadır. Bu nedenlerle stajın niteliğinin artırılması için okul yönetimleri ile

sektör temsilcilerinin daha etkin ve sürdürülebilir bir işbirliği içinde hareket etmelerinin gerekli olduğu ifade edilmektedir (Sarı, 2007; Emir vd., 2010; Özdemir, 2019).

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın ana hedefi "stajyer öğrencilerin staj yeterlilikleri hakkında, staj yaptıkları işletmelerin temsilcilerinin görüşleri nelerdir? " sorusuna cevap bulmaktır. Elde edilen bilgiler ışığında, öğrencilerin hangi konularda yeterli, hangi konularda yetersiz oldukları sistematik bir şekilde belirlenebilecek; bu sayede geliştirilmesi gereken yeterlilik alanları net bir şekilde ortaya konulabilecektir. Bu amaçla, öğrencilerin sektörel ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli mesleki yeterliliklere ulaşabilmeleri için eğitim programlarında yapılması gereken düzenlemelerin belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada, staj uygulamalarının mesleki gelişime olan katkısı ve sektörel entegrasyon sürecindeki işlevi değerlendirilmektedir. Ayrıca, daha etkili ve sürdürülebilir bir staj süreci oluşturabilmek için gerekli iyileştirme alanlarının tespiti de araştırmanın alt problemleri arasında bulunmaktadır. Bununla birlikte, staj uygulamalarının önemi ve gerekliliği ile daha etkili bir staj süreci için yapılması gerekenlerin belirlenmesi de araştırmanın alt problemleri arasındadır. Bu problemlere çözüm sunabilmek için aşağıdaki sorular sorulmuştur:

- Öğrencilerin okullarında aldıkları eğitim yeterli midir?
- Öğrencilerin iş konusundaki öz denetim düzeyleri yeterli midir?
- Öğrencileri mesleki bilgi ve becerileri yeterli midir?
- Öğrencilerin okulda aldığı yabancı dil eğitimi mesleki staj yeterliliği açısından işlevsel midir?
- Öğrencilerin öğrendiklerini uygulama yeteneği yeterli midir?

3.2. Evren ve Örneklem

Evren, araştırmanın odaklandığı birey ve birimlerin tamamını kapsayan alan olarak tanımlanmaktadır (Arıkan, 2013). Karasar (2009) evreni genel evren ve çalışma evreni olarak ikiye ayırmakta; çalışma evrenini doğrudan veri toplanabilen ve genelleme yapılabilen alt küme olarak açıklamaktadır. Benzer biçimde Ural ve Kılıç (2013), araştırma evrenini veri toplanacak birimlerin bütünü olarak ifade etmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın evrenini, Ankara ilinde yoğunlaştırılmış mesleki turizm eğitimi veren Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde öğrenim gören 10. ve 11. sınıf öğrencileri

oluşturmaktadır. 2024 yaz döneminde staj yapan öğrenci sayısının 382 olduğu belirlenmiştir.

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde anakütle büyüklüğü bilinen durumlar için kullanılan formül esas alınmıştır. Hesaplamalarda %95 güven düzeyi ($z=1,96$), %5 hata payı ($d=0,05$) ve en yüksek varyansı sağlamak amacıyla $p=0,50$ kabul edilmiştir. Yapılan hesaplama sonucunda örneklem büyüklüğü 192 kişi olarak belirlenmiş olup bu sayının evreni temsil etme açısından yeterli olduğu değerlendirilmektedir (Yamane, 2001; Sekaran, 2003; Koç, 2007).

Evrenin tamamına ulaşmanın güçlüğü nedeniyle amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Yoğunlaştırılmış program uygulayan okullarda öğrenim gören ve konaklama ile yiyecek-içecek işletmelerinde staj yapan öğrenciler araştırma kapsamına alınmıştır. Gönüllülük esasına dayalı olarak işletme temsilcilerinden veri toplanmış ve staj sürecini aktif biçimde sürdüren öğrenciler üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırmada, öğrencilerin staj yeterliliklerinin belirlenmesi amacıyla nicel veri toplama yöntemlerinden anket tekniği kullanılmıştır. Veri toplama sürecinden önce konuya ilişkin literatür taraması gerçekleştirilmiş; makale, tez, rapor ve kitaplardan yararlanılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak hazırlanan anket formu, Ankara ilinde yoğunlaştırılmış mesleki turizm eğitimi veren Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde öğrenim gören 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin staj yaptığı işletmelerde görevli temsilcilere uygulanmıştır. Öğrenciler, yaz döneminde zorunlu staj yapanlar arasından belirlenmiş; her öğrenci, staj yaptığı işletme temsilcisi ile birebir eşleştirilmiş ve her stajyerin ayrı ayrı değerlendirilmesi istenmiştir.

Araştırmaya gönüllülük esasına göre 21 işletme katılmıştır. İşletmelere toplam 382 anket formu iletilmiş; geri dönen formlardan 201'i geçerli kabul edilerek analizlere dâhil edilmiştir. Veriler 15.10.2024–20.11.2024 tarihleri arasında toplanmış olup çalışma, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 29.04.2024 tarihli ve E.258093 sayılı onayı doğrultusunda yürütülmüştür.

Anket formu iki bölüm ve 34 sorudan oluşmaktadır. İlk bölümde demografik özelliklere yönelik 6 soru, ikinci bölümde ise stajyer öğrencilerin yeterliliklerine ilişkin 28 ifade yer almaktadır. İkinci bölümde kullanılan ölçek Dayıoğlu (2010) tarafından yapılan çalışmada uyarlanmış ve 5'li Likert tipinde (1=Çok Yetersiz, 5=Çok Yeterli)

Toplam	201	100
---------------	------------	------------

düzenlenmiştir. Ölçeğin güvenirlik analizi sonucunda Cronbach's Alpha katsayısı 0,980 olarak hesaplanmış ve ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu belirlenmiştir (Altunışık vd., 2010).

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS v27 programı kullanılmıştır. Öncelikle demografik değişkenlere ilişkin frekans analizleri yapılmış, ardından ölçek maddelerine ait aritmetik ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmıştır. Ortalama puanlar Özdamar'ın (2004) beşli sınıflandırma sistemine göre yorumlanmıştır. Gruplar arası farklılıkların incelenmesinde karşılaştırmalı analizler uygulanmış; demografik değişkenler ile ölçek ifadeleri arasındaki ilişkiler Ki-kare (χ^2) testi ile değerlendirilmiştir. Analizlerde anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiş; χ^2 değeri, serbestlik derecesi ve p değeri birlikte yorumlanmıştır.

4. Bulgular

4.1. Stajyerlerin Demografik Özelliklerine Yönelik Bulgular

Çalışmaya konu olan stajyerlerin sosyo-demografik durumlarının açıklanmasına yönelik frekans ve yüzde dağılımlarını belirlemek için betimsel istatistiklerden (frekans analizi) yararlanılmıştır. Elde edilen verilerin dağılımları frekans (n) ve yüzde (%) ifadeleri kullanılarak açıklanmıştır.

Tablo 1: Stajyerlerin Demografik Özellikleri Tablosu

Öğrenci Bilgilerine Göre Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Kız	90	44,8
	Erkek	111	55,2
Sınıf Düzeyi	10. Sınıf	124	61,7
	11. Sınıf	77	38,3
Okulu İsteyerek Tercih Durumu	Evet	159	79,1
	Hayır	42	20,9
Proje Okulu Olma Durumu	Evet	190	94,5
	Hayır	11	5,5
Öğrenim Görülen Alan	Konaklama ve Seyahat Hiz.	97	48,3
	Yiyecek ve İçecek Hiz.	104	51,7
Alan İsteyerek Tercih Durumu	Evet	141	70,1
	Hayır	60	29,9
Departman	Servis	130	64,7
	Mutfak	55	27,3
	Housekeeping	16	8,0
Staj Yaptığınız Departman Alan Uyumu Durumu	Evet	126	62,7
	Hayır	75	37,3
İşletmedeki Diğer Stajyer Durumu	Evet	198	98,5
	Hayır	3	1,5
Stajınızı Şehir Dışında Mı Yapıyorsunuz?	Evet	19	9,5
	Hayır	182	90,5
Toplam		201	100

Araştırmaya katılan toplam 201 öğrenciye ait demografik bilgiler incelendiğinde, cinsiyet dağılımında öğrencilerin %55,2'sinin erkek, %44,8'inin ise kız olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, araştırmaya katılan örnekleme erkek öğrencilerin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Sınıf düzeyi değişkeni incelendiğinde, katılımcıların %61,7'sinin 10. sınıf, %38,3'ünün ise 11. sınıf öğrencisi olduğu saptanmıştır. Okul tercih durumuna bakıldığında, öğrencilerin %79,1'i okullarını kendi tercihleri ile seçmişken, %20,9'u farklı nedenlerle tercih dışı yerleştirilmiştir.

Proje okulu olma durumuna göre öğrencilerin %94,5'i proje okulunda eğitim gördüklerini belirtmiş, %5,5'i ise proje okulu dışında bir kurumda eğitim aldıklarını ifade etmiştir. Öğrenim görülen alanlara ilişkin verilerde öğrencilerin %51,7'sinin Yiyecek ve İçecek Hizmetleri, %48,3'ünün ise Konaklama ve Seyahat Hizmetleri alanında eğitim aldığı tespit edilmiştir. Alan tercih durumuna göre, öğrencilerin %70,1'i eğitim gördükleri alanı kendi tercihleri ile seçtiklerini belirtirken, %29,9'u bu alanı tercih etmeden yerleştirildiklerini ifade etmiştir. Staj yapılan departmanlara göre dağılımda, %64,7'si servis, %27,3'ü mutfak ve %8,0'i housekeeping departmanında staj yaptıklarını belirtmiştir.

Staj yapılan departmanın öğrenim görülen alanla uyumlu olup olmadığına ilişkin olarak, öğrencilerin %62,7'sinin stajlarını kendi alanlarıyla uyumlu bir departmanda, %37,3'ünün ise uyumlu olmayan bir departmanda yaptığı tespit edilmiştir. İşletmede başka stajyerlerin bulunup bulunmadığı sorusuna %98,5 oranında “evet” yanıtı verilmiş, %1,5 oranında ise başka stajyerin bulunmadığı belirtilmiştir. Son olarak, stajın şehir dışında yapıp yapılmadığına ilişkin verilerde öğrencilerin %9,5'i stajlarını ikamet ettikleri şehir dışında yaptıklarını, %90,5'i ise ikamet ettikleri şehirde gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

Web of Science veri tabanından elde edilen ham veriler, VOSviewer 1.6.20 programı aracılığıyla sistematik olarak analiz edilmiş ve görselleştirilmiştir. Analizler; anahtar kelime ağ analizleri, yazar bazlı atıf eşleşmeleri ve kaynak (dergi) analizleri olmak üzere çok boyutlu bir perspektifle gerçekleştirilmiştir. Bulguların sunumunda ilk aşama olarak, turizm ve otelcilikte yeşil yönetim literatürünün zamansal gelişimini ortaya koymak amacıyla yayınların yıllara göre dağılımı ve artış eğilimleri incelenmiştir.

Tablo 2: Stajyerlerin Staj Yeterlilik Düzeylerine Dair Tanımlama Tablosu

No	Soru Maddeleri	n	Min.	Max.	Ort.	S.S.
s1	Kendinden beklenen işi anlama derecesi	201	1,00	5,00	3,79	,89
s2	İşle ilgili araç ve gereçleri kullanma yeteneği	201	1,00	5,00	3,72	,87
s3	İşine karşı sorumluluk alma isteği	201	1,00	5,00	3,59	1,06
s4	İşine karşı sorumluluk alma kapasitesi	201	1,00	5,00	3,64	1,04
s5	İşyerine karşı tutum ve davranışı	201	1,00	5,00	3,79	,97
s6	Mesai arkadaşlarına karşı tutum ve davranışı	201	1,00	5,00	3,95	,94
s7	İşine karşı tutum ve davranışı	201	1,00	5,00	3,79	,98
s8	Mesai arkadaşları ile uyumu	201	1,00	5,00	3,99	,85
s9	Öğrendiği yeni metot ve yöntemlere uyumu	201	1,00	5,00	3,62	,93
s10	İşini denetlenmeden yapabilme yeteneği	201	1,00	5,00	3,35	1,08
s11	İşle ilgili tüm detaylar verilmeksizin işi yapabilme yeteneği	201	1,00	5,00	3,32	1,10
s12	İşle ilgili sorunların çözümünde göstermiş olduğu özen	201	1,00	5,00	3,44	1,05
s13	İş ile ilgili kendini geliştirme kabiliyeti	201	1,00	5,00	3,61	1,00
s14	İşle ilgili yeni bilgileri öğrenme kapasitesi	201	1,00	5,00	3,63	,99
s15	Kendine verilen talimatları yerine getirme konusunda gösterdiği özen	201	1,00	5,00	3,82	,89
s16	Öğrendiklerini uygulama yeteneği	201	1,00	5,00	3,85	,86
s17	İşe devam konusunda gösterdiği özen	201	1,00	5,00	3,97	,98
s18	Mesai saatlerine gösterdiği özen	201	1,00	5,00	4,08	,85
s19	Yabancı dil bilgisi yeterliliği	201	1,00	5,00	2,89	1,00
s20	İş disiplini ve iş ahlakına özeni	201	1,00	5,00	3,81	1,01
s21	İşle ilgili araç ve gereçleri usulüne uygun kullanma yeteneği	201	1,00	5,00	3,72	,92
s22	Malzemeleri israf etmeden kullanma yeteneği	201	1,00	5,00	3,62	,93
s23	Kişisel bakım ve kıyafetine gösterdiği özen	201	1,00	5,00	3,93	1,02
s24	Konuşma ve davranışlarında gösterdiği özen	201	1,00	5,00	3,95	,95
s25	Okulda almış olduğu teorik eğitimin yeterliliği	201	1,00	5,00	3,49	1,01
s26	Okulda almış olduğu uygulamalı eğitimin yeterliliği	201	1,00	5,00	3,44	1,00
s27	Misafirlerin stajyerden memnuniyet düzeyi	201	1,00	5,00	3,91	,80
s28	Tüm etkenler göz önüne alındığında stajyerin genel durumu	201	1,00	5,00	3,84	,90

İşletme yöneticileri tarafından değerlendirilen stajyerlerin yeterlilik düzeylerine ilişkin frekans analizi sonuçlarına göre, “Kendinden beklenen işi anlama derecesi” ifadesinin ortalaması 3,79 olarak belirlenmiştir. “İşle ilgili araç ve gereçleri kullanma yeteneği” 3,73; “İşine karşı sorumluluk alma isteği” 3,60 ve “İşine karşı sorumluluk alma kapasitesi” 3,65 ortalama ile değerlendirilmiştir. “İşyeri ile ilişkilerde tutum ve davranış” 3,79; “Mesai arkadaşlarına karşı tutum ve davranış” 3,95; “İşine karşı tutum ve davranış” 3,80 ve “Mesai arkadaşları ile uyumu” 3,99 ortalama puan almıştır.

“Öğrendiği yeni metot ve yöntemlere uyumu” 3,63; “İşini denetlenmeden yapabilme yeteneği” 3,35 ve “İşle ilgili tüm detaylar verilmeden iş yapabilme yeteneği” 3,32 olarak belirlenmiştir. “İşyeri ile ilgili sorunların çözümünde gösterdiği özen” 3,44; “İş ile ilgili kendini geliştirme kabiliyeti” 3,61 ve “İşle ilgili yeni bilgileri öğrenme kapasitesi” 3,64 ortalama değerine sahiptir. “Kendine verilen talimatları yerine getirme konusunda gösterdiği özen” 3,82 ve “Öğrendiklerini uygulama yeteneği” 3,86 olarak hesaplanmıştır.

“İşe devam konusunda gösterdiği özen” 3,98; “Mesai saatlerine gösterdiği özen” ise 4,08 ile en yüksek ortalamaya sahip ifade olmuştur. Buna karşılık, “Yabancı dil bilgisi yeterliliği” 2,90 ile en düşük ortalama değeri göstermiştir. “İş disiplini ve iş ahlakına özeni” 3,81; “İşle ilgili araç ve gereçleri usulüne uygun kullanma yeteneği” 3,72 ve “Malzemeleri israf etmeden kullanma yeteneği” 3,62 olarak belirlenmiştir. “Kişisel bakım ve kıyafet-kıyafetine gösterdiği özen” 3,94; “Konuşma ve davranışlarında gösterdiği özen” ise 3,96 ortalama puan almıştır.

Eğitim yeterliliğine ilişkin olarak, “Okulda almış olduğu teorik eğitimin yeterliliği” 3,49; “Okulda almış olduğu uygulamalı eğitimin yeterliliği” 3,45; “Misafirlerin stajyerden memnuniyet düzeyi” 3,92 ve “Tüm etkenler göz önüne alındığında stajyerin genel durumu” 3,85 ortalama ile değerlendirilmiştir. Bu bulgular, stajyerlerin en yüksek düzeyde mesai saatlerine gösterdikleri özen açısından değerlendirildiğini, en düşük yeterlilik alanının ise yabancı dil bilgisi olduğunu göstermektedir.

4.2. Ki-Kare Analizi Sonuçları

Demografik değişkenler ile ölçek ifadeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-kare (χ^2) analizi uygulanmıştır. Ki-kare testi, özellikle nominal düzeyde ölçülen değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını test etmek için kullanılan parametrik olmayan bir analiz yöntemidir. Bu kapsamda gözlenen frekanslar ile beklenen frekanslar karşılaştırılmış, analizler çapraz tablolar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz öncesinde Ki-kare testinin temel varsayımlarından biri olan her hücredeki beklenen frekans değerinin 5’in üzerinde olması koşulu kontrol edilmiş ve varsayımın sağlandığı görülmüştür. Anlamlılık değerlendirmesinde $p < .05$ düzeyi esas alınmış; χ^2 değeri, serbestlik derecesi (df) ve anlamlılık düzeyi (p) birlikte ele alınarak yorum yapılmıştır.

Tez çalışması kapsamında her bir demografik değişken ile ölçek maddeleri arasında ayrı ayrı Ki-kare analizleri gerçekleştirilmiş ve tüm sonuçlara (anlamlı ve anlamsız) ayrıntılı biçimde yer verilmiştir. Ancak makale formatının kapsam ve sayfa sınırlılıkları dikkate alınarak bu bölümde yalnızca istatistiksel olarak anlamlı bulunan sonuçlar raporlanmıştır. Anlamlılık düzeyine ulaşmayan analizlere metin içerisinde yer verilmemiş olup söz konusu bulgular tez çalışmasında ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

Bir sonraki aşamada, ölçek maddelerine ve demografik değişkenlere ilişkin grupların ortalamaları arasında farklılık olup olmadığını belirlemek üzere tanımlayıcı sıralama

analizleri yapılmıştır. Bu analizler aracılığıyla belirli demografik özelliklere sahip grupların ilgili ifadelerdeki eğilimleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ki-kare analizine ilişkin istatistiksel olarak anlamlı bulunan sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Ki-Kare Analizi Sonuçları

S12. İşyle ilgili sorunların çözümünde göstermiş olduğu özen										
Cinsiyet		1, 00	2, 00	3, 00	4, 00	5, 00	Toplam	χ ²	df	p
Kız	n	2	13	32	35	8	90	9,793	4	,044
	%	2, 2%	14, 4%	35, 6%	38, 9%	8, 9%	100, 0%			
Erkek	n	5	18	31	31	26	111			
	%	4, 5%	16, 2%	27, 9%	27, 9%	23, 4%	100, 0%			
Toplam	n	7	31	63	66	34	201			
	%	3, 5%	15, 4%	31, 3%	32, 8%	16, 9%	100, 0%			
S9. Öğrendiği yeni metot ve yöntemlere uyumu										
Sınıf		1, 00	2, 00	3, 00	4, 00	5, 00	Toplam	χ ²	df	p
10. sınıf	n	1	7	37	61	18	124	10,844	4	,028
	%	0, 8%	5, 6%	29, 8%	49, 2%	14, 5%	100, 0%			
11. sınıf	n	3	13	18	29	14	77			
	%	3, 9%	16, 9%	23, 4%	37, 7%	18, 2%	100, 0%			
Toplam	n	4	20	55	90	32	201			
	%	2, 0%	10, 0%	27, 4%	44, 8%	15, 9%	100, 0%			
S12. İşyle ilgili sorunların çözümünde göstermiş olduğu özen										
Sınıf		1, 00	2, 00	3, 00	4, 00	5, 00	Toplam	χ ²	df	p
10. sınıf	n	3	13	48	40	20	124	11,926	4	,018
	%	2, 4%	10, 5%	38, 7%	32, 3%	16, 1%	100, 0%			
11. sınıf	n	4	18	15	26	14	77			
	%	5, 2%	23, 4%	19, 5%	33, 8%	18, 2%	100, 0%			
Toplam	n	7	31	63	66	34	201			
	%	3, 5%	15, 4%	31, 3%	32, 8%	16, 9%	100, 0%			
S19. Yabancı dil bilgisi yeterliliği										
Sınıf		1, 00	2, 00	3, 00	4, 00	5, 00	Toplam	χ ²	df	p
10. sınıf	n	8	31	54	29	2	8	12,072	4	,017
	%	6, 5%	25, 0%	43, 5%	23, 4%	1, 6%	6, 5%			
11. sınıf	n	11	15	29	14	8	11			
	%	14, 3%	19, 5%	37, 7%	18, 2%	10, 4%	14, 3%			
Toplam	n	19	46	83	43	10	19			
	%	9, 5%	22, 9%	41, 3%	21, 4%	5, 0%	9, 5%			
S21. İşyle ilgili araç ve gereçleri usulüne uygun kullanma yeteneği										
Sınıf		1, 00	2, 00	3, 00	4, 00	5, 00	Toplam	χ ²	df	p
10. sınıf	n	1	5	25	76	17	124	16,948	4	,002
	%	0, 8%	4, 0%	20, 2%	61, 3%	13, 7%	100, 0%			
11. sınıf	n	4	13	12	33	15	77			
	%	5, 2%	16, 9%	15, 6%	42, 9%	19, 5%	100, 0%			
Toplam	n	5	18	37	109	32	201			
	%	2, 5%	9, 0%	18, 4%	54, 2%	15, 9%	100, 0%			
S19. Yabancı dil bilgisi yeterliliği										
Alan		1, 00	2, 00	3, 00	4, 00	5, 00	Toplam	χ ²	df	p
Servis	n	16	31	59	19	5	130	21,345	4	,006
	%	12, 3%	23, 8%	45, 4%	14, 6%	3, 8%	100, 0%			
Mutfak	n	3	11	22	15	4	55			
	%	5, 5%	20, 0%	40, 0%	27, 3%	7, 3%	100, 0%			
Housekeeping	n	0	4	2	9	1	16			
	%	0, 0%	25, 0%	12, 5%	56, 3%	6, 3%	100, 0%			
Toplam	n	19	46	83	43	10	201			
	%	9, 5%	22, 9%	41, 3%	21, 4%	5, 0%	100, 0%			

Tablo 3 incelendiğinde, “S12-İşle ilgili sorunların çözümünde göstermiş olduğu özen” ifadesinin cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2=9,793$; sd=4;

p=0,044). Kız öğrencilerin %38,9'unun "4" ve %8,9'unun "5" düzeyinde yeterli olarak değerlendirildiği; erkek öğrencilerde ise bu oranların sırasıyla %27,9 ve %23,4 olduğu belirlenmiştir. Bulgular birlikte değerlendirildiğinde, erkek öğrencilerin söz konusu değişkende yüksek düzeyde yeterli olduğu, değerlendirilme oranlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüş; dolayısıyla işle ilgili sorunların çözümünde gösterilen özen bakımından erkek öğrencilerin görece daha olumlu değerlendirildiği anlaşılmıştır.

"S9-Öğrendiği yeni metot ve yöntemlere uyumu" ifadesinin sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($\chi^2=10,844$; sd=4; p=0,028). 10. sınıf öğrencilerinin %49,2'sinin "4" ve %14,5'inin "5" düzeyinde yeterli olarak değerlendirildiği; 11. sınıf öğrencilerinde ise bu oranların sırasıyla %37,7 ve %18,2 olduğu görülmüştür. Söz konusu değişkende yeterlilik oranının 11. sınıflarda daha yüksek olduğu , yeni metot ve yöntemlere uyum konusunda 11. sınıf öğrencilerinin 10. sınıf öğrencilerine göre daha yeterli algılandığı sonucuna ulaşılmıştır.

"S12-İşle ilgili sorunların çözümünde göstermiş olduğu özen" ifadesi sınıf düzeyine göre de anlamlı farklılık göstermiştir ($\chi^2=11,926$; sd = 4; p = 0,018). 10. sınıf öğrencilerinin %32,3'ünün "4" ve %16,1'inin "5"; 11. sınıf öğrencilerinin ise %33,8'inin "4" ve %18,2'sinin "5" düzeyinde yeterli olarak değerlendirildiği belirlenmiştir. Söz konusu değişkende yeterlilik oranlarının 11. sınıf öğrencilerinde daha yüksek olduğu görülmüş; dolayısıyla bu boyutta da sınıf düzeyine bağlı bir farklılaşma bulunduğu tespit edilmiştir. "S19-Yabancı dil bilgisi yeterliliği" ifadesi açısından sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark saptanmıştır ($\chi^2=12,072$; sd=4; p=0,017). 10. sınıf öğrencilerinin %23,4'ünün "4" ve %1,6'sının "5" düzeyinde; 11. sınıf öğrencilerinin ise %18,2'sinin "4" ve %10,4'ünün "5" düzeyinde değerlendirildiği görülmüştür. Özellikle "5" düzeyindeki oranların 11. sınıflarda belirgin biçimde daha yüksek olduğu dikkate alındığında, yabancı dil yeterliliğinin 11. Sınıflarda daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

"S19-Yabancı dil bilgisi yeterliliği" ifadesinin alan değişkenine göre de anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($\chi^2=21,345$; sd=4; p=0,006). Servis alanında öğrenim gören öğrencilerin %14,6'sının "4" ve %3,8'inin "5" düzeyinde; mutfak alanında %27,3'ünün "4" ve %7,3'ünün "5" düzeyinde; housekeeping alanında ise %56,3'ünün "4" ve %6,3'ünün "5" düzeyinde yeterli olarak değerlendirildiği tespit edilmiştir. Bulgular, özellikle housekeeping ve mutfak alanlarında öğrenim gören öğrencilerin yabancı dil

yeterliliklerinin servis alanına kıyasla daha yüksek düzeyde değerlendirildiğini ortaya koymuştur

Son olarak, “S21-İşle ilgili araç ve gereçleri usulüne uygun kullanma yeteneği” ifadesi de sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık göstermiştir ($\chi^2=16,948$; $sd=4$; $p=0,002$). 10. sınıf öğrencilerinin %61,3’ünün “4” ve %13,7’sinin “5”; 11. sınıf öğrencilerinin ise %42,9’unun “4” ve %19,5’inin “5” düzeyinde değerlendirildiği belirlenmiştir. Söz konusu değişkende yeterlilik oranının 11. sınıf öğrencilerinde daha yüksek olduğu görülmüş; bu durum, araç ve gereç kullanım becerisinin sınıf ilerledikçe geliştiğini göstermiştir.

5. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, Ankara ilinde yoğunlaştırılmış mesleki turizm eğitimi alan öğrencilerin staj yeterlilikleri, işletme temsilcilerinin değerlendirmeleri doğrultusunda bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, öğrencilerin genel olarak mesleki yeterlilik açısından belirli bir olgunluk düzeyine ulaştıklarını göstermekle birlikte, bazı kritik beceri alanlarında gelişime ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, mesleki turizm eğitiminin uygulama boyutunun güçlü yönler barındırmasına rağmen, belirli yetkinliklerin geliştirilmesi açısından halen iyileştirmeye açık olduğunu düşündürmektedir.

Araştırma bulguları incelendiğinde, öğrencilerin özellikle işyeri davranışlarına ilişkin yeterliliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. İş disiplini, zaman yönetimi, mesaiye uyum, ekip çalışmasına katılım ve kişisel bakım gibi unsurların olumlu düzeyde değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda staj sürecinin, öğrencilerin yalnızca mesleki bilgi ve becerilerini değil, aynı zamanda iş yaşamına ilişkin tutum ve davranışlarını da şekillendiren önemli bir öğrenme ortamı sunduğu söylenebilir. Nitekim Aymanık vd. (2013) tarafından da staj uygulamalarının öğrencilerin işyeri uyumu ve mesleki disiplin kazanımı üzerinde belirleyici olduğu ifade edilmiştir. Benzer şekilde Demir ve Demir (2014), staj sürecinin öğrencilerin sorumluluk alma ve iş ahlakı geliştirme süreçlerine önemli katkılar sağladığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda elde edilen bulgular, literatürde yer alan çalışmalarla tutarlılık göstermekte ve stajın davranışsal yeterlilikler üzerindeki dönüştürücü etkisini desteklemektedir.

Bununla birlikte, araştırma kapsamında bazı yeterlilik alanlarının görece daha zayıf kaldığı dikkat çekmektedir. Özellikle yabancı dil kullanımı, denetimsiz görev

üstlenebilme ve karşılaşılan sorunlara çözüm geliştirme gibi becerilerin istenen düzeyde olmadığı görülmektedir . Bu durum, turizm sektörünün doğası gereği gerektirdiği çok yönlü ve dinamik beceriler ile mevcut eğitim çıktıları arasında belirli bir boşluk bulunduğunu göstermektedir. Turizm sektöründe hizmet kalitesinin sürdürülebilirliği açısından yabancı dil yeterliliğinin kritik bir unsur olduğu düşünüldüğünde, bu bulgunun sektörel açıdan önemli sonuçlar doğurabileceği değerlendirilmektedir. Nitekim Çelik ve Tuna (2012), öğrencilerin yabancı dil yetersizliğinin staj sürecinde karşılaşılan temel sorunlardan biri olduğunu belirtmektedir. Aynı doğrultuda Özdemir (2019), öğrencilerin bağımsız çalışma ve problem çözme becerilerinin sınırlı kalabildiğini ifade ederek bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Bu çerçevede, mesleki turizm eğitiminde yalnızca teknik bilgi aktarımının değil, aynı zamanda üst düzey bilişsel ve uygulamaya dönük becerilerin geliştirilmesinin de gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer önemli bulgu, öğrencilerin kendi alanlarıyla uyumlu departmanlarda staj yapmalarının mesleki yeterlilik algılarını olumlu yönde etkilemesidir. Bu durum, eğitim sürecinde kazanılan teorik bilginin uygulama alanıyla örtüşmesinin öğrenme çıktıları üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Alan uyumunun sağlanamadığı durumlarda ise öğrencilerin yeterlilik gelişiminin sınırlı kalabileceği anlaşılmaktadır. Bu bulgu, eğitim ile sektör arasındaki entegrasyonun mesleki gelişim açısından kritik bir unsur olduğunu göstermektedir. Nitekim Kaşlı vd. (2010), öğrencilerin alanlarıyla uyumlu staj deneyimlerinin mesleki yeterliliklerini güçlendirdiğini belirtmektedir. Benzer şekilde Emir vd. (2010), staj deneyiminin niteliğinin öğrencilerin mesleki algıları üzerinde doğrudan etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, stajın yalnızca bir zorunluluk değil, aynı zamanda eğitim ile sektör arasında köprü kuran stratejik bir mekanizma olduğu değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, öğrencilerin okulda aldıkları teorik ve uygulamalı eğitimin yeterliliğine ilişkin değerlendirmelerin orta düzeyde yoğunlaşması, mevcut eğitim programlarının sektör beklentileriyle tam anlamıyla örtüşmediğini göstermektedir. Bu durum, mesleki turizm eğitiminde sıklıkla dile getirilen eğitim–sektör uyumsuzluğu probleminin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Aksu ve Bucak (2012), mesleki turizm eğitiminde uygulama eksikliklerinin sektörel beklentilerin karşılanmasını güçleştirdiğini ifade etmektedir. Benzer şekilde Kızılırmak (2000), eğitim sisteminin sektörün dinamik yapısına uyum sağlama konusunda sınırlılıklar barındırdığını belirtmektedir. Bu doğrultuda elde edilen

bulgular, eğitim programlarının güncellenmesi ve uygulama ağırlıklı içeriklerin artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, staj uygulamalarının öğrencilerin mesleki gelişiminde belirleyici bir rol oynadığı; ancak bu etkinin stajın niteliği, eğitim içeriği ve sektörle kurulan iş birliği düzeyi gibi faktörlere bağlı olarak değiştiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, mesleki turizm eğitiminde yabancı dil becerilerinin daha işlevsel ve uygulama temelli yöntemlerle geliştirilmesi gerektiği; öğrencilerin problem çözme ve bağımsız çalışma becerilerini destekleyecek uygulamaların eğitim sürecine daha fazla entegre edilmesinin önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, staj öncesi hazırlık süreçlerinin güçlendirilmesi ve öğrencilerin iş ortamına uyumunu kolaylaştıracak yapılandırılmış oryantasyon programlarının yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Sektör açısından ele alındığında ise işletmelerin stajyerleri yalnızca kısa süreli iş gücü olarak değil, geleceğin potansiyel çalışanları olarak değerlendirmesi gerektiği; bu doğrultuda staj sürecinde rehberlik ve mentorluk uygulamalarının geliştirilmesinin önem arz ettiği görülmektedir. Öğrencilerin farklı görevlerde deneyim kazanmalarına olanak tanıyan, öğrenme odaklı ve planlı staj süreçlerinin oluşturulmasının, mesleki yeterliliklerin gelişimini destekleyeceği değerlendirilmektedir. Ayrıca eğitim kurumları ile sektör arasındaki iş birliğinin daha sistematik ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulmasının, hem eğitim çıktılarının niteliğini artıracak hem de sektörde ihtiyaç duyulan nitelikli iş gücünün yetiştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahipaşaoğlu, H. A., Atay, L., & Yılmaz, S. (2002). *Turizm eğitimi*. Detay Yayıncılık.
- Akay, B., Uslu, A., & Sancar, M. F. (2018). Turizm eğitimi alan öğrencilerin staj döneminde yaşadıkları sorunlar: Lisans ve ortaöğretim turizm öğrencileri örneği. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(1), 212-236.
- Akkoyunlu, S. (2022). Mesleki ve teknik eğitim sisteminde kalite iyileştirme çalışmaları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 47(210), 45–60.
- Aksu, M., & Bucak, T. (2012). Mesleki turizm eğitimi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 7-18.
- Ali, M. (2020). Mesleki eğitimde stajın önemi: Ortaöğretimdeki uygulamalar. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 45–60.
- Alkan, C., Deryakulu, D., & Şimşek, N. (1995). Eğitim teknolojisine giriş. *Ankara: Önder Matbaacılık*.

- Alkan, C., Doğan, H., & Sezgin, İ. (2001). *Mesleki ve teknik eğitimin esasları*. Nobel.
- Alp, E., & Çalış, Ö., A., S. (2022). TR21 Bölgesinde ortaöğretim düzeyindeki meslekî eğitimin genel görünümü. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 17(2), 169-179.
- Altın, M. (2007). Türkiye’de turizm eğitiminde kalite arayışları. *Turizm Akademik Dergisi*, 6(1), 29–42.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Sakarya Yayıncılık: Sakarya/Türkiye
- Arıkan, R. (2013). *Araştırma yöntem ve teknikleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aymankuy, Y., Tetik, N., Girgin, G. K., & Aymankuy, S. (2013). Lisans düzeyinde turizm eğitimindeki staj uygulamasına öğrenci ve akademisyenlerin bakışları (BTİOYO’da uygulama). *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 101-128.
- Balcı, A. (2020). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler* (16. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Balcı, S. (2020). Dijital dönüşüm ve mesleki eğitimin geleceği. *Uluslararası Eğitim ve Teknoloji Dergisi*, 4(2), 45–58.
- Bilici, K. (2023). Turizm otelcilik meslek alanı öğrencilerinin işletmelerde beceri eğitimi (staj) uygulamasına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Eğitime Özgün Bakış Dergisi*, 1(2), 265-281.
- Buluç, G. (1992). Turizm ve Otel İşletmeciliğinde Stajın Önemi. İçinde *Turizm-Eğitimi Konferans–Workshop Turizm Bakanlığı Ankara: Yorum Basım Yayın Ltd. Şti.*
- Cedefop. (2008). *The changing nature of vocational education and training*. European Centre for the Development of Vocational Training. https://www.cedefop.europa.eu/files/5569_en.pdf
- Çaylan, M., Yıldız, S., & Demir, A. (2016). *Staj süreçlerinin öğrencilerin mesleki beklentilerine etkisi*. Işık Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, S., & Tuna, P. F. (2012). Turizm öğrencilerinin staj sorunları ve çözüm önerileri. *Turizm Eğitimi Konferansı, Ankara*, 270-278.
- Çetin, M. (2021). Mesleki eğitimin evrimi ve iş gücü piyasasına etkisi. *Mesleki Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15(3), 90–103.
- Çetin, Ş. (2005). Öğrenci stajlarında yararlanılan dersler üzerine ampirik bir değerlendirme: Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 153–169.
- Çiçek, Y. (2019). *Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Yeterliklerinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Dayıoğlu, M. (2010). Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi stajyer öğrencilerinin yeterliliği konusunda işveren görüşleri (Edremit körfezi örneği). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, Türkiye.

- Deissinger, T. (2015). The dual system of vocational education and training in Germany. *International Journal of Vocational Education and Training*, 23(1), 59–72
- Demir, M. (2010). *Türkiye’de turizm eğitiminin gelişimi*. Detay Yayıncılık.
- Demir, M., & Demir, Ş. (2014). Turizm işletmelerinde yöneticilerin mesleki staj ve stajyerleri değerlendirmesi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6, 18–33.
- Demirdağ, Ş. A., & Çelikkat, N. (2017). Ortaöğretim düzeyindeki turizm öğrencilerinin stajlarından sağladığı iş tatmini ve kariyer beklentilerine muhtemel etkileri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 62, 429– 441.
- Demirli, C., & Kuzu, İ. (2002). Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarındaki gelişmeler. *Milli Eğitim Dergisi*, 155, 156, 5-20.
- Demirtaş, H. (2019). Mesleki eğitimin güncel gelişmeler ışığında yeniden yapılandırılması. *Eğitimde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 19(3), 142–157.
- Dougherty, K. J., & Townsend, B. K. (2006). Community colleges and the dual enrollment model. *Journal of Higher Education*, 77(2), 220–245.
- Ekşioğlu, E., & Taşpınar, S. (2019). Teknolojik gelişmeler ışığında mesleki ve teknik eğitimin yapısal dönüşümü. *Eğitim Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 67–80.
- Emir, O., Pelit, E., & Arslan, S. (2010). Turizm alanında ön lisans eğitimi alan öğrencilerin staj öncesi ve sonrası görüşlerinin karşılaştırılması (Afyon Kocatepe Üniversitesi örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 141-165.
- Ertürk, M. (2023). Cumhuriyet Dönemi'nde turizm eğitimi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(Cumhuriyet'in 100. Yılı), 679–699.
- Ertürk, M. (2023). Mesleki eğitimde reform süreci. *Eğitimde Güncel Yaklaşımlar*, 11(1), 45–62.
- Euler, D. (2013). Dual education systems and training in Germany and Switzerland: Historical development and current trends. *Journal of Vocational Education and Training*, 60(4), 567–580.
- Field, J. (2006). *Lifelong learning and the knowledge economy*. Routledge.
- Girayhan, E. (2022). Mesleki ve teknik eğitimin dünü bugünü ve geleceğinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, H., & Odabaşı, M. (2004). *Mesleki eğitim ve öğretim: Temel ilkeler ve uygulama örnekleri*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürbüz, C. (2024). Mesleki ve teknik eğitim beceri sistemlerinin dijitalleşmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 15(29), 199-222.
- Jiang, B., & Tribe, J. (2009). Tourism jobs – short lived professions: Student attitudes towards tourism careers in China. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 8(1), 4–19.
- Kalkınma Bakanlığı. (2017). *11. Kalkınma Planı: Mesleki Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. T.C. Kalkınma Bakanlığı.

- Karasar, N. (2009). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-ilkeler-teknikler. *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım*.
- Karasar, N., & Eğmir, E. (2017). Dünyada ve Türkiye'de mesleki eğitim ve önemi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(59), 22–30.
- Kaşlı, M., İlban, M. O., & Tanrısevdi, A. (2010). Meslek yüksekokullarında staj uygulamalarına yönelik öğrenci görüşleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 157–169.
- Kaya, H., & Yılmaz, M. (2017). Bilimsel ve teknolojik değişikliklerin mesleki eğitime yansımaları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 98–112.
- Keskin, G., Gökçe, M., & Demirtaş, M. (2021). Ortaöğretim düzeyindeki turizm eğitiminin sektör üzerindeki etkileri: Hatay örneği. *Turizm ve Eğitim Dergisi*, 27(3), 123–136.
- Kızılırmak, İ. (2000). Meslek yüksek okulları turizm ve otelcilik programlarının günümüz turizm sektörünün beklentileri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 147, 54-60.
- Koç, H. (2007). Lider Yöneticilik Davranışının Çeşitli Sektörlerde Farklılaşmasının Entelektüel Sermaye Kapsamında Analiz. *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara*.
- Küçükahmetoğlu, M., & Oktay, K. (2024). Turizm eğitimi teorisindeki gelişmeler üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 175-187.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007–2013*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Mankan, E. (2015). Mesleki önlisans programlarında staj eğitiminin önemi: Bülent Ecevit Üniversitesi Çaycuma Meslek Yüksekokulu örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 734–741.
- Maviş, F. , Kozak S. (1992). *Meslek Yüksekokullarında Turizm Programı ve Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu Turizm Otelcilik Ders Programı. Turizm Eğitimi Konferansı-Workshop*. Yorum Basım Yayın, Ankara.
- MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. (2020). *Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi 2020–2024*. Millî Eğitim Bakanlığı. <https://e-yaygin.meb.gov.tr/pagePrograms.aspx>
- Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü. (2017). *Mesleki eğitim ve staj uygulamaları*. https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/26160206_ime_sYzleYme_dYzeltme.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü. (2023). *Sektör iş birlikleri ve protokol uygulamaları*. <https://mtegm.meb.gov.tr>
- Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü. (2024). *Meslekî ve Teknik Anadolu Liseleri Programları*. <https://meslek.meb.gov.tr>
- Millî Eğitim Bakanlığı Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü. (2023). *Sektör iş birlikleri ve protokol uygulamaları*. <https://mtegm.meb.gov.tr>

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Ortaöğretim kurumları yönetmeliği*. https://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/26160206_ime_sYzleYme_dYzeltme.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Mesleki ve teknik eğitim kitapçığı*. <https://mtegm.meb.gov.tr>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2022). *Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. <https://mtegm.meb.gov.tr>
- Oecd. (2010). *Education at a glance 2010: OECD indicators*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Olalı, H. (1982). *Turizm Olayı-Turizmin Önemi*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık.
- Olçay, A. & Çelik Z. (2010). Turizm ve Otel İşletmeciliği Programında Öğrenim Gören Öğrencilerin Otelcilik Mesleğine İlişkin Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 279 -301.
- Olçay, A., & Düzgün, M. (2015). Turizm Sektörünün İstihdam Niteliğinin Öğrencilerin Kariyer Planları Üzerindeki Etkisi. *Seyahat Ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 12(3). 49-72.
- Olçay, A., Çıkmaz, E., Özekici, Y. K., & İnce, E. (2017). Otel Sahip ve Yöneticilerinin Stajyer Öğrencilerin Performanslarını Çeşitli Açılardan Değerlendirmelerine İlişkin Bir Araştırma: Gaziantep Örneği. *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 2(1), 65-85.
- Olçay, A., Yıldırım, İ., & Sürme, M. (2015). Turizm eğitimi alan öğrencilerin staj eğitimi hakkında görüşleri: Gaziantep ili örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5(3).
- Özdamar, K. (2004). Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, Genişletilmiş 5. Baskı, *Kaan Kitabevi, Eskişehir*.
- Özdemir, M. A. (2019). Turizm öğrencilerinin mesleki staja ilişkin bilişsel algılarının incelenmesi üzerine bir araştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 22(2), 224-248.
- Özsayar, B. (2008). *Meslek lisesi öğrencilerinin yaptıkları stajların meslek gelişimlerine etkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Öztürk, Y., & Seyhan, K. (2005). Konaklama işletmelerinde sunulan hizmet kalitesinin artırılmasında işgören eğitiminin yeri ve önemi. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 121-140.
- Pak, Ö. (2015). *Türkiye’de mesleki turizm eğitimi ve zorunlu staj: Turizm meslek lisesi örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Pelit, E., & Güçer, E. (2006). Turizm alanında öğretmenlik eğitimi alan öğrencilerin turizm işletmelerinde yaptıkları stajları değerlendirmeleri üzerine bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 139-164.
- Sarı, H. (2007). *Ortaöğretim düzeyinde mesleki turizm eğitimi alan öğrencilerin staj sürecine adaptasyonu üzerine bir araştırma*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Sayak, S. (2024). *Sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesinde mesleki ve teknik eğitimin rolü* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Sekaran, U. (2003). *Research Methods for Business*, New York: John Wiley.
- Solmaz, B., & Erdoğan, B. Z. (2013). *Turizmde insan kaynakları yönetimi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tamer, M. A., & Özcan, M. (2014). Örgün mesleki ve teknik eğitim sisteminin mesleki eğitimin paydaşlarınca değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 203, 206–221.
- Tamer, S. (2014). Mesleki ve teknik eğitimin önemi ve gelişimi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22(4), 112–125.
- Toprak, Ö. F. (2018). Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin gelişiminde İŞKUR’un rolü [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tuncer, K. & Sevim, B. (2024). Orta dereceli düzeyde mesleki turizm eğitiminin başlangıcında. *Turizm ve Rekreasyon*, 6(2), 318-328.
- Tuncer, M. (2018). Meslek yüksekokullarında uygulamalı eğitimin önemi. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 14(2), 55–68.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2025). Staj. *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*.
- Türk Dil Kurumu. (2013). Staj. *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*. <https://tdk.gov.tr/>
- Unesco-Unevoc. (2010). *Vocational education and training: Challenges and trends*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - International Centre for Technical and Vocational Education and Training.
- Ural, A. & Kılıç, İ. (2013). Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi (Dördüncü Baskı). Detay Yayıncılık: Ankara/Türkiye.
- Üzümcü, T. P., & Alyakut, Ö. (2017). Turizm eğitimcileri perspektifinden turizm eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. The Journal of International Social Research*, 10(51), 807-823.
- Yamane, T., (2001). *Temel Örneklem Yöntemleri. (Birinci Baskı)*. Çeviren: Alptekin Esin, M. Akif Bakır, Celal Aydın ve Esen Gürbüzsel, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldırım, A., & Çarıkçı, O. (2017). Mesleki Eğitimin Gelecek Vizyonu; İnsan Kaynakları Planlaması Açısından Bir Bürokratik Model Denemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 397-413.
- Yılmaz, M., & Kaya, E. (2021). Dijital dönüşümün mesleki turizm eğitimine etkisi. *Uluslararası Turizm ve Eğitim Dergisi*, 19(1), 72–84.
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2020). *Mesleki ve teknik yükseköğretimin yeniden yapılandırılması raporu*. <https://www.yok.gov.tr/tr/page/mevzuat>
- Yüksek Öğretim Kurulu. (2021). *Uygulamalı Bilimler Fakültelerinin Rolü ve İşlevi*. <https://www.yok.gov.tr/tr/page/mevzuat>
- Yükseköğretim Kurulu. (2007a). *Yükseköğretim ve Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi raporu*. <https://www.yok.gov.tr/tr/page/mevzuat>

Yükseköğretim Kurulu. (2007b). *Yükseköğretim ve Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi raporu*. <https://www.yok.gov.tr/tr/page/mevzuat>

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Kurulu'nun 29.04.2024 tarihli ve E.258093 sayılı kararı ile araştırmanın etik açıdan herhangi bir sakınca taşımadığına karar verilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı

1.Yazar: %50

2. Yazar: %50

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalenin yazarları arasında ve herhangi bir kuruluş/kurum arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

JRTR

JOURNAL OF RECREATION AND TOURISM RESEARCH
ISSN: 2148-5321

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN TÜRKİYE'NİN ORMANLIK ALANLARINDA EKOTURİZM ROTALARI BELİRLEME VE OLUŞTURMA PLANINA YÖNELİK DEĞERLENDİRME

*EVALUATION OF THE GENERAL DIRECTORATE OF FORESTRY'S PLAN FOR
DETERMINING AND CREATING ECOTOURISM ROUTES IN TÜRKİYE'S FORESTED AREAS*

Hakan BENEK^a

Özet

Bu çalışmanın amacı 2021-2025 yılları arasında Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'nin ormanlık alanlarında belirlemeyi ve oluşturmayı planladığı ekoturizm rotalarının, yıllara, coğrafi bölgelere ve illere göre nasıl dağıldığını döküman (belge) incelemesi ile ortaya koymaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından elektronik olarak yayınlanan ve 2021-2025 yılları arasında kapsayan Ekoturizm Eylem Plan Raporu temel alınarak veriler elde edilmiştir. Çalışmanın veri toplama aracı dökümanlardır ve veriler dokümanlar olarak toplanmıştır. Elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuş ve betimsel istatistiki yöntemler ile analiz edilerek yorumlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda, OGM tarafından en fazla ekoturizm rotasının 2022 ve 2024 yıllarında planlandığı, en fazla ekoturizm rotası planlanan bölgenin Karadeniz Bölgesi olduğu ve ülke genelinde 61 ilin ekoturizm rotası oluşturma kapsamına alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Ekoturizm, Ekoturizm Rotaları, Orman Genel Müdürlüğü, Türkiye

Abstract

The aim of this study is to reveal through document analysis how the ecotourism routes that the General Directorate of Forestry, under the Ministry of Agriculture and Forestry, planned to determine and create in Turkey's forested areas between 2021 and 2025, were distributed according to years, geographical regions, and cities. In line with the research's objective, the data was obtained based on the Ecotourism Action Plan Report published electronically by the General Directorate of Forestry (GDF) and covering the years 2021-2025. The data collection method for this research was documents and the data was collected in document form. The obtained data was presented in tables, analyzed and interpreted using descriptive statistical methods. The analysis revealed that the highest number of ecotourism routes were planned by the GDF in 2022 and 2024, the Black Sea Region had the highest number of planned ecotourism routes, and 61 provinces nation wide were included in the scope of creating ecotourism routes.

Keywords: Tourism, Ecotourism, Ecotourism Routes, General Directorate of Forestry, Türkiye

Makale Geliş Tarihi: 02.02.2026 **Makale Kabul Tarihi:** 24.03.2026

Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Hakan BENEK (hakan.benek@giresun.edu.tr)

* Bu çalışma, 06-10 Ocak 2026 tarihleri arasında Dubai'de gerçekleştirilen 6. Uluslararası Avrasya Bilimsel Araştırmalar ve İnovasyon Kongresi'nde özet bildiri olarak sunulmuştur.

^a Giresun Üniversitesi, Giresun Meslek Yüksekokulu, Giresun/Türkiye (hakan.benek@giresun.edu.tr) ORCID: 0000-0001-9136-7446

DOI: 10.5281/zenodo.19321458

1. Giriş

Türkiye’de turizm dendiği zaman sürekli olarak deniz, kum, güneş üçlüsü akla gelmektedir. Bu üçlüye ülkemiz turizm talebi yaratmada ciddi yatırımlar yapmaktadır. Oysa unutulmamalıdır ki deniz turizmi dünyada alternatifi olan bir turizm çeşididir. Dolayısıyla, önemli olan doğa turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerini ülkemizde oluşturabilmektir. Dünyanın birçok bölgesinde veya ülkesinde çok az turistik değeri olan veya hiç olmayan doğal güzellikler çok iyi korunarak veya çeşitli görsel eklemeler ve peyzaj çalışmaları ile ciddi turizm talebi yaratabilmektedir (Akpınar ve Bulut, 2010). Bu çerçevede düşünüldüğü zaman, ülkemiz turizm açısından önemli potansiyele sahip doğal ve tarihi dokusunu, yeşil alanlarını, biyolojik çeşitliliğini koruyarak ve bunlara çeşitli görsel eklemeler yaparak yerli ve yabancı turist talebi yaratabilir ve böylece dünya turizminde söz sahibi bir ülke konumuna gelebilir.

Dünya turizminde söz sahibi olmak için alternatif turizm çeşitleri geliştirilmelidir ve gelişmeye devam etmektedir. Bu turizm çeşitlerinden biri de ekoturizmdir. Ekoturizmin bir destinasyondaki çevreyi korumayı ve yoksulluğu azaltmayı destekleyen bir yönü vardır. Ekoturizm hem yerel bazda istihdam yaratır ve yerel halkın yaşam standardını yükseltir, hem de çevrenin korunmasına ilişkin farkındalığı artırır (Hunt vd., 2015).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) araştırmasında ekoturizmin; turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen dallarından biri olarak kabul gördüğünü belirtmiştir. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)’nun yapmış olduğu uzun dönemli tahminler ise ekoturizme olan talebin artış göstermeye devam edeceğini göstermektedir. Ayrıca, UNWTO’nun araştırmaları diğer turizm harcamaları ile kıyaslandığında ekoturizme yönelik yapılan seyahat harcamalarının dünya ortalamalarından 5 kat daha fazla arttığını göstermiştir (Yücel, 2002: 2). Son araştırmalar, küresel ekoturizm pazarının %13,5 oranında büyüme göstererek 2028 yılına kadar 428.97 milyar dolara ulaşacağını öngörmektedir (Abdurakhmanova ve Ahrorov, 2025). Türkiye’de ise 2003 yılından 2015 yılına kadar ekoturist sayısı ve ekoturizm gelirleri sürekli artış göstermiştir (Ankaya vd., 2018). Bu bilgiler doğrultusunda, dünyada ve Türkiye’de ekoturizme olan talebin ve gelirin sürekli olarak artış göstereceğini söylemek mümkündür. Bu nedenle ülkemizde ekoturizmi daha çok yaygınlaştırmak için bir takım plan ve uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ankaya vd. (2018) ekoturizm uygulamalarını ülkemizde tüm yıla yayabilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Çevre ve

Şehircilik Bakanlığı, yerel yönetimler ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yapacakları çalışmaların önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda bu çalışma ile, bir kamu kurumu olarak Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü'nün ülkemizde ekoturizmi yaygınlaştırmak için almış olduğu sorumlulukları, ülkemizde ekoturizm rotaları oluşturmada 2021-2025 yılları arasındaki eylem planlarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Böylece, Türkiye'de ekoturizm alanlarının gelişimini görmek, bölgelere göre dağılımını, bölgelere ve ülkeye olası katkılarını anlamak açısından yarar sağlayacağı beklenmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın bu kısmında ekoturizm kavramının tanımı, ekoturizmin ilke, amaç ve özellikleri, sürdürülebilir kalkınmada ekoturizmin önemi, Orman Genel Müdürlüğü ve ülkemizde ekoturizmi yaygınlaştırma faaliyetleri açıklanacaktır.

2.1. Ekoturizmin Tanımı

İlgili literatür incelendiğinde ekoturizm kavramının fikir birliğine varılmış tek bir tanımı bulunmamakla birlikte çok çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır (Yücel, 2002; Demir ve Çevirgen, 2006). Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) ekoturizmi, “doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaret” olarak tanımlamıştır (Kurdoğlu, 2001, s: 4). Masberg ve Morales (1999: 289) ise ekoturizmi, “çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını artıran doğal alanlara seyahat” olarak tanımlamıştır. Ancak, ekoturizm kavramı 1983 yılında ilk kez Hector Ceballos-Lascurain tarafından tanımlanmıştır. Ona göre ekoturizm, çevre üzerinde olabildiğince az etki bırakarak peyzajı, yaban yaşamı, kır olgusunu inceleme, gözlemlleme ve yaşama gibi özel amaçlar ile bozulmamış veya kirlenmemiş doğal alanlara yapılan gezileri kapsayan turizmdir (Polat.2006: 10). Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES) da bu kavrama ilişkin ilk tanımlamayı yapanlardan (Kasalak, 2015) olmakla birlikte ekoturizmi “çevreyi koruyan, yerel halkın refahını sürdüren ve yorumlama ve eğitim içeren doğal alanlara yapılan sorumlu seyahat” olarak tanımlanmıştır (TIES, 2015). Ekoturizm, yerel kültürlerle ek olarak, belirli bir bölgenin doğal güzelliklerine, jeolojisine, flora ve faunasına odaklanmaktadır (Masberg ve Morales, 1999: 289-290). UNWTO'nun online turizm terimleri sözlüğünde ekoturizm ekosistemin bütünlüğünü koruma ve yerel halkın refahını artırma sorumluluğu ile birlikte ziyaretçinin temel

motivasyonunun biyolojik ve kültürel çeşitliliği gözlemlemek, öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve takdir etmek olduğu doğa temelli bir turizm türü olarak tanımlanmıştır. UNWTO'ya göre ekoturizm, hem yerel halk hem de ziyaretçiler arasında biyolojik çeşitliliğin, doğal çevrenin ve kültürel varlıkların korunmasına yönelik farkındalığı artırmakta ve ekosistem üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmek için özel yönetim süreçleri gerektirmektedir (UNWTO, 2025).

2.1.1. Ekoturizmin İlke, Amaç ve Özellikleri

Ekoturizm, doğal alanları küresel anlamda tüm insanların, özellikle de bu alanlara yakın veya yakınlarında yaşayanların doğal yaşam alanı olarak görmektedir. Ekoturizm, özellikle diğer insanlar için yerel halktan kaynakların tüketim amaçlı kullanımından vazgeçmelerinin istendiği alanlarda, hem koruma hem de sürdürülebilir kalkınma için bir araç olarak öngörülmektedir (Wallece ve Pierce, 1996: 848). Bir turizmin ekoturizm olarak ele alınabilmesi için altı (6) ilkeye sahip olmalıdır(Wallece ve Pierce, 1996: 848-850; Fennell, 2015: 14):

- Yerel halka ve çevreye turizmin olumsuz etkilerini en aza indiren bir kullanım türünü içermelidir.
- Bir bölgenin doğal ve kültürel sistemlerine ilişkin farkındalığı ve anlayışı artırır ve sonrasında ziyaretçilerin bu sistemleri etkileyen konulara ilgilenimini artırmalıdır.
- Yasal olarak koruma altına alınan ve diğer doğal alanların korunmasına ve yönetimine katkıda bulunmalıdır.
- Yerel halkın, bir yerde olması gereken turizmin türü ve miktarı konusunda karar alma sürecine erken ve uzun vadeli katılımını en üst düzeye çıkarmalıdır.
- Geleneksel uygulamaları (çiftçilik, balıkçılık, sosyal sistemler gibi) bozmak veya değiştirmek yerine, bu uygulamaları tamamlayıcı nitelikte ekonomik ve diğer faydalar konusunda yerel halka yol göstermelidir.
- Yerel halka ve doğa turizmi çalışanlarına; doğal alanları kullanma, ziyaret etme ve diğer ziyaretçilerin görmeye geldiği çekicilikler hakkında daha fazla bilgi edinmek için özel fırsatlar sunulmalıdır.

Ekoturizm, dünyanın dört bir yanındaki bozulmamış, eşsiz veya görkemli doğal ve kültürel özelliklere sahip yerlerin özelliklerini korumak, aynı zamanda hedef bölge için gelir elde etmek amacıyla 'sürdürülebilir' bir şekilde öne çıkmaktadır (Masberg ve

Morales, 1999: 289-290). Ekoturizm doğada eğlenceli bir deneyim sunmakla beraber, temel amacı doğal alanları korumak, ev sahibi topluma gelir yaratmak, çevresel eğitim, yerel ortaklık ve kapasite yaratmaktır (Ross ve Wall, 1999: 125).

Ekoturizm; doğayı, kültürü, çevreyi korumak ve bu unsurları gelecek kuşaklara bozulmadan aktarma amacını taşımaktadır (Kaypak, 2012: 13). Ekoturizm ekolojik yapıyla birlikte ele alındığı için bu yapıların dengesini bozacak müdahalelerden kaçınmak bu turizm çeşidinde temel amaçtır. Ekoturizmde turist sayısını azaltmak, turizmi 12 aya yaymak, doğal çevre üzerinde yapılan baskıyı azaltmak, tahribatı önlemek için planlar yapmak ve uzun süreli ekonomik yararları gözetmek daha ön plana çıkmaktadır (Kuter ve Ünal, 2009: 149-150). Kasalak ve Sarı (2023) ekoturizmin ulusal ve uluslararası sermaye bağlamında amacını yeni kâr alanları olarak öne sürerken, Altan (2006) ise turistlerin istekleri bağlamında bilme, görme, yardım, doğaya saygı, doğanın değerini takdir etmek gibi amaçları öne sürmektedir. .

Ekoturizm üzerinde fikir birliği sağlanan temel karakteristik özellikler şu şekilde söylenebilir (Gökdeniz, 2003: 28-29; Şen, 2010: 77):

- Ziyaretçilerin doğal alanlardaki doğal ve geleneksel kültür unsurlarını gözlemlemesi ve anlamaya çalışması,
- Bio çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunması,
- Yerel halkın refahının desteklenmesi,
- Olumsuz çevresel ve sosyo-kültürel etkileri en aza indirmek için faaliyetlerin hem turistler, hem de yerel halkın sorumluluğunda düzenlenmesi,
- Yenilemez kaynakların en az düzeyde kullanılmasını gerektirmesi,
- Yerel mülkiyetin ve yerel halka dönük istihdam olanaklarının oluşturulmasını öngörmesidir.

2.3. Sürdürülebilir Kalkınmada Ekoturizmin Önemi

Ekoturizm turizmde sürdürülebilirliğe ilişkin arayışların sonucunda gündeme gelen bir konu olup, sürdürülebilir bir kalkınma aracı olarak değerlendirilmektedir (Tutcu, 2021).Başka bir ifadeyle, ekonomik kalkınma açısından ekoturizm, kırsal bölgelerdeki yeşil alanların gelişmesini teşvik etmede giderek daha umut verici bir strateji olarak görülmektedir (Yan vd., 2025).

Ekoturizm; taşıyıcı, taksi şoförü, tercüman ve turist rehberi gibi meslekleri yaratmanın yanı sıra, binalar, yollar, parklar, oteller ve havaalanları gibi gerekli yapıların

geliştirilmesine katkıda bulunarak hizmet ve konaklamada sektöründe çok daha fazla iş imkanı yaratmaktadır (Abdurakhmanova ve Ahrorov, 2025: 1-2). Ayrıca, ekoturizm, tarım ürünleri işleme, kültürel ve yaratıcı endüstriler ve ekolojik tarım gibi ilgili sektörlerin gelişimini teşvik ederek ekonomik çeşitliliği ve bölgesel direnci artırmaktadır (Yan vd., 2025: 3).

Ekoturizm; bölgeye özgü el işleri, gıda ürünleri benzeri yerel ürünlere olan talebi artırmaktadır. Bu nedenle de yerel halk tarafından üretilen ve yerel kültürel değerleri içeren ürünlerinin satılabilme olanağı doğmaktadır. Bu bağlamda, ekoturizm yerel kültürün korunmasında ekonomik bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Tutcu, 2021: 6).

Abdurakhmanova ve Ahrorov'un (2025) çalışmasının sonucu ekoturizmin gelişmesinin kırsal alanların sosyo-ekonomik gelişimine olumlu etkisi olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, ekoturizm faaliyetlerinin olduğu kırsal alanlarda hizmet sektörünün gelişmesi, işletme sayısını artırarak kadın ve genç insanların istihdamını ve onların gelirlerini artıracaklarını tespit etmişlerdir. Sezer (2019) çalışmasında ülkemizdeki kırsal kesimlerin şehirlere göre birçok ekonomik ve sosyal açılardan dezavantajlı olduğunu ve bu nedenle de kırsal bölgelerde kalkınmanın sürdürülebilir olabilmesi için ekoturizm faaliyetlerin bu bölgelerde gelişimine önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kırsal bölgelerde ekoturizm faaliyetleri ile, dezavantajlı grupta bulunan köy kadınlarının turistleri ağırlama, eğlendirme ve yeme-içme gibi turistik hizmetlerde çalışabilmesi ve böylece ailelerinin geçimleri için gelir elde ederek yaşam standartlarını yükseltebilmesi mümkün hale gelecektir (Sezer, 2019: 212-214). Arat ve Çalımlı (2018) ise ekoturizm faaliyetlerinden bölge halkının ekonomik gelir elde edebilmesi için ilgili faaliyetleri destinasyonda yerel ve küçük acenteler tarafından yürütülmesinin önem arz ettiğini belirtmiştir. Çünkü, bu acenteler tur için ihtiyaçları ilgili çevreden edinerek bölge halkına ekonomik yarar sağlamaktadır (Arat ve Çalımlı, 2018: 28-29).

2.4.Orman Genel Müdürlüğü ve Türkiye’de Ekoturizmi Yaygınlaştırma Faaliyetleri

Orman Genel Müdürlüğü, 1839 yılında ormancılık hizmetlerinin takibi için Ticaret Nazırlığı'na (Bakanlığı'na) bağlı bir “Orman Müdürlüğü“ olarak kurulmuştur. Kurum, 2018 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı, özel bütçeli ve tüzelkişiliğe sahip bir kamu kurumu haline gelmiştir(Wikipedia, 2025).

OGM'nin, orman ağaç, ağaççık ve florasına ait bitki türlerinin tohum ve fidanlarını üretmek ve orman ürün ve hizmetlerinin kullanımını yaygınlaştırmak için çalışmalar yapmak gibi temel bazı görevleri vardır (OGM, 2025a). Bu temel görevlerin yanı sıra, OGM bünyesinde yer alan Ekoturizm Şube Müdürlüğü, 2011 yılında “Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı’na bağlı olacak şekilde düzenlenmiştir. Bu başkanlık uygun olan yerlerde ekoturizmi desteklemeyi ve ormanlık alanlar üzerinde ekoturizm faaliyetlerini sürdürülebilir bir şekilde planlamayı da görev edinmiştir (OGM, 2025b).

OGM ekoturizm alanlarını yaygınlaştırmayı stratejik hedef edinmiş ve insanların doğadan daha fazla yararlanabilmesi için 2017 yılında ormanlık alanlarda ilk kez ekoturizm alanları oluşturmaya başlamıştır. Bu ekoturizm alanlarının sayısı 2023 yılında 90’ı ve 2024 yılında ise 107’ye ulaşmıştır. 2028 yılı sonu itibariyle 200’e çıkarılması hedeflenmektedir (OGM, 2023,2024).

OGM tarafından 2021-2025 Ekoturizm Eylem Planı kapsamında oluşturulması planlanan ekoturizm alanlarında, doğa yürüyüşü, bisiklet ve at biniciliği gibi faaliyetler sunulması hedeflenmiş ve böylece yöre halkına ekonomik katkı sağlanması beklenmiştir. Ayrıca, OGM tarafından ekoturizm alanları orman köyleriyle uyumlu hale getirilmesi ve yerel halkın kalkınmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir (OGM, 2024).

3. Yöntem

Araştırmanın bu kısmında, araştırmanın modeli, araştırmanın amacı ve önemi, verilerin toplanması ve analize ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. 2021-2025 yılları arasında Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı Orman Genel Müdürlüğü (OGM)’nin Türkiye’nin ormanlık alanlarında belirlemeyi ve oluşturmaya planladığı ekoturizm rotalarının, yıllara, coğrafi bölgelere ve illere göre nasıl dağıldığı doküman analizi yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Doküman analizi, çeşitli materyallerin içerdiği araştırma konusu verinin toplanması ve çözümlenmesi işlemidir (Gürbüz ve Şahin, 2016). Doküman analizi, sistemli bir nitel araştırma yöntemi olup basılı ve elektronik materyaller gibi tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek amacıyla kullanılır(Kıral, 2020).Doküman analizi, ilk önce dokümanlara ulaşmayla başlar. Daha sonra ilgili dökümanların orijinalliği (özgünlüğü) kontrol edilir. Kontrol edilen dokümanlar anlaşılmaya ve çözümlenmeye çalışılır. Bu aşamadan sonra, elde edilen veriler bir araya getirilerek analizi edilir ve çıkarımlar yapılır

(Yıldırım ve Şimşek, 2021). Doküman incelemesi, diğer araştırma yöntemlerini tamamlayan bir özelliğe sahip olmasına karşın araştırmacılar tarafından bağımsız bir yöntem olarak da kullanılabilir (Kıral, 2020). Bu nedenle, bu çalışmada kurumsal bir doküman (Corbetta, 2003) olan OGM tarafından elektronik olarak yayımlanan ve 2021-2025 yılları arasında kapsayan Ekoturizm Eylem Plan Raporu temel alınmıştır. Araştırmanın verileri, Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü'nün kurumsal dokümanından elde edilmiştir ve diğer veri toplama yöntemlerinden yararlanılmamıştır.

Doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler, araştırmanın içeriğine ve araştırmacının tercihinine göre sayısallaştırılabilmekte veya yüzdesel olarak ifade edilebilmektedir (Kıral, 2020; Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu nedenle elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikî yöntemlerden frekans analizi kullanılmıştır. Bilgin'e (2006) göre frekans analizi, birim ve ögeleri sayısal, oransal ve yüzdesel bir biçimde görünme sıklığını ortaya koyan bir analiz türüdür.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı 2021-2025 yılları arasında Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü'nün (OGM'nin) Türkiye'nin ormanlık alanlarında belirlemeyi ve oluşturmayı planladığı ekoturizm rotalarının, yıllara, coğrafi bölgelere ve illere göre nasıl dağıldığını doküman (belge) incelemesi ile ortaya koymaktır. Belirlenen amaç doğrultusunda araştırmanın önemini ortaya koymak için aşağıdaki sorular oluşturulmuş ve bu sorulara yanıt aranmıştır:

1. OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında oluşturulması planlanan ekoturizm rotalarının yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında oluşturulması planlanan ekoturizm rotalarının coğrafi bölgelere göre dağılımı nasıldır?
3. OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında ekoturizm rotası planlanan illerin coğrafi bölgelere göre sayısal dağılımı nasıldır?
4. OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında coğrafi bölgelere göre hangi illerde ve kaç adet ekoturizm rotası oluşturulması planlanmıştır?

Bu çalışma ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yanı sıra, bir kamu kurumu olarak, Orman Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'de ekoturizm alanlarını yaygınlaştırma faaliyetlerini ve hizmete açma çabalarını anlama açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın veri toplama aracı dokümanlardır ve veriler dokümanlar olarak toplanmıştır. Araştırmanın verilerini elde edebilmek için, Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü tarafından elektronik olarak yayımlanan, 2021-2025 yılları arasında kapsayan ve kurumsal bir doküman olma özelliğine sahip Ekoturizm Eylem Plan Raporu temel alınmıştır. Ayrıca, OGM'nin kurumsal web sitesinde konuya ilişkin yer alan haberler ve duyurular da incelenerek elde edilen verilerin sağlaması (teyidi) yapılmaya çalışılmıştır. 2025 yılının Aralık ayı içerisinde ilgili dokümanlar bilgisayara indirilerek, dokümanların orijinalliği kontrol edilmiştir. Daha sonra ise dokümanlar çözümlenerek gerekli veriler toplanmaya çalışılmış ve analiz etmeye hazır hale getirilmiştir.

Veriler elde edildikten sonra, Giresun Orman Bölge Müdürlüğü ve Trabzon Orman Bölge Müdürlüğü'nden olmak üzere iki ekoturizm uzmanının görüşü alınmıştır. Elde edilen verilerle ilgili olarak her bir uzmana diğer uzmanın yaptığı değerlendirmeler kontrol ettirilerek verilerin geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmıştır. İlgili ekoturizm uzmanları, OGM'nin 2021-2025 yılları arasında belirlemeyi ve oluşturmayı planladığı ekoturizm rotalarına ilişkin bu çalışmada elde edilen verileri doğrulamışlardır. Ayrıca, ekoturizm rotalarına ilişkin elde edilen verilerin, Orman Bölge Müdürlükleri tarafından taahhüt edilen asgari veriler olduğunu, Bölge Müdürlükleri'nin belirledikleri ekoturizm rota sayısının üstüne çıkabileceklerini ama altında olamayacağını belirtmişlerdir.

Doküman analizi ile elde edilen veriler betimsel istatistikî yöntemlerden frekans analizi ile çözümlenmiştir. Elde edilen sayısal veriler tablolar halinde gösterilmiştir.

4. Bulgular

Araştırmanın bu kısmında OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında planlanan ekoturizm rotalarının yıllara, coğrafi bölgelere dağılımına, coğrafi bölge bazında kaç ili kapsadığına, coğrafi bazda hangi illerde ve kaç adet ekoturizm rotası oluşturulacağına ilişkin veriler frekans, yüzde ve sayısal olarak ifade edilerek yorumlanmıştır.

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında oluşturulması planlanan ekoturizm rotalarının yıllara göre dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Ekoturizm Rotalarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Ekoturizm Rotası (f)	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rotası (f)	Toplam (f)	Yüzde (%)
2021	8	12	20	18,2

2022	15	10	25	22,7
2023	14	10	24	21,8
2024	15	10	25	22,7
2025	8	8	16	14,5
Toplam	60	50	110	100

Tablo 1’den de görüldüğü gibi, OGM’nin 2021-2025 yılları arasında ekoturizm rotaları ve mesire yerlerine entegre ekoturizm rotaları olmak üzere iki şekilde ekoturizm rotaları belirlemeyi ve oluşturmayı planlamıştır. Buna göre ilgili yıllar arasında ekoturizm rotası olarak 60, mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası olarak da 50 adet olmak üzere toplam 110 adet ekoturizm rotasının planlandığı tespit edilmiştir.

İlgili yıllar incelediğinde, 2022 ve 2024 yıllarının %22,7’lik bir oran (25’şer) ile en fazla ekoturizm rotası planlanan yıllar olduğu belirlenmiştir. En az ekoturizm rotası planlanan yıl ise %14,5’lik bir oran ile (16 adet) 2025 yılı olduğu tespit edilmiştir.

Ekoturizm rotalarının coğrafi bölgelere göre dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ekoturizm Rotalarının Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Bölge	Ekoturizm Rotası (f)	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rotası (f)	Toplam (f)	Yüzde (%)
Akdeniz	11	9	20	18,2
Karadeniz	14	11	25	22,7
İç Anadolu	9	6	15	13,6
Ege Bölgesi	10	7	17	15,5
Marmara	12	10	22	20,0
Doğu Anadolu	2	3	5	4,5
G.Doğu Anadolu	2	4	6	5,5
Toplam	60	50	110	100

Tablo 2 incelediğinde, OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında oluşturulması planlanan ekoturizm rotalarının %22,7’lik bir oran ile (25 adet) en fazla Karadeniz Bölgesi’nde olduğu, bunu %20’lik bir oran ile (22 adet) Marmara Bölgesi ve %18,2’lik bir oran ile (20 adet) Akdeniz Bölgesi izlediği görülmektedir. En az ekoturizm rotası ise %4,5’lik bir oran ile Doğu Anadolu Bölgesi’nde planlandığı belirlenmiştir.

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında ekoturizm rotası planlanan illerin coğrafi bölgelere göre sayısal dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Ekoturizm Rotası Planlanan İllerin Coğrafi Bölgelere Göre Sayısal Dağılımı

Bölge	Ekoturizm Rotası Planlanan İl (f)	Yüzde (%)	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rotası Planlanan İl (f)	Yüzde (%)	En Az 1 Adet Ekoturizm Alanı Planlanan İl (f)	Yüzde (%)
-------	-----------------------------------	-----------	--	-----------	---	-----------

Akdeniz	7	15,9	6	15,8	8	13,1
Karadeniz	11	25,0	11	28,9	17	27,9
İç Anadolu	6	13,6	5	13,2	8	13,1
Ege Bölgesi	7	15,9	4	10,5	8	13,1
Marmara	9	20,5	7	18,4	11	18,0
Doğu Anadolu	2	4,5	2	5,3	4	6,6
G. Doğu Anadolu	2	4,5	3	7,9	5	8,2
Toplam	44	100	38	100	61	100

Tablo 3, OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında ekoturizm rotası planlanan il sayısını göstermektedir. Bu tablo ile ekoturizm rotası planlanmasında en fazla ilin Karadeniz Bölgesi'nde olduğu belirlenmiştir. Bu bölgede her iki ekoturizm türünde (ekoturizm ve mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası) 11'er ili kapsadığı tespit edilmiştir. Ekoturizm rotası planlanmasında en az ilin Doğu Anadolu Bölgesi'nde olduğu belirlenmiştir. Bu bölgede her iki ekoturizm türünde 2'şer ili kapsadığı tespit edilmiştir. Ekoturizm rota türü (ekoturizm ve mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası) fark etmeksizin, OGM'nin Türkiye'de 2021-2025 yılları arasında en az 1 tane ekoturizm alanı oluşturmayı planladığı toplam il sayısının 61 olduğu tespit edilmiştir.

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında coğrafi bölge bazında hangi illerde ve kaç adet ekoturizm rotası oluşturmayı planlandığının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 12'de gösterilmiştir.

4.1. Akdeniz Bölgesi'ne Yönelik Elde Edilen Bulgular

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında Akdeniz Bölgesi'nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Akdeniz Bölgesi'nde Ekoturizm Rotası Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
Akdeniz Bölgesi	Adana	2021	-	-	4
		2022	1	-	
		2023	1	-	
		2024	-	1	
		2025	-	1	
	Antalya	2021	-	1	5
		2022	1	-	
		2023	1	-	
		2024	-	1	
		2025	1	-	
	Mersin	2021	-	1	4
		2022	1	-	
		2023	-	1	
		2024	1	-	
	Isparta	2022	1	-	2

		2025	-	1	
	K.Maraş	2021	-	1	2
		2024	1	-	
	Burdur	2023	1	-	1
	Hatay	2025	1	-	1
	Osmaniye	2021	-	1	1
	Toplam		11	9	20

Tablo 4’te yer alan verilere göre, OGM’nin 2021-2025 yılları arasında Akdeniz Bölgesi’nde toplam 8 ili ekoturizm rotası oluşturma kapsamına aldığı görülmektedir. Bu illerden, ekoturizm rotası ve mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası olmak üzere toplam 5 adet ekoturizm rotası ile en fazla Antalya ilinde planlandığı ve bunu 4’er rota ile Adana ve Mersin illeri izlediği tespit edilmiştir. En az ekoturizm rotası ise 1’er adet ile Burdur, Hatay ve Osmaniye illerinde planlandığı belirlenmiştir. Burdur’da sadece ekoturizm rotası, Hatay ve Osmaniye’de ise sadece mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası oluşturmanın planlandığı bulgusuna ulaşılmıştır.

OGM’nin Akdeniz Bölgesi’nde oluşturmayı planladığı ekoturizm rotaları, bölgede alternatif turizm çeşitliliğini artırarak, bölgedeki turizmi sadece deniz, kum ve güneş olmaktan öteye taşıyabilmesi mümkün olabilir.

4.2. Karadeniz Bölgesi’ne Yönelik Elde Edilen Bulgular

OGM’nin 2021-2025 yılları arasında Karadeniz Bölgesi’nde ekoturizm rota planlaması Batı, Orta ve Doğu Karadeniz olmak üzere 3 bölge olarak incelenmiştir. Bu bölgelere göre ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde veriler Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7’de gösterilmiştir. OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında Batı Karadeniz Bölgesi’nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: Batı Karadeniz Bölgesi’nde Ekoturizm Rotası Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
(Batı) Karadeniz Bölgesi	Karabük	2022	1	-	2
		2024	-	1	
	Kastamonu	2022	1	-	2
		2024	1	-	
	Bolu	2021	1	-	2
		2025	1	-	
	Bartın	2023	-	1	1
	Düzce	2024	-	1	1
	Sinop	2023	-	1	1
	Zonguldak	2025	1	-	1
	Toplam		6	4	10

Tablo 5 incelendiğinde, OGM'nin 2021-2025 yılları arasında Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan tüm illerde (7 ilde) ekoturizm rotası belirlemeyi ve oluşturmayı planladığı görülmektedir. Bu illerden, 2'şer ekoturizm rotası ile en fazla Karabük, Kastamonu ve Bolu'da ekoturizm rotaları oluşturmanın planlandığı tespit edilmiştir. Diğer illerde ise sadece 1'er rota planlandığı belirlenmiştir.

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında Orta Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 6'te gösterilmiştir.

Tablo 6: Orta Karadeniz Bölgesi'nde Ekoturizm Rotası Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
(Orta) Karadeniz Bölgesi	Tokat	2021	-	1	1
	Samsun	2022	1	-	1
	Amasya	2023	-	1	1
	Çorum	2024	1	-	1
	Toplam		2	2	4

Tablo 6 incelendiğinde, OGM'nin 2021-2025 yılları arasında Orta Karadeniz Bölgesi'nde yer alan tüm illerde (4 ilde) ekoturizm rotası belirlemeyi ve oluşturmayı planladığı görülmektedir. Bu illerin her birinde (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat) sadece ekoturizm rotası veya sadece mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası şeklinde 1'er adet ekoturizm rotası belirlemeyi ve oluşturmayı planladığı tespit edilmiştir.

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Ekoturizm Rotası Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
(Doğu) Karadeniz Bölgesi	Artvin	2021	1	-	3
		2022	1	-	
		2024	-	1	
	Ordu	2021	1	-	2
		2025	-	1	
	Giresun	2022	1	-	2
		2024	-	1	
	Trabzon	2021	-	1	2
		2025	-	1	
	Rize	2023	1	-	1
	Gümüşhane	2024	1	-	1
	Toplam		6	5	11

Tablo 7’de yer alan verilere göre, OGM’nin 2021-2025 yılları arasında Doğu Karadeniz Bölgesi’nde toplam 6 ili ekoturizm rotası oluşturma kapsamına aldığı, 1 ili (Bayburt) ise kapsamadığı belirlenmiştir. OGM’nin, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde 6’sı sadece ekoturizm rotası ve 5’i mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası olmak üzere toplam 11 adet ekoturizm rotası belirlemeyi ve oluşturmaya hedeflediği görülmektedir. OGM’nin Doğu Karadeniz Bölgesi’nde 3 adet ekoturizm rotası ile en fazla Artvin ilinde planlandığı tespit edilmiştir. Artvin’i, 2’şer rota ile Ordu, Giresun ve Trabzon illeri izlediği belirlenmiştir.

Abdurakhmanova ve Ahrorov’un (2025) ve Sezer’in (2019) ekoturizmin kırsal bölgelere etkisini belirttikleri gibi, OGM tarafından Karadeniz Bölgesi’nde yoğun bir şekilde ekoturizm rotaları oluşturularak, bölgenin sosyo-ekonomik gelişimine olumlu yönde katkı sağlaması beklenmektedir. Zira, Karadeniz Bölgesi Türkiye’nin kırsal bölgelerinden biri olduğu için ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı durumdadır. Bu nedenle de bölgede oluşturulacak ekoturizm rotaları ile bölgenin kalkınması sağlanabilir. Ayrıca, OGM’nin Karadeniz Bölgesi’nde ormanlık alanlarının yoğun olması ve yayla turizminin bölgede yaygın olması nedeniyle bu bölgeye ekoturizm rotası oluşturmada öncelik verildiği söylenebilir.

4.3. İç Anadolu Bölgesi’ne Yönelik Elde Edilen Bulgular

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında İç Anadolu Bölgesi’nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: İç Anadolu Bölgesi’nde Ekoturizm Rotası Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
İç Anadolu Bölgesi	Ankara	2021	1	-	4
		2022	1		
		2024	-	1	
		2025	1		
	Eskişehir	2021	-	1	3
		2023	1	-	
		2024	-	1	
	Konya	2022	-	1	3
		2024	1	-	
		2025	1		
	Aksaray	2023	1	-	1
	Çankırı	2023	-	1	1
	Kayseri	2022	-	1	1
	Sivas	2024	1	-	1
	Yozgat	2023	1	-	1
	Toplam		9	6	15

Tablo 8’de yer alan verilere göre, OGM’nin 2021-2025 yılları arasında İç Anadolu Bölgesi’nde toplam 8 ilde (Ankara, Aksaray, Eskişehir, Çankırı, Kayseri, Konya, Sivas ve Yozgat) ekoturizm rotası planladığı görülmektedir. Bu illerden, 4 adet ekoturizm rotası ile en fazla Ankara ilinde planlandığı ve bunu 3’er rota ile Eskişehir ve Konya illeri izlediği tespit edilmiştir. Diğer illerde ise 1’er rota planlandığı belirlenmiştir. OGM tarafından İç Anadolu Bölgesi’nde toplam 15 adet ekoturizm rotası belirlemenin ve oluşturmanın hedeflendiği bulgusuna ulaşılmıştır.

İç Anadolu Bölgesi turizm faaliyetleri açısından oldukça zengin çeşitliliğe sahiptir. Doğal ve kültürel turizm çekicilikleri sürdürülebilir bir şekilde planlanmalıdır (Güngör, 2019). Dolayısıyla, İç Anadolu Bölgesi, ekoturizm faaliyetleri açısından oldukça uygun bir bölge olduğunu söylemek mümkündür. OGM’nin bölgede oluşturacağı rotalarla ekoturizmin gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlaması olasıdır. Özellikle karasal ikliminden dolayı bölgede ağırlıklı olarak bozkır ekosistemi oluşturmak ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmak önem arz etmektedir.

4.4. Ege Bölgesi’ne Yönelik Elde Edilen Bulgular

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında Ege Bölgesi’nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Ege Bölgesi’nde Ekoturizm Rotası Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
Ege Bölgesi	Kütahya	2021	1	-	4
		2022	-	1	
		2024	1	-	
		2025	-	1	
	Muğla	2022	-	1	4
		2023	1	-	
		2024	1	-	
		2025	-	1	
	Denizli	2021	-	1	3
		2022	1	-	
		2023	-	1	
	İzmir	2022	1	-	2
		2024	1	-	
	Afyon	2022	1	-	1
	Aydın	2021	1	-	1
	Manisa	2023	-	1	1
	Uşak	2024	1	-	1
	Toplam		10	7	17

Tablo 9 incelendiğinde, OGM’nin 2021-2025 yılları arasında Ege Bölgesi’nde yer alan tüm illerde (8 ilde) ekoturizm rotası belirlemeyi ve oluşturmayı planladığı görülmektedir. En fazla ekoturizm rotası planlanan illerin 4’er rota ile Kütahya ve Muğla olduğu ve bu

illeri 3'er rota ile Denizli ili izlediği tespit edilmiştir. En az ekoturizm rotası planlanan illerin 1'er rota ile Afyon, Aydın, Manisa ve Uşak illerinde olduğu belirlenmiştir. OGM tarafından Ege Bölgesi'nde toplam 17 adet ekoturizm rotası belirlemenin ve oluşturmanın hedeflendiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Akdeniz Bölgesi'nde olduğu gibi, OGM'nin Ege Bölgesi'nde de oluşturmayı planladığı ekoturizm rotaları, bölgedeki turizm çeşitliliğini artırarak, bölgedeki turizmin sadece yaz döneminde yapılmasından ziyade sürdürülebilir olmasını sağlayabilecektir.

4.5. Marmara Bölgesi'ne Yönelik Elde Edilen Bulgular

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında Marmara Bölgesi'nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Marmara Bölgesi'nde Ekoturizm Rotası Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
Marmara Bölgesi	İstanbul	2021	-	1	4
		2022	1	1	
		2025	1	-	
	Balıkesir	2021	1	-	4
		2023	-	1	
		2024	1	-	
		2025	1	-	
	Çanakkale	2021	1	-	3
		2022	-	1	
		2024	-	1	
	Kocaeli	2024	1	-	2
		2025	-	1	
	Bursa	2021	-	1	2
		2025	-	1	
	Sakarya	2023	1	1	2
	Bilecik	2022	1	-	1
	Edirne	2023	1	-	1
	Kırklareli	2023	-	1	1
	Tekirdağ	2024	1	-	1
	Yalova	2024	1	-	1
	Toplam		12	10	22

Tablo 10 incelendiğinde, OGM'nin 2021-2025 yılları arasında Marmara Bölgesi'nde yer alan illerin tamamında (11 ilde) ekoturizm rotası belirlemeyi ve oluşturmayı planladığı görülmektedir. Bu illerden, 4'er rota ile en fazla İstanbul ve Balıkesir illerinde planlandığı ve bu illeri 3 rota ile Çanakkale ili izlediği tespit edilmiştir. Bilecik, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Yalova, 1'er rota ile Marmara Bölgesi'nde en az ekoturizm planlanan iller olduğu belirlenmiştir.

Akdeniz Bölgesi ve Ege Bölgesi'nde olduğu gibi, OGM, Marmara Bölgesi'nde de ekoturizmi geliştirme çabaları, bölgedeki turizmin 12 aya yayılabilmesi açısından katkı sağlayabileceğini söylemek mümkündür.. Zira, Marmara Bölgesi'nin doğal kaynaklar bakımından oldukça zengin olması ve konaklama işletmeleri sayısı bakımından yeterli olması bölgede ekoturizmin geliştirilmesine olanak vermektedir(Akay ve Zengin, 2012).

4.6. Doğu Anadolu Bölgesi'ne Yönelik Elde Edilen Bulgular

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında Doğu Anadolu Bölgesi'nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ekoturizm Rotası Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
Doğu Anadolu Bölgesi	Elazığ	2022	-	1	2
		2024	-	1	
	Erzurum	2022	-	1	1
	Kars	2023	1	-	1
	Malatya	2023	1	-	1
	Toplam		2	3	5

Tablo 11'de yer alan verilere göre, OGM'nin 2021-2025 yılları arasında Doğu Anadolu Bölgesi'nde sadece 4 ili (Elazığ, Erzurum, Kars ve Malatya) ekoturizm rotası oluşturma kapsamına aldığı görülmektedir. Bu illerden, sadece mesire yerine entegre ekoturizm rotası olarak ve toplam 2 adet rota ile en fazla Elazığ ilinde planlandığı belirlenmiştir. OGM tarafından Doğu Anadolu Bölgesi'nde 3'ü mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası olmak üzere toplam 5 ekoturizm rotası belirlemenin ve oluşturma hedeflendiği tespit edilmiştir

Doğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinden biridir (Gündüz, 2020). Sezer'in (2019) ekoturizmin kırsal bölgeler için önemini belirttiği gibi, Türkiye'nin kırsal bir bölgelerinden biri olan Doğu Anadolu'da OGM tarafından (sayısı her ne kadar az olsa da) ekoturizm rotalarının oluşturulması, bölgenin yaşam standardını belirli ölçüde yükseltebileceği söylenebilir.

4.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne Yönelik Elde Edilen Bulgular

OGM tarafından 2021-2025 yılları arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ekoturizm rotası planlanan iller ve dağılımının incelenmesi sonucunda elde edilen veriler Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12: Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ekoturizm Rota Planlanan İller ve Dağılımı

Bölge	İl	Yıllar	Ekoturizm Rota Sayısı	Mesire Yerlerine Entegre Ekoturizm Rota Sayısı	Toplam
Güney Doğu Anadolu Bölgesi	Mardin	2021	-	2	2
	Adıyaman	2023	1	-	1
	Batman	2024	-	1	1
	Diyarbakır	2022	-	1	1
	Gaziantep	2023	1	-	1
	Toplam		2	4	6

Tablo 12 incelendiğinde, OGM'nin 2021-2025 yılları arasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep ve Mardin olmak üzere 5 ili ekoturizm rotası oluşturma kapsamına aldığı görülmektedir. Bu illerden, sadece mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası olarak ve 2 adet rota ile en fazla Mardin ilinde planlandığı belirlenmiştir. OGM tarafından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 4'ü mesire yerlerine entegre ekoturizm rotası olmak üzere toplam 6 ekoturizm rotası belirlemenin ve oluşturma hedeflendiği tespit edilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, diğer bölgelere göre az gelişmiş bir bölgedir. Denize ulaşımı olmadığı için kültür turizmi oldukça önemli hale gelmiştir. Ancak; bölgenin biyolojik çeşitlilik açısından oldukça zengin olması yayla turizmi başta olmak üzere doğa turizmin her çeşidi için potansiyele sahiptir (Gündüz, 2020). Bu bağlamda, OGM tarafından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde oluşturulması planlanan ekoturizm rotaları, bölgede öne çıkan kültür turizmin yanı sıra, biyolojik çeşitliliğinin değerlendirilerek bölgede alternatif turizmi geliştirilebilir ve böylece bölgesel ekonomik kalkınmaya da katkı sağlayabilir.

Çalışmanın bulguları genel olarak incelendiğinde, OGM'nin gerek Türkiye'nin gelişmiş bölgelerinde gerekse kırsal bölgelerinde ekoturizm rotaları oluşturmaya planladığı belirlenmiştir. OGM, oluşturmaya planladığı ekoturizm rotalarını, sivil toplum kuruluşları, kamu kurum kuruluşları ve yerel halk gibi paydaşlarla işbirliği yaparak ve koordinasyonlar oluşturarak taleplere ve beklentilere göre şekillendirmektedir. OGM, bu eylem planını ekoturizm ilke ve amaçları ile örtüşecek şekilde uygulamayı hedeflemektedir. OGM, ekoturizm alanlarının tespitinde ve oluşturulmasında; ekosistem bakımından zengin, yerel halk ve çevreye üzerinde en az olumsuz etkiyi oluşturacak bir kullanım tarzını belirlemek, doğal alanların yönetilmesine ve korunmasına katkıda bulunmak ile yerel halka ve orman köylülerine sosyal ve ekonomik gelişme sağlamak gibi bazı kriterleri göz önünde bulundurmaktadır. Ayrıca, OGM'nin ekoturizm

faaliyetlerini geliştirecek şekilde yerel halkın da katılımının sağlandığı organizasyonlar tertip etmeyi planlamaktadır.

5. Sonuç ve Tartışma

Elde edilen bulgular çerçevesinde, 2022 ve 2024 yıllarının OGM'nin en fazla ekoturizm rotası planladığı yıllar olduğu ve ekoturizm rota sayısının en çok sırasıyla Karadeniz, Marmara ve Akdeniz Bölgesi'nde planlandığı sonucuna ulaşılmıştır. En az ekoturizm rotası ise Doğu Anadolu Bölgesi'nde planlanmıştır. En fazla ekoturizm rotasının, Karadeniz Bölgesi'nde planlanması bölgenin ekoturizmin yapılabildiği elverişli ormanlık alanlara sahip olmasına bağlanabilir. En az ekoturizm rotasının Doğu Anadolu Bölgesi'nde planlanması ise bölgenin ormanlık alanlarının görece az olması, altyapı eksiliği ve ulaşılabilirlik noktasında sorunlarla açıklanabilir.

OGM'nin rota türü fark etmeksizin ülkemizde toplam 61 ili bu kapsama aldığını ve bu illerden 17 il ile en fazla Karadeniz Bölgesi'ndeki illerde planladığı sonucuna varılmıştır. Bu durum Karadeniz Bölgesi'nin biyoçeşitlilik açısından zengin olmasına ve OGM tarafından ekoturizmin öncelikli olarak geliştirilmesi gereken bir bölge olarak görülmesi ile açıklanabilir.

OGM, Akdeniz Bölgesi'nde yer alan bütün illerde (8 ilde) ekoturizm rotası planladığı ve bu bölgedeki illerden Antalya, Adana ve Mersin'in rota sayısı olarak öne çıktığı görülmüştür. Karadeniz Bölgesi'nde 1 il dışında (Bayburt) diğer tüm illerde rota planlandığı ve bu bölgede rota sayısı bakımından Artvin, Ordu, Giresun, Trabzon, Karabük, Kastamonu ve Bolu illerinin öne çıktığı görülmüştür. İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan 13 ilden 8'inde ekoturizm rotası planlandığı ve bu bölge rota sayısı bakımından Ankara, Eskişehir ve Konya illerinin öne çıktığı görülmüştür. OGM tarafından Ege Bölgesi'nde yer alan bütün illerde (8 ilde) ekoturizm rotası planlandığı ve bu bölgedeki illerden Kütahya, Muğla ve Denizli illerinin rota sayısı olarak öne çıktığı görülmüştür. Benzer şekilde, Marmara Bölgesi'nde de yer alan tüm illerde (11 il) ekoturizm rotası planladığı ve İstanbul, Balıkesir ve Çanakkale illerinin rota sayısı olarak öne çıktığı görülmüştür.

OGM tarafından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan 9 ilden, 5'inde (Mardin, Adıyaman, Batman, Diyarbakır ve Gaziantep) toplam 6 ekoturizm rotası, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan 15 ilden, 4'ünde (Elazığ, Erzurum, Kars ve Malatya) toplam 5 ekoturizm rotası planlamış olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

OGM'nin Türkiye'de oluşturmayı planladığı ekoturizm rotalarının sırasıyla en fazla Karadeniz, Marmara, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu Bölgeleri'nde olması, özellikle bu bölgelerin ekoturizmin gelişmesine uygun ormanlık ve mesire alanların varlığı ile açıklanabilir. En az ekoturizm rotasının sırasıyla Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da planlanması, bu bölgelerde ulaşımın zorluğu, altyapının yetersizliği, yerel halkta turizm bilincinin az olması veya olmaması ve özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde ormanlık ve mesire alanlarının az olması ile açıklamak mümkündür.

OGM tarafından Türkiye'nin ormanlık alanlarında oluşturulması planlanan bu ekoturizme yönelik rotaların, ülkeye, yöre halkına, ziyaretçilere ve tur operatörlerine ciddi yararları olacağını söylemek mümkündür.

OGM tarafından Türkiye'nin ormanlık alanlarında oluşturulması planlanan ekoturizm rotaları tam anlamıyla başarılı bir biçimde uygulanabilirse, ormanlardan sadece odun ihtiyacı için değil, aynı zamanda da sürdürülebilir ve sosyal bir biçimde faydalanılabilecektir. OGM'nin bu ekoturizm yatırımı, bir yandan Türkiye'nin ormanlarını korurken, diğer taraftan da onları geliştirebilecektir. Oluşturulması planlanan ekoturizm rotalarından sürdürülebilir ve sosyal bir biçimde faydalanılması için öncelikle yerel halkta turizm bilincinin oluşturulması önem arz etmektedir. Bunun için de yerel halka doğal alanların kullanımı ve ziyaretçilerin görmeye geldiği çekiciliklere ilişkin eğitimlerin verilmesi önerilmektedir. Ayrıca, yerel yönetimleri de bu konuda bilinçlendirecek çeşitli organizasyonlar düzenlenmelidir.

Uluslararası ve ulusal turizm hareketlerinden daha fazla pay alabilmek için alternatif turizm çeşitleri geliştirilmelidir. Bu noktada, OGM tarafından yapılan bu ekoturizm yatırımları ile insanlar doğa yürüyüşü, doğa sporları, botanik turizmi, kuş gözlemciliği, gibi alternatif turizm çeşitlerine katılabilecek ve böylece ülkemizin yerli ve yabancı turizm talebinde ciddi artış görülebilecektir. Bu sayede de Türkiye'nin ekonomisine katkı sağlayacağını söylemek mümkündür. Bu noktada, Türkiye'de oluşturulması planlanan ekoturizm rotaları için öncelikle iç turizm talebinin yaratılmasına yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin yapılmasının ve daha sonra geliştirilen iç turizmin, dış turizme sıçramada bir basamak olarak kullanılmasının yerinde olacağı önerilmektedir.

Türkiye'nin kırsal bölgelerinde ekonomik sıkıntı yaşayan yöre halkına, OGM'nin ekoturizm yatırımları ile yeni iş ve gelir kapılarının açılması mümkün olabilecektir. Oluşturacak rotaların, yöre halkının sosyal ve ekonomik yönden kalkınmasını

sağlayabileceğini söylemek mümkündür. Abdurakhmanova ve Ahorov'un (2025) bir destinasyonda ekoturizmi geliştirmenin kırsal alanların sosyo-ekonomik gelişimine olumlu katkı sağlayacağını belirtmesi ve Sezer'in (2019) ise Türkiye'deki kırsal alanlarda kalkınmanın sürdürülebilir olması için ekoturizmin geliştirilmesi gerektiğini vurgulaması bu görüşü desteklemektedir.

Şehirde yaşayan insanların aileleriyle birlikte doğal alanlarda hoşça vakit geçirmeleri, şehrin gürültüsünden ve kalabalığından sıkılan insanların ruhsal açıdan doğal alanlarda kendilerini dinlemeleri ve insanların rekreatif faaliyetlere katılabilmeleri, yapılması planlanan ekoturizm alanları ile mümkün hale gelecektir.

Planlanan ekoturizm rotaları tümüyle faaliyete geçtiği zaman, destinasyondaki yerel ve küçük seyahat acenteleri tarafından tur programlarına bu rotaları dahil edebilir ve böylece bölge halkı ekonomik kazanç elde edebilir. Arat ve Çalimli (2018) çalışmasında bu görüşü desteklemiştir.

OGM, sadece ekoturizm rotası oluşturmakla yetinmeyecektir. Ekoturizm rotaları oluşturulduktan sonra, ilgili alanlarının, ulusal düzeyde turizm destinasyonlarına katılması ve tur operatörleri tarafından programlarına alınması için çalışmalar da yapacaktır. Bunun için Orman Bölge Müdürlükleri sektördeki tüm paydaşlarla bir araya gelerek farkındalık ve etkin tanıtım faaliyetleri gerçekleştirmeyi planlamaktadır. Etkin bir tanıtımın yapılması özellikle kırsal kalkınmaya katkı sağlayabilecektir. Ayrıca, OGM oluşturduğu ekoturizm rotaları hakkında bilgi almak isteyen ziyaretçiler için "Benim Ormanım" mobil uygulamasını başlatmıştır. Bu uygulama ile ziyaretçiler, gidecekleri ekoturizm rotalarının yol ve rota tarifini, yapabilecekleri aktiviteleri ve anlık hava durumları ile bilgi alabilmekte ve rota ile ilgili değerlendirmeler yapabilmektedirler.

OGM, 2021-2025 yılları arasında toplam 110 adet ekoturizm alanı planlamış ve bu sayıyı 2028 yılının sonuna kadar 200 adet ekoturizm alanına çıkarmayı (OGM, 2023) planlamaktadır. Ancak, ülkemizin zengin doğal kaynaklarını korumak ve bu alanlara yatırım yapmak sadece bir kurumun sorumluluğunda olmamalıdır. Türkiye'nin doğal ve kültürel değerlerini korumayı ve ülke ekonomisine katkı sunma sorumluluğunu hisseden her kamu ve özel kuruluş bu konuda somut adımlar atarak ülkenin turizmini ileriye taşıyabilmelidir.

Kaynakça

- Abdurakhmanova, A., and Ahrorov, F. (2025). The economic and social impacts of ecotourism on localemployment and income: A case study of ruralSamarkand, Uzbekistan. *Regional Science Policy&Practice*,17(3), 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.rspp.2025.100180>.
- Akay, B., ve Zengin, B. (2012). Ekoturizm kaynaklarının geliştirilmesi: doğu Marmara bölgesi örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(2), 115-122.
- Akpınar, E., ve Bulut, Y. (2010). Ülkemizde alternatif turizm bir dalı olan ekoturizm çeşitlerinin bölgelere göre dağılımı ve uygulama alanları. *Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi*, 4(1), 1575-1594.
- Altan, Ş. (2006). *Türkiye’de Ekoturizm Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları* (Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Ankaya, F. Ü., Balık, G., ve Aslan, B. G. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Ekoturizm, Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Katkıları. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(2), 69-72.
- Arat, T., ve Çalımlı, Y. (2018). Turizm endüstrisinde sürdürülebilir kalkınma için ekoturizmin önemi: Konya’da bir araştırma. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), 23-39.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal bilimlerde içerik analizi* (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Corbetta, P. (2003). *Social research: Theory, methods and techniques*. London: Sage Publications Ltd.
- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Ekoturizm Yönetimi* (Birinci Baskı). İzmir: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), (2025). *Glossary of Tourism Terms*. https://www.untourism.int/glossary-tourism terms?utm_source=chatgpt.com, (Erişim Tarihi: 02.12.2025).
- Fennell, D. A. (2015). *Ecotourism*. (Fourth Edition). New York: Routledge.
- Gökdeniz, A. (2003). Yerel Gündem 21 ve Sürdürülebilir Turizm Politikaları Çerçevesinde Ekoturizm. *Standart Ekonomik ve Teknik Dergi*, 1(5), 24-32.
- Gündüz, A. Y. (2020). The Importance of Tourism Sector in East and Southeast Anatolia. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 10 (3), 601-610.
- Güngör, Ş. (2019). “İç Anadolu Bölgesi’nin Turizm Coğrafyası”, Duran, E. ve Doğan, S. Ö. (Eds). *Türkiye Turizm Coğrafyası içinde* (2. Baskı, s.501-542), (Paradigma Akademi, Çanakkale).
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (Üçüncü Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Hunt, C. A., Durham, W. H., Driscoll, L., and Honey, M. (2015). Can ecotourism deliver real economic, social, and environmental benefits? A study of the Osa Peninsula Costa Rica. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(3), 339-357. <https://doi.org/10.1080/09669582.2014.965176>.
- Kasalak, M. A. (2015). Dünya’da ekoturizm pazarı ve ekoturizmin ülke gelirlerine katkıları. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2(2), 20-26.

- Kasalak, M. A., ve Bahtiyar Sarı, D. (2023). *Her yönüyle ekoturizm* (1.Baskı). Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik turizm ve sürdürülebilir kırsal kalkınma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012(1), 11-29.
- Kurdoğlu, O. (2001). Koruma alanları ve ekoturizmin Karadeniz bölgesi açısından irdelenmesi. *Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, Orman ve Av*, 4(4).
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kuter, N. ve Ünal, H. E. (2009). Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9(2), 146-156.
- Masberg, B. A., and Morales, N. (1999). A case analysis of strategies in ecotourism development. *Aquatic Ecosystem Health & Management*, 2(3),289–300. <https://doi.org/10.1080/14634989908656965>.
- Polat, T. (2006). *Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma* (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ross, S., and Wall, G. (1999). Ecotourism: towards congruence between theory and practice. *Tourism Management*, 20(1), 123-132. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00098-3](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00098-3).
- Sezer, İ. (2019). Sürdürülebilir kırsal kalkınma ve ekoturizm etkileşimi bağlamında kadınların rolü: Şeyhli Mahallesi örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(2), 211-238.
- Şen, D. S. (2010). *Turizmin Çevresel Etkileri ve Bir Çözüm Olarak Ekoturizm*.(Yüksek lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Tarım ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü (OGM), (2023). *Ormanlık Alanların Alternatifi Orman Parkları ve Ekoturizm Alanları*. <https://www.ogm.gov.tr/tr/haberler/ormanlik-alanlari-alternatifi-orman-parklari-ve-ekoturizm-alanlari>, (Erişim Tarihi: 05.12.2025).
- Tarım ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü (OGM), (2024). *Turizmde Ekoturizm Atağı*. <https://www.ogm.gov.tr/tr/haberler/turizmde-ekoturizm-atagi>, (Erişim Tarihi: 05.12.2025).
- Tarım ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü (OGM), (2025a). *Ekoturizm Eylem Planı 2021*. https://www.ogm.gov.tr/tr/ekutuphanesitesi/Yayinlar/Ekoturizm_Eylem_Plani_2021-2025.pdf, (Erişim Tarihi: 24.11.2025).
- Tarım ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü (OGM), (2025b). *Genel Bilgiler*. <https://www.ogm.gov.tr/tr/kurulusumuz/genel-bilgiler>, (Erişim Tarihi: 10.12.2025).
- Tutcu, A. (2021). Ekoturizm ve Türkiye'nin ekoturizm potansiyelinin değerlendirmesi. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(6), 68-82.

- Uluslararası Ekoturizm Topluluğu, (TIES) (2015). *What is Ecotourism?*. <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2025).
- Wallace, G. N., and Pierce, S. M. (1996). An evaluation of ecotourism in Amazonas, Brazil. *Annals of tourism research*, 23(4), 843-873. [https://doi.org/10.1016/0160-7383\(96\)00009-6](https://doi.org/10.1016/0160-7383(96)00009-6).
- Wikipedia, (2025). *Orman Genel Müdürlüğü*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Orman_Genel_M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC, (Erişim Tarihi: 10.12.2025).
- Yan, L., Gooi, L. M., Huang, W., and Wang, X. (2025). Ecotourism and Economic sustainable development of local communities from the lens of technological innovation: the synergistic role of green industry and social capital. *International Review of Economics & Finance*, 104(2025) 104720. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2025.104720>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Onikinci Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yücel, C. (2002). *Turizmde Yükselen Değer: Ekoturizm*. http://www.tursab.org.tr/dosya/1023/02nieko_1023_1889046.pdf, (Erişim Tarihi: 02.12.2025).

Etik Kurul İzni

Bu çalışmada doküman (belge) incelemesi yapıldığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışma tek yazar tarafından hazırlanmıştır.

1. Yazar: % 100

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir kurum/kuruluş ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

GASTRONOMİ TURİZMİNDE ÜÇÜNCÜ YAŞ PAZARININ YERİ VE ÖNEMİNE İLİŞKİN TEORİK BİR İNCELEME

A THEORETICAL REVIEW ON THE PLACE AND IMPORTANCE OF THE THIRD AGE MARKET IN GASTRONOMY TOURISM

Funda ODUNCUOĞLU ^a

Özet

Küresel ölçekte yaşam süresinin uzaması ve doğurganlık oranlarının azalması, dünya nüfusunun giderek yaşlanmasına yol açmaktadır. Bu dönüşüm, yakın gelecekte 60 yaş ve üzerindeki bireylerin toplam nüfus içindeki payının önemli ölçüde artacağını göstermektedir. Literatürde “üçüncü yaş” olarak ifade edilen bu kesim, sahip olduğu zaman ve ekonomik olanaklar sayesinde turizm sektöründe, özellikle de gastronomi turizmi kapsamında dikkat çeken bir pazar haline gelmektedir. Üçüncü yaş grubundaki bireyler; beslenme alışkanlıkları, sağlık odaklı tercihleri ve deneyim arayışları bakımından diğer turist profillerinden farklılaşmaktadır. Bu çalışma, literatüre dayalı teorik bir inceleme ile söz konusu grubun gastronomi turizmi açısından taşıdığı özellikleri ve önemini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda ilk olarak küresel yaşlanma eğilimleri ve üçüncü yaş pazarı ele alınmış, ardından gastronomi turizmi bağlamında bu grubun davranışsal özellikleri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, alandaki çalışmaların sınırlı olduğunu ortaya koymakla birlikte, mevcut araştırmalar üçüncü yaş grubunun gastronomik deneyimlere belirgin bir ilgi duyduğunu göstermektedir. Ayrıca bu deneyimlerin seyahat tercihleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, yaşa bağlı gereksinimler göz önünde bulundurularak bu pazarın daha özel ve hedef odaklı yaklaşımlarla ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü Yaş Turizmi, Gastronomi Turizmi, Yaşlanan Nüfus, Yeme-İçme Davranışı

Abstract

At the global level, rising life expectancy and declining fertility rates are contributing to the steady aging of the world population. This demographic shift suggests that individuals aged 60 and over will constitute a significantly larger share of the population in the near future. Defined in the literature as the “third age,” this group has emerged as an important market segment in tourism, particularly in gastronomic tourism, due to its relatively higher levels of available time and financial resources. Third age individuals differ from other tourist groups in terms of their dietary habits, health-related sensitivities, and experience-oriented expectations. This study aims to examine the characteristics and importance of the third age market within the context of gastronomic tourism through a theoretical literature review. In this regard, global aging trends and the third age market are first discussed, followed by an analysis of this group’s behavioral patterns in gastronomic tourism. Findings reveal that although the number of studies on this topic is limited, existing research highlights a strong interest among third age individuals in gastronomic experiences. These experiences also play a significant role in shaping their travel preferences. Consequently, it is emphasized that this market should be addressed through more tailored and targeted approaches, considering age-related needs and expectations.

Keywords: Third Age Tourism, Gastronomy Tourism, Aging Population, Eating and Drinking Behavior

Makale Geliş Tarihi: 29.02.2026 **Makale Kabul Tarihi:** 25.03.2026

Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Funda ODUNCUOĞLU (funda.cengiz@adu.edu.tr)

* Bu çalışma, 8. Uluslararası Gastronomi Turizmi Araştırmaları Kongresi’nde sunulan “Gastronomi Turizminde Üçüncü Yaş Pazarının Yeri ve Öneme İlişkin Teorik Bir İnceleme” başlıklı özet bildiriden geliştirilmiştir.

^a Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, Aydın/Türkiye (funda.cengiz@adu.edu.tr) ORCID: 0000-0003-3273-8651

DOI: 10.5281/zenodo.19325462

1. Giriş

Dünya nüfusunun hızla yaşlanması birçok gelişmiş ülkenin öncelikli pazar olarak gördüğü ve literatürde üçüncü yaş olarak nitelendirilen 65 yaş ve üstü bireylere özel turizm teşvikleri sağlamasına neden olmuş bu durumda yaşlı bireylerin turizm ve boş zaman etkinliklerine katılımlarının artmasıyla sonuçlanmıştır (Morrison, 2013; Moscardo, 2012). Giderek daha sağlıklı hale gelen üçüncü yaş pazar segmenti artık daha sık seyahat etmek için zamana ve satın alma gücüne sahiptir. Diğer taraftan, turizm ve yiyecekler arasındaki ilişki mutfak veya gastronomi turizmi olarak adlandırılan özel bir ilgi veya niş pazarın oluşmasına yardımcı olmuş ve yıllar içinde turizm sektörünün gelişiminde giderek daha önemli bir segment haline gelmiştir (Durlu Özkaya ve Can, 2012:30).

Turizm sektöründe giderek daha fazla önem kazanan gastronomi turizmi, son yıllarda akademik çalışmalarda da dikkat çeken bir araştırma alanı haline gelmiştir. Bununla birlikte, bu pazarın sosyo-demografik özelliklerine odaklanan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, birçok çalışmada gastronomi turizmine katılan turistlerin benzer deneyimler yaşadığı varsayılmıştır. Oysa turizm literatüründe üçüncü yaş turistler olarak tanımlanan grubun gastronomi deneyimleri bakımından farklı özellikler taşıdığına işaret eden çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalar, söz konusu turist grubunun genellikle seyahat konusunda deneyimli, zaman ve ekonomik imkân açısından daha esnek bireylerden oluştuğunu göstermektedir (Cohen ve Avieli, 2004: 760).

Kitle turizminden farklı olarak üçüncü yaş turistlerin, seyahat ettikleri destinasyonlarda yerel kültürü tanıma isteği doğrultusunda özellikle yerel yiyecekleri deneyimlemeye daha fazla önem verdikleri ifade edilmektedir. Bu durum, üçüncü yaş turistleri gastronomi turizmi açısından önemli bir pazar segmenti haline getirmektedir. Bununla birlikte bazı araştırmalar, ilerleyen yaşla birlikte tat ve koku alma duyularında meydana gelen hassasiyet kaybının, bu turistlerin yabancı mutfakları denemek yerine daha tanıdık yiyecekleri tercih etmelerine neden olabileceğini de ortaya koymaktadır (Williams ve Soutar, 2005: 494; Lück ve Schneider, 2020: 168).

Üçüncü yaş pazarının hem turizm sektörü hem de akademik çalışmalar açısından giderek artan önemi, bu grubun gastronomik tüketim eğilimlerinin, ihtiyaçlarının ve beklentilerinin daha ayrıntılı biçimde incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu doğrultuda gerçekleştirilen araştırmalar, söz konusu pazar segmentinin daha iyi anlaşılmasına ve turizm işletmelerinin bu pazara daha etkili stratejilerle ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı üçüncü yaş pazarının gastronomik özelliklerini ortaya koyarak söz konusu pazarın önemine dikkat çekmek ve ilgili literatüre katkı sağlamaktır.

2. Araştırma Yöntemi ve Metodoloji

Bu çalışma, üçüncü yaş pazarının gastronomi turizmi içerisindeki yerini ve önemini ortaya koymayı amaçlayan nitel bir araştırma olup, kuramsal bir inceleme yaklaşımı üzerine kurgulanmıştır. Araştırma kapsamında konuya ilişkin literatür, sistematik bir bakış açısıyla ele alınmış ve mevcut bilgi birikimi bütüncül biçimde değerlendirilmiştir. Nitel yöntemin tercih edilmesinde, araştırma konusunun nicel verilerle tam olarak açıklanamayacak düzeyde kavramsal, davranışsal ve yorumlayıcı boyutlar içermesi etkili olmuştur.

Araştırmada sistematik literatür taraması yaklaşımı benimsenmiş ve süreç belirli aşamalar çerçevesinde yürütülmüştür. Bu doğrultuda literatür taraması, 2000–2025 yılları arasındaki çalışmaları kapsayacak şekilde sınırlandırılmış ancak konuya ilişkin 2010–2025 yılları arasındaki güncel yayınlara öncelik verilmiştir. Veri toplama sürecinde, ulusal ve uluslararası alanda yaygın olarak kullanılan akademik veri tabanlarından yararlanılmış; bu kapsamda Scopus, Web of Science, Google Scholar ve TR Dizin üzerinden taramalar gerçekleştirilmiştir.

Tarama sürecinde İngilizce literatüre ulaşmak amacıyla “third age tourism”, “senior tourism”, “gastronomy tourism”, “aging population” ve “food consumption behavior” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Türkçe kaynaklara erişimde ise “üçüncü yaş turizmi”, “yaşlı turizmi”, “gastronomi turizmi” ve “yeme-içme davranışı” ifadelerinden yararlanılmıştır. Anahtar kelimeler farklı kombinasyonlar hâlinde kullanılarak literatürün mümkün olduğunca kapsamlı biçimde taranması sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında incelenecek çalışmalar belirlenirken belirli dahil etme ve dışlama ölçütleri esas alınmıştır. Dahil etme ölçütleri; konuyla doğrudan ilişkili olma, hakemli dergilerde yayımlanmış bulunma, tam metne erişilebilirlik ve belirlenen tarih aralığında yayımlanmış olma şeklinde belirlenmiştir. Buna karşılık, konu ile sınırlı düzeyde ilişkili olan, akademik niteliği zayıf olan, tekrar eden ya da tam metnine ulaşılamayan çalışmalar değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Gerçekleştirilen tarama sonucunda toplam 68 yayına ulaşılmış, ön inceleme aşamasında tekrar eden ve kapsamla örtüşmeyen çalışmalar elenmiştir. Bu sürecin ardından nihai olarak 45 çalışma analiz kapsamına dahil edilmiştir. Söz konusu aşamalar, araştırmanın şeffaflığını artırmak ve sürecin izlenebilirliğini sağlamak amacıyla sistematik bir şekilde yürütülmüştür.

Elde edilen veriler, nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte öncelikle çalışmalar ayrıntılı biçimde incelenmiş, ardından anlamlı veri birimleri kodlanmış ve benzer içerikler belirli temalar altında toplanmıştır. Analiz sonucunda, üçüncü yaş grubunun gastronomi turizmine yönelik tutumları, motivasyonları, beklentileri ve davranış biçimleri öne çıkan temalar olarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, literatürdeki genel eğilimleri ortaya koyacak ve mevcut boşluklara işaret edecek şekilde yorumlanmıştır. Bu doğrultuda izlenen sistematik yaklaşım, literatürün daha düzenli ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesine olanak sağlamış; aynı zamanda çalışmanın metodolojik açıklığını ve bilimsel güvenirliğini güçlendirmiştir.

3. Yaşlanan Dünya ve Üçüncü Yaş Pazarı

Dünya nüfusu artış göstermeye devam ederken, aynı zamanda yaş yapısında da önemli bir değişim yaşanmakta ve toplumlar giderek daha yaşlı bir demografik yapıya doğru ilerlemektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sağlık alanına yansımaları, özellikle son yüzyılda insan ömrünün uzamasında önemli bir rol oynamıştır. Nitekim 1950–2000 yılları arasında dünya genelinde ortalama yaşam süresinin yaklaşık 20 yıl artmış olması bu gelişmelerin en somut göstergelerinden biridir. Önümüzdeki yıllarda da sağlık hizmetlerindeki ilerlemelere paralel olarak yaşam süresindeki artışın devam edeceği öngörülmektedir.

Yaşam beklentisinin yükselmesi, doğal olarak yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının artmasına yol açmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan raporlara göre günümüzde dünya genelinde 60 yaş ve üzerindeki bireylerin sayısı yaklaşık 600 milyon civarındadır ve her saniye bu yaş grubuna ortalama iki kişi daha eklenmektedir. Mevcut eğilimlerin devam etmesi durumunda, önümüzdeki on yıl içinde 60 yaş üstü nüfusun 1 milyarı aşacağı tahmin edilmektedir. Daha uzun vadeli projeksiyonlar ise yaklaşık 35 yıl içerisinde bu sayının dört katına çıkarak 2 milyarın üzerine ulaşabileceğini göstermektedir. Ayrıca 2050 yılına gelindiğinde dünya nüfusundaki her beş kişiden

birinin 60 yaş ve üzerinde olacağı öngörülmektedir. Bu yaş grubunun önemli bir bölümünün, yaklaşık yüzde 80'inin ise gelişmekte olan ülkelerde yaşayacağı ifade edilmektedir (TÜRSAB, 2024).

Bireylerin davranış ve alışkanlıkları; yetiştikleri aile ortamı, aldıkları eğitim ve içinde bulundukları sosyal çevre gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir. Ancak bu alışkanlıklar, zaman içerisinde toplumsal ve teknolojik değişimlerle birlikte farklılaşmakta ve bireylerin doğdukları dönemlere bağlı olarak belirli özellikler göstermektedir. Bu nedenle son yıllarda kuşak kavramı, özellikle pazarlama ve pazar bölümlendirme çalışmalarında, bireyleri benzer özelliklere sahip gruplar halinde incelemek açısından önemli bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır.

Türk Dil Kurumu kuşak kavramını, “yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, benzer toplumsal koşulları deneyimlemiş ve aynı dönemin sorunlarını paylaşmış bireyler topluluğu” şeklinde tanımlamaktadır (TDK, 2024). Literatürde yapılan sınıflandırmalarda ise kuşaklar genellikle Sessiz Kuşak, Baby Boomers, X Kuşağı, Y Kuşağı ve Z Kuşağı olarak kategorize edilmektedir (Schroer, 2015).

Dünya genelinde yaşlı nüfusun giderek artması, kuşaklar arasındaki farklılıkların daha belirgin biçimde ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum özellikle ileri yaş grubunun ihtiyaç ve beklentilerine yönelik farklı politika ve stratejilerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Nitekim toplumların yaşlanma sürecine girmesi, kuşaklar arasındaki sosyal ve ekonomik farklılıkları daha görünür hale getirmekte ve bu durum sosyal yapıdan ekonomik politikalara kadar birçok alanda önemli etkiler yaratmaktadır.

“Üçüncü yaş” kavramı, sosyoloji ve gerontoloji literatüründe bireylerin emeklilik sonrasında başlayan ve aktif yaşlılık dönemini kapsayan yaşam evresini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu dönem, bireylerin çalışma yaşamından çekilmiş olsalar da sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlere katılmaya devam ettikleri bir yaşam aşaması olarak değerlendirilmektedir. Literatürde üçüncü yaş, özellikle Sessiz Kuşak ve Baby Boomers kuşaklarını kapsayan bir yaşam evresi olarak ele alınmakta ve bu dönemin bireylerin yaşam kalitesi, boş zaman kullanımı ve tüketim davranışları açısından önemli bir süreç olduğu vurgulanmaktadır.

Üçüncü yaş pazarı ise genellikle 65 yaş ve üzerindeki bireyleri kapsayan ve yaşlı nüfusun ihtiyaç ve beklentilerine yönelik ürün ve hizmetlerin sunulduğu önemli bir pazar segmenti olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada “üçüncü yaş” kavramına ilişkin yaş sınırlarının

literatürde farklı biçimlerde ele alındığı görülmekle birlikte, kavramsal tutarlılığı sağlamak amacıyla tek bir tanımın benimsenmesi tercih edilmiştir. Bazı çalışmalarda bu dönem 60 yaş ve üzeri bireyleri kapsayacak şekilde ele alınırken, uluslararası kuruluşlar ve turizm literatüründe çoğunlukla 65 yaş ve üzeri nüfusun esas alındığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, World Health Organization (2015) ve United Nations (2019) tarafından yapılan sınıflandırmalar da dikkate alınarak, çalışmada “üçüncü yaş” kavramı 65 yaş ve üzeri bireyleri ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Bu tercih, hem demografik sınıflandırmalarla uyumlu olması hem de turizm literatüründe yaygın kabul görmesi nedeniyle benimsenmiştir. Dünya genelinde nüfusun giderek yaşlanması ve ortalama yaşam süresinin artması, bu pazarın ekonomik ve sosyal açıdan önemini artırmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak sağlık hizmetleri, bakım hizmetleri, turizm, finans ve teknoloji gibi birçok sektörde ileri yaş grubunun ihtiyaçlarına uygun ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi hız kazanmıştır (Sie, Patterson ve Pegg, 2016). Türkiye’de de yaşlı nüfus oranındaki artışın benzer şekilde turizm, sağlık ve hizmet sektörlerinde yeni pazar fırsatları oluşturduğu ifade edilmektedir (Aydın ve Sayın, 2021:51).

Üçüncü yaş pazarının diğer tüketici gruplarından ayrılan en önemli özelliklerinden biri, bu yaş grubundaki bireylerin çoğunlukla daha fazla boş zamana sahip olmalarıdır. Emeklilik sonrası dönemde bireylerin boş zamanlarının artması ve geçmişte biriktirdikleri tasarruflar veya emeklilik gelirleri sayesinde belirli bir satın alma gücüne sahip olmaları, bu pazar segmentinin işletmeler açısından dikkat çekici bir tüketici grubu olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Ayrıca günümüzde yaşlı bireylerin geçmiş dönemlere kıyasla daha sağlıklı, aktif ve seyahat etmeye daha istekli oldukları, bu nedenle özellikle turizm ve rekreasyon faaliyetlerine olan talebin giderek arttığı belirtilmektedir (Nimrod ve Rotem, 2012:388).

3.1. Gastronomi Turizmi ve Üçüncü Yaş Pazarının Gastronomik Özellikleri

Turizm ile gastronomi arasındaki ilişki en temel düzeyde turistlerin seyahat sırasında beslenme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yiyecek ve içecek tüketimiyle başlamaktadır. Seyahat eden bireyler, konakladıkları destinasyonlarda veya yakın çevrede bulunan restoran, kafe ve diğer yiyecek-içecek işletmelerinden yararlanarak bu fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak zamanla yiyecek ve içecek tüketimi yalnızca temel bir ihtiyaç olmanın ötesine geçmiş ve turizm deneyiminin önemli bir parçası haline gelmiştir. Günümüzde destinasyonların mutfak kültürü, turistlerin seyahat kararlarını

etkileyen önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Hjalager ve Richards, 2002:226; Kivela ve Crotts, 2006:33; Akdağ, Akgündüz ve Güler, 2015:21).

Turizm ve gastronomi arasındaki ilişkinin ikinci boyutunu ise literatürde “mutfak turizmi” ya da “gastronomi turizmi” olarak adlandırılan seyahat türü oluşturmaktadır. Bu turizm türünde turistler, yalnızca beslenme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla değil, aynı zamanda belirli bir bölgenin mutfak kültürünü tanımak, yöresel lezzetleri deneyimlemek ve geleneksel yemek hazırlama süreçleri hakkında bilgi edinmek amacıyla seyahat etmektedir. Yerel yemeklerin tadımı, gastronomi festivalleri, yemek atölyeleri ve yerel üretim süreçlerinin gözlemlenmesi gibi etkinlikler bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu nedenle gastronomi turizmi, destinasyonların kültürel kimliğinin tanıtılmasında ve turizm deneyiminin zenginleştirilmesinde önemli bir unsur olarak görülmektedir (Ellis, Park, Kim ve Yeoman, 2018:58; Okumuş, Okumuş ve McKercher, 2007:54; Çalışkan, 2013:41).

Turizm ve gastronomi arasındaki ilişkinin üçüncü boyutu ise daha çok profesyonel bilgi ve teknik deneyimin ön plana çıktığı faaliyetleri kapsamaktadır. Bu tür etkinlikler, gastronomi alanında uzmanlaşmış turistlerin katıldığı artizan ürün tadımları, yerel üretim tesislerine gerçekleştirilen teknik geziler, gastronomi uzmanları tarafından düzenlenen eğitim programları ve araştırma faaliyetlerini içermektedir. Bu faaliyetler hem gastronomi bilgisinin geliştirilmesine katkı sağlamakta hem de gastronomi temelli turizm deneyimlerinin çeşitlenmesine olanak tanımaktadır. Aynı zamanda destinasyonların gastronomi mirasının korunması ve tanıtılması açısından da önemli bir rol üstlenmektedir (Hjalager ve Richards, 2002:227; Stone, Migacz ve Wolf, 2019:150; Şengül ve Türkay, 2018:431).

Geçmiş dönemlerde yiyecek ve içecek unsurları turizm ürününün yalnızca tamamlayıcı bir parçası olarak değerlendirilirken, günümüzde birçok destinasyon için önemli bir çekim unsuru haline gelmiştir. Özellikle yerel mutfak kültürü, bir bölgenin turistik açıdan öne çıkmasında ve ziyaretçiler tarafından tercih edilmesinde etkili olan faktörlerden biri olarak görülmektedir (Okumuş, Okumuş ve McKercher, 2007: 256). Nitekim yapılan çalışmalar, destinasyonların sahip olduğu mutfak kültürünün turistlerin seyahat deneyimlerini zenginleştirdiğini ve tatil memnuniyeti üzerinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Aslan, Güneren ve Çoban, 2014: 8).

Gastronomi turizmi ise farklı ve özgün lezzetleri deneyimlemek, yiyecek üretim süreçlerini yerinde gözlemlemek ve tanınmış şeflerin hazırladığı yemekleri tatmak amacıyla gerçekleştirilen seyahatleri kapsamaktadır. Bu kapsamda restoran ziyaretleri, gastronomi festivalleri, yerel üretim alanlarına düzenlenen geziler ve tematik gastronomi destinasyonları bu turizm türünün önemli bileşenleri arasında yer almaktadır. Gastronomi alanında düzenlenen festival, fuar ve sempozyumlar sayesinde bu alan uluslararası bir nitelik kazanmakta ve turizm sektöründeki önemi giderek artmaktadır. Araştırmalar, gastronomik değerlerin turistlerin destinasyon seçiminde etkili olduğunu ve aynı zamanda destinasyonların sadık ziyaretçi kitlesi oluşturmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Harrington ve Ottenbacher, 2010: 23; Karim ve Chi, 2010: 540; Lin, Pearson ve Liping, 2011: 34).

Dünya nüfusunda giderek artan paya sahip olan üçüncü yaş pazarı, gastronomi turizmi açısından da önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Bu durum, yaşlı bireylerin sağlık ve yaşam kalitesine verdikleri önemin artmasıyla birlikte, gastronomi deneyimlerine yönelik taleplerinin yükselmesiyle doğrudan bağlantılıdır. Yapılan araştırmalar, yaşlı turistlerin seyahatleri sırasında yerel mutfakları deneyimleme eğilimlerinin, hem bulundukları bölgenin kültürel değerlerini tanımaları hem de sağlıklı beslenme alışkanlıklarını sürdürmeleri açısından güçlü bir motivasyon kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır (Cohen ve Avieli, 2004: 769).

Kuşaklar, içinde yetiştikleri sosyal ve kültürel ortamın etkisiyle şekillenen farklı kolektif özelliklere sahiptir. Bu ortak deneyimler ve yaşam seçimleri, her neslin tüketim ve satın alma davranışlarını doğrudan etkilemektedir (Parment, 2013: 191). Bu nedenle, kuşaklara göre bireylerin yiyecek tercihleri, beslenme alışkanlıkları ve yeme davranışlarını anlamak, pazarlama ve gastronomi araştırmaları açısından önemli bir gereklilik haline gelmektedir (Sarıkaya, Demirci ve Erol, 2021: 332). Özellikle üçüncü yaş olarak adlandırılan Sessiz Kuşak ve Baby Boomers kuşakları, yeme içme alışkanlıkları ve gastronomik tutumlar açısından birbirinden belirgin biçimde farklılık göstermektedir.

1925 ile 1945 yılları arasında doğan bireyler, literatürde genellikle “Sessiz Kuşak” veya “Gelenekselci Kuşak” olarak adlandırılmaktadır. Bu kuşak, I. ve II. Dünya Savaşları sırasında doğan ve bu savaşların etkisiyle şekillenen bireyleri kapsadığından, bazen “Savaş Kuşağı” olarak da tanımlanmaktadır (Sarı ve Harta, 2018: 970). Kuşağın yetiştiği dönemde karşılaşılan ekonomik zorluklar, toplumsal sıkıntılar ve sınırlı yaşam

standartları, bireylerin beslenme alışkanlıklarını ve yiyecek tercihlerini doğrudan etkilemiştir.

Sessiz Kuşak, günümüzdeki kuşaklar arasında en yaşlı grup olarak kabul edilir ve beslenme alışkanlıkları diğer kuşaklardan belirgin şekilde farklılık göstermektedir. Bu kuşağa mensup bireyler, ürünleri seçerken genellikle anlaşılır ve okunması kolay gıda etiketlerine sahip olanları tercih ederler. Tazelik ve ürün kalitesi onlar için lezzetten daha önceliklidir. Bunun yanı sıra, pratiklik de önemli bir faktördür; kolay hazırlanabilen yiyecekler veya dışarıdan paket servis şeklinde alınabilen yemekler, bu kuşak için büyük bir kolaylık sağlar. Sessiz Kuşak genellikle tek veya çift porsiyonlu, açılması ve tüketilmesi kolay gıda seçeneklerini tercih etmektedir. Ekonomik ve erişilebilir ürünler, bu kuşağın satın alma kararlarında belirleyici bir rol oynar. Ayrıca, yemek hazırlama sürecinde bağımsızlıklarını korumak ve gerekli malzemeleri kendi başlarına temin etmek onlar için önemlidir (Fernando, 2016: 3; Sarı ve Harta, 2018: 972; Yıldız, 2021: 45).

Bu kuşak, kırsal bölgelerde büyüyen ve çoğunlukla geleneksel gıdalarla beslenen bireylerden oluşmaktadır. Yöresel yemeklere ve yerel ürünlere güçlü bir bağlılık göstermektedirler. İçinde bulundukları dönemin koşulları nedeniyle tarım, hayvancılık ve yiyeceklerin mevsimselliği konularında önemli bilgiye sahiptirler. Günümüzde kaybolmaya yüz tutmuş tatlarla karşı derin bir özlem duymakta ve gençlik yıllarına ait gıdaları tüketmekten büyük keyif almaktadırlar. Ayrıca, ekonomik zorlukların yoğun olduğu bir dönemde büyümeleri ve çocuk yaşta çalışmak zorunda kalmaları, bu kuşağın gıdaları diğer nesillere kıyasla daha değerli ve anlamlı görmesine neden olmuştur (Joesalu, 2016: 560)

Baby Boomers kuşağı, 1946 ile 1964 yılları arasında doğmuş bireyleri kapsamaktadır. Bu kuşağa verilen isim, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan nüfus artışı nedeniyle dünyaya gelen yaklaşık 1 milyarlık bebek kitlesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde ise bu kuşak, 58 ile 76 yaşları arasında yer alan bireyleri içermektedir (Eisner, 2005: 11; Keleş, 2011: 131).

Baby Boomer Kuşağı, önceki yıllara kıyasla bu dönemde doğan fazladan yaklaşık 17 milyon bebek nedeniyle bu adla anılmaktadır. Bu kuşak, savaş sonrası ekonomik büyümenin ve refahın arttığı bir dönemde yetişmiştir (Gürsoy, Chi ve Karadağ, 2013: 44). Geçmişte ürün ve hizmetlere kolay erişimin sınırlı olması, onlarda bir tür özlem ve deneyim arayışına yol açmış; bu nedenle harcama yapmaya ve sosyal etkinliklere

katılmaya eğilimli bir profil geliştirmişlerdir. Kanaatkâr, duygusal ve otoriteye bağlı bireyler olarak tanımlanan Baby Boomer'lar, teknolojiyi gerektiğinde kullanabilmelerine rağmen geleneksel değerlere de sıkı sıkıya bağlıdır (Arslan ve Staub, 2015: 12). Sağlık bilincinin yüksek olması nedeniyle, bu kuşaktaki bireylerin %42'si yemeklerini evde tüketmeyi tercih etmektedir (Taylor ve DiPietro, 2017:12). Ayrıca yemek ve hizmet standartları konusunda titiz davranan Baby Boomer'lar, kilo kontrolünü sağlamak ve daha sağlıklı beslenmek amacıyla doğal ve organik ürünleri tercih etmektedir (Williams ve Page, 2011: 4).

Bebek Patlaması kuşağına mensup bireyler, kilo kontrolünü etkili bir biçimde sağlamak ve sürdürmek amacıyla besin seçimlerinde dikkatli davranmaktadır. Bu doğrultuda, trans yağ içermeyen, düşük şekerli veya şekersiz ve yüksek lifli gıdaları tercih etmektedirler. Ayrıca organik ve katkı maddesi içermeyen ürünlerin yaşlanmayı geciktirdiğine inanarak bu tür gıdalara yönelik talep göstermektedirler. Yüksek satın alma güçleri sayesinde, tercih ettikleri ürünler beklentilerini karşılıyorsa ve iyi bir değer sunuyorsa, satın almakta tereddüt etmezler. Dışarıda yemek yeme durumunda ise genellikle tam hizmet sunan bağımsız işletmeleri tercih etmektedirler (Fernando, 2016: 5).

Bu kuşak, günde genellikle üç ana öğün tüketmekte; ancak ara öğünlere fazla önem vermemektedir. Öğle öğününü atlama eğilimi gösterebilirlerken, akşam yemeklerini düzenli olarak yemeye özen göstermektedirler. Öğün atlamalarının başlıca nedenleri, yemekleri beğenmeme, ekonomik kısıtlar ve diğer pratik nedenlerdir. Yemek yeme süresi açısından, 16 ila 30 dakika arasında değişen bu kuşak, yemeklerini dikkatli ve yavaş bir şekilde tüketme eğilimindedir. Dışarıda yemek yeme tercihi genellikle akşam öğününe yoğunlaşmakta, kahvaltı için kahvaltı salonları veya çorbacılar, öğle yemeği için esnaf lokantaları, akşam yemeği için ise et restoranları tercih edilmektedir (Hardy, Coates ve Williams, 2018: 170; Fernando, 2016: 4).

Sağlıklı yaşam bilinci doğrultusunda, sabah kahvaltılarında zeytin, peynir, bal, tereyağı ve yumurta gibi besinleri tüketirler; içecek olarak ise demleme çay, su ve sütü tercih ederler. Öğle ve akşam yemeklerinde çorba, et yemekleri, salata, köfte, kuru baklagil yemekleri, ekmek ve pide çeşitleri, makarna, zeytinyağlı yemekler ve turşu sıkça tüketilmektedir. Deniz ürünleri ile dana ve domuz etini özellikle barbekü yöntemiyle yemekten hoşlanırlar. Ara öğünlerde ise süt ürünleri, taze meyve ve kuru yemişler öncelikli tercihlerini oluştururken; içecek olarak çay, su, süt ve ayran tüketmektedirler.

Bu kuşağın beslenme alışkanlıkları, hem sağlık bilinci hem de sosyal yaşam alışkanlıkları ile doğrudan bağlantılıdır.

Baby Boomer kuşağı, önceki nesillerle karşılaştırıldığında daha talepkâr tüketim alışkanlıkları ve yaşam tarzı tercihleri göstermesi nedeniyle kuşaklar arası dönüşümde önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu kuşak, sosyal, ekonomik ve politik konulara yönelik aktif tutumları ile dikkat çekmekte; aynı zamanda kendilerini dinamik ve üretken bir yaşam biçiminin parçası olarak görmektedir. Yaşam kalitesine önem veren ve deneyim odaklı bir tüketim anlayışına sahip olan Baby Boomer bireyleri, seyahat etmeyi ve yeni kültürlerle tanışmayı yaşamlarının önemli bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle söz konusu kuşak, turizm ve özellikle deneyim temelli turizm türleri açısından önemli bir pazar segmenti olarak kabul edilmektedir (Williams ve Page, 2011:13).

Yeme içme kültürü açısından değerlendirildiğinde ise Baby Boomer kuşağı için dışarıda yemek yeme davranışı yalnızca fizyolojik bir ihtiyacın karşılanması anlamına gelmemektedir. Bu faaliyet aynı zamanda sosyal ilişkileri güçlendiren, aile ve arkadaşlarla geçirilen zamanı artıran ve bireylerin yaşam kalitesini yükselten bir deneyim olarak görülmektedir (Hardy, Coates ve Williams, 2018: 171; Taylor ve DiPietro, 2017:11). Eğitim seviyesinin artması ve buna bağlı olarak daha yüksek gelir düzeyine sahip olmaları, bu kuşağın tüketim tercihlerinde kalite, sağlık ve prestij unsurlarının ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda et tüketimi, yalnızca beslenme ihtiyacını karşılayan bir gıda olarak değil; aynı zamanda yaşam standardını yansıtan ve sosyal statü göstergesi olarak algılanan bir tüketim unsuru olarak değerlendirilmektedir (Gürsoy, Chi ve Karadağ, 2013:43; Verbeke, Pérez-Cueto ve de Barcellos, 2010:286).

3.2. Gastronomi Turizmi ve Üçüncü Yaş Pazarının Önemi

Yerel mutfak kültürlerinin tanıtılması ve deneyimlenmesi açısından gastronomi turizmi, günümüzde turizm sektörünün önemli bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Gastronomi odaklı seyahatler yalnızca farklı yemeklerin tadılmasıyla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda destinasyonların kültürel kimliğinin, tarihsel birikiminin ve yerel yaşam tarzının ziyaretçilere aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle gastronomi, destinasyonların rekabet gücünü artıran ve turistlerin seyahat kararlarını etkileyen temel unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Okumuş, Okumuş ve McKercher, 2007:257).

Son yıllarda gastronomi turizminin gelişiminde dikkat çeken unsurlardan biri de “üçüncü yaş” olarak adlandırılan ileri yaş turist grubunun artan etkisidir. Dünya genelinde yaşam süresinin uzaması, sağlık koşullarının iyileşmesi ve emeklilik sonrası boş zamanın artması, yaşlı bireylerin turizm faaliyetlerine daha fazla katılım göstermesine olanak sağlamıştır. Bu durum, gastronomi turizmi açısından yeni ve güçlü bir pazar segmentinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle üçüncü yaş turistleri, seyahat ettikleri destinasyonlarda yerel mutfakları tanıma, geleneksel yemekleri deneyimleme ve otantik gastronomik kültürlerle etkileşim kurma konusunda yüksek bir motivasyon göstermektedir (Cohen ve Avieli, 2004: 755).

Gastronomi turizmi aynı zamanda yerel kültürün korunması, bölgesel kimliğin güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi açısından da önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda üçüncü yaş pazarı, gastronomi turizmi içerisinde giderek daha görünür ve etkili bir ziyaretçi segmenti haline gelmiştir. Sağlıklı yaşam bilincinin artması, kaliteli ve doğal gıdalara yönelim ile birlikte yeni deneyimler yaşama isteği, ileri yaş turistlerin gastronomik faaliyetlere olan ilgisini artırmaktadır (Kivela ve Crotts, 2006:374; Hjalager ve Richards, 2002:230; Kılıç ve Bayrakçı, 2018:458). Bu nedenle gastronomi turizmi planlamasında üçüncü yaş grubunun beklenti ve tüketim eğilimlerinin dikkate alınması, destinasyonların sürdürülebilir turizm stratejileri açısından önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Literatürde yer alan çalışmalar, ileri yaş grubundaki turistlerin gastronomi temelli deneyimlere yönelik ilgisinin giderek arttığını ortaya koymaktadır. Örneğin, Hall ve Sharples (2008), yaşlı turistlerin seyahatleri sırasında yerel mutfakları tanıma ve farklı gastronomik deneyimler yaşama konusunda güçlü bir motivasyona sahip olduklarını ifade etmektedir. Bu eğilim yalnızca turistlerin seyahat deneyimlerini zenginleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda destinasyonlar için önemli ekonomik fırsatlar da yaratmaktadır. Ayrıca bu tür gastronomik deneyimler, ziyaretçilerin yerel kültürle daha derin bir etkileşim kurmasına da olanak sağlamaktadır (Hall ve Sharples, 2008).

Benzer şekilde McKercher ve du Cros (2002), yaşlı turistlerin seyahatlerinde kültürel unsurlara daha fazla önem verdiğini ve bu bağlamda gastronomik deneyimlerin destinasyon deneyiminin önemli bir parçası haline geldiğini vurgulamaktadır. Araştırmacılar, yerel mutfakların keşfedilmesinin ileri yaş turistleri için kültürel öğrenme

sürecinin bir parçası olduğunu ve bu durumun gastronomi turizmine olan ilgiyi artırdığını belirtmektedir (McKercher ve du Cros, 2002).

Gastronomi deneyimlerinin turist memnuniyeti üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar da bu görüşleri desteklemektedir. Kivela ve Crotts (2006), gastronomik deneyimlerden elde edilen tatmin düzeyinin turistlerin seyahat motivasyonları üzerinde doğrudan etkili olduğunu ortaya koymuştur (Kivela ve Crotts, 2006: 37). Bununla birlikte Williams ve Soutar (2005) tarafından gerçekleştirilen araştırma, yaşlı turistlerin gastronomi temelli deneyimlere yönelik arayışlarının giderek güçlendiğini ve bu deneyimlerin kalitesinin genel seyahat memnuniyetini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Araştırmacılar, özellikle yerel mutfakların keşfedilmesi ve özgün yemek kültürlerinin deneyimlenmesinin üçüncü yaş grubundaki turistler için seyahat deneyiminin önemli bir boyutunu oluşturduğunu vurgulamaktadır (Williams ve Soutar, 2005: 496).

Literatürde yer alan bazı çalışmalar, üçüncü yaş pazarının gastronomi turizmi üzerindeki etkisini özellikle sosyal etkileşim ve deneyim paylaşımı bağlamında ele almaktadır. Bu kapsamda Lück ve Schneider (2020), ileri yaş turistlerin seyahatleri sırasında gastronomik deneyimleri yalnızca bireysel bir tüketim faaliyeti olarak görmediklerini; aynı zamanda sosyal etkileşim kurma ve deneyimlerini başkalarıyla paylaşma fırsatı olarak değerlendirdiklerini belirtmektedir. Araştırmacılar, bu durumun gastronomik destinasyonların tanıtımı ve pazarlanması açısından önemli bir avantaj oluşturduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, yaşlı turistlerin beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerin geliştirilmesi, destinasyonların rekabet gücünü artıran önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Lück ve Schneider, 2020: 169).

Gastronomi turizmi alanında kuşaklar arası farklılıkları inceleyen çalışmalar da bu pazar segmentinin özelliklerini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Doğan, Güngör ve Güngör (2018) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, Baby Boomer, X ve Y kuşağına mensup turistlerin konaklama işletmelerinde sunulan yiyecek ve içecek hizmetlerine yönelik değerlendirmeleri karşılaştırılmıştır. Araştırma bulguları, Baby Boomer kuşağına mensup turistlerin yiyecek ve içecek çeşitliliği, lezzet, kalite ve sunulan hizmet düzeyi açısından diğer kuşaklara kıyasla daha yüksek memnuniyet düzeyine sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, ileri yaş grubundaki turistlerin gastronomik hizmetlere yönelik algı ve beklentilerinin kuşaklar arası farklılıklar açısından önemli bir araştırma alanı oluşturduğunu göstermektedir (Doğan, Güngör ve Güngör, 2018: 621).

Literatürde gastronomi turizmi ve yeme-içme davranışlarının yaş ve kuşak farklılıkları açısından ele alındığı çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Balderas, Patterson ve Leeson (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, ileri yaş grubundaki turistlerin seyahatleri sırasında yiyecek ve içecek faaliyetlerine genç turistlere kıyasla daha fazla ilgi gösterdikleri belirlenmiştir. Bu bulgu, gastronomi deneyimlerinin özellikle yaşlı turistler için seyahat deneyiminin önemli bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır (Balderas, Patterson ve Leeson, 2021: 197).

Kuşaklar arası yeme-içme tutumlarını inceleyen bir diğer çalışmada ise Kamenidou, Stavrianea ve Bara (2020), Z kuşağı, Y kuşağı, X kuşağı, Baby Boomer ve Sessiz kuşak bireylerinin gıda tercihlerini karşılaştırmışlardır. Araştırma sonuçları, özellikle organik ürünlere yönelik tutumun tüm kuşaklarda genel olarak olumlu olduğunu göstermektedir. Bu durum, sağlıklı ve doğal gıdalara yönelimin yalnızca belirli bir yaş grubuna özgü olmadığını, farklı kuşaklar arasında da yaygın bir eğilim haline geldiğini ortaya koymaktadır (Kamenidou, Stavrianea ve Bara, 2020: 2299).

Gastronomik unsurların turizm pazarlamasındaki rolünü inceleyen Kim, Choe ve Lee (2018) ise destinasyon tanıtımında kullanılan gastronomi temalı görsel ve içeriklerin potansiyel turistlerin seyahat kararları üzerinde etkili olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırma sonuçları, söz konusu etkinin kuşaklar arasında farklılık gösterdiğini ve özellikle Baby Boomer kuşağı üzerinde daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Kim, Choe ve Lee, 2018: 380).

Kuşaklar arası turizm deneyimlerini karşılaştıran Lehto ve arkadaşlarının (2008) çalışması da benzer biçimde önemli bulgular sunmaktadır. Araştırmada Sessiz Kuşak ile Baby Boomer turistlerin seyahat tercihleri incelenmiş ve Baby Boomer kuşağının aileleriyle kaliteli zaman geçirebilecekleri tatilleri, evden uzakta gerçekleştirilen seyahatleri, kumarhane ziyaretlerini ve özellikle şarap ile gastronomi deneyimlerini Sessiz Kuşak bireylerine kıyasla daha fazla tercih ettikleri belirlenmiştir (Lehto, Jang, Achana ve O’Leary, 2008: 244). Bu sonuçlar, Baby Boomer kuşağının deneyim odaklı turizm faaliyetlerine daha güçlü bir ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Literatürde yer alan bu çalışmalar, gastronomi turizminin üçüncü yaş grubundaki turistlerin beklenti ve ihtiyaçlarına nasıl yanıt verebileceğini anlamak açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Aynı zamanda söz konusu araştırmalar, destinasyonların sunduğu gastronomik ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi gerektiğine de işaret etmektedir.

Özellikle yaşlı turistlerin deneyim odaklı seyahat eğilimleri, yerel mutfakların tanıtılması ve gastronomik faaliyetlerin geliştirilmesi açısından destinasyonlara yeni fırsatlar sunmaktadır.

Bu bağlamda üçüncü yaş pazarı, gastronomi turizmi açısından hem ekonomik hem de kültürel açıdan önemli bir potansiyele sahiptir. Yaşlı turistlerin artan seyahat eğilimleri ve gastronomik deneyimlere olan ilgileri dikkate alındığında, bu segmentin beklenti ve tercihlerini gözeterek turizm stratejilerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla gastronomi turizmi planlamasında üçüncü yaş pazarına yönelik uygulamaların ve hizmetlerin geliştirilmesi, destinasyonların sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmesine katkı sağlayabilecek önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Üçüncü yaş pazarı, gastronomi turizmi açısından hem toplumsal hem de ekonomik boyutlarıyla giderek daha fazla önem kazanan bir alan olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 65 yaş ve üzerindeki bireylerin seyahat etme, farklı kültürleri tanıma ve yeni gastronomik deneyimler yaşama isteğinin artması, turizm sektöründe yeni fırsatların ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle üçüncü yaş grubunun özelliklerini ve gastronomi turizmine yönelik eğilimlerini incelemek, turizm sektörünün geleceğini anlamak açısından önemli bir konu haline gelmiştir. İleri yaş grubundaki bireylerin gastronomi turizmine olan ilgisi büyük ölçüde sağlık bilincinin artması ve yaşam kalitesini koruma isteği ile ilişkilidir. Bu bireyler, seyahatleri sırasında yalnızca yeni yerler görmekle kalmayıp aynı zamanda sağlıklı beslenme alışkanlıkları geliştirmek, yerel mutfak kültürlerini tanımak ve farklı gastronomik deneyimler yaşamak istemektedir. Gastronomi turizmi bu açıdan değerlendirildiğinde, yaşlı bireylerin hem fiziksel hem de sosyal açıdan aktif kalmalarına katkı sağlayan önemli bir deneyim alanı sunmaktadır. Özellikle sağlıklı beslenme temelli gastronomik etkinlikler ve turlar, yaşlı bireylerin beslenme farkındalığını artırırken aynı zamanda sosyal etkileşim kurmalarına da olanak tanımaktadır.

Gastronomi turizminin bir diğer önemli yönü ise yerel ekonomilere sağladığı katkıdır. Üçüncü yaş grubuna mensup turistlerin seyahat sırasında yaptıkları harcamalar, özellikle yiyecek ve içecek sektörü açısından önemli bir ekonomik hareketlilik yaratmaktadır. Destinasyonlarda faaliyet gösteren restoranların ve gastronomi işletmelerinin pazarlama stratejilerini bu gruba yönelik olarak geliştirmeleri, sürdürülebilir bir büyüme açısından

önemli avantajlar sağlayabilmektedir. Bununla birlikte yerel gıda üreticileri ve küçük ölçekli üreticiler için de yeni pazar olanakları oluşmakta ve böylece gastronomi turizmi bölgesel ekonomik kalkınmaya katkı sunmaktadır.

Demografik yapıda yaşanan değişim ve yaşlı nüfusun artışı, gastronomi turizmi alanında yeni hizmet ve iş fırsatlarının ortaya çıkmasına da zemin hazırlamaktadır. Özellikle yaşlı turistlere yönelik gastronomi temalı turlar, yemek yapım atölyeleri ve kültürel etkinlikler turizm işletmeleri için önemli bir ürün çeşitlendirme stratejisi haline gelmiştir. Bu tür faaliyetlerin planlanması sürecinde ise yaşlı bireylerin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Kolay erişilebilir mekânlar, sağlıklı ve dengeli besin seçenekleri ile sosyal etkileşimi destekleyen ortamlar, bu grubun turizm deneyimini olumlu yönde etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır.

Öte yandan üçüncü yaş pazarının gastronomi turizmine katkısı yalnızca ekonomik boyutla sınırlı değildir. Bu pazar segmenti aynı zamanda yerel kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından da önemli bir role sahiptir. Yaşlı bireyler, geleneksel yemek kültürlerinin yaşatılması ve paylaşılması konusunda önemli bilgi ve deneyimlere sahiptir. Bu nedenle gastronomi turizmi kapsamında düzenlenen yemek yapım atölyeleri, yerel mutfak tanıtımları ve kültürel etkinlikler, hem geleneksel mutfak kültürünün korunmasına hem de bu kültürel mirasın yeni kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle gastronomi turizmi, kültürel sürdürülebilirliği destekleyen önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak üçüncü yaş pazarının gastronomi turizmi üzerindeki etkisi, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla önemli bir potansiyel ortaya koymaktadır. İleri yaş grubundaki bireyler yalnızca turizm faaliyetlerine katılan bir tüketici kitlesi olarak değil, aynı zamanda yerel gastronomi kültürünün yaşatılması ve paylaşılması açısından da önemli bir role sahiptir. Seyahatleri sırasında yerel mutfakları tanımaya ve özgün gastronomik deneyimler yaşamaya yönelik ilgileri, hem bireysel yaşam kalitesinin artmasına katkı sağlamakta hem de destinasyonların kültürel değerlerinin görünür hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle turizm sektörünün, yaşlı bireylerin beklenti ve ihtiyaçlarını dikkate alan stratejiler geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Böyle bir yaklaşım, hem turistlerin daha tatmin edici deneyimler yaşamasını sağlayacak hem de yerel ekonomilerin güçlenmesine katkıda bulunacaktır.

Bu çalışma, üçüncü yaş pazarının gastronomi turizmi bağlamındaki yerini bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak literatüre kuramsal katkı sunmaktadır. Özellikle üçüncü yaş bireylerin gastronomi turizmine yönelik motivasyonları, beklentileri ve tüketim davranışlarının sistematik biçimde ortaya konulması, ilgili alan yazındaki kavramsal boşlukların giderilmesine katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte çalışma, uygulayıcılar açısından da çeşitli çıkarımlar sunmaktadır. Turizm işletmeleri ve destinasyon yöneticileri açısından, yaşlı turistlerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun gastronomik deneyimlerin tasarlanması, erişilebilirlik, sağlık odaklı beslenme ve yerel mutfak unsurlarının ön plana çıkarılması rekabet avantajı sağlayabilir. Ayrıca politika yapıcılar açısından üçüncü yaş turizmine yönelik teşvik edici stratejilerin geliştirilmesi, sürdürülebilir turizm politikalarının oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Bu yönüyle çalışma, hem teorik hem de pratik açıdan alan yazına değerli bir çerçeve sunmaktadır.

Akademik açıdan değerlendirildiğinde, üçüncü yaş grubunun gastronomi turizmi ile olan ilişkisini daha kapsamlı biçimde inceleyen araştırmaların artırılması önem taşımaktadır. Bu alanda gerçekleştirilecek disiplinler arası çalışmalar, yaşlı turistlerin gastronomik deneyimlere yönelik motivasyonlarını, beklentilerini ve tüketim davranışlarını daha iyi anlamaya katkı sağlayabilir. Ayrıca üniversitelerde gastronomi turizmi, yaşlılık çalışmaları ve turizm pazarlaması gibi alanları bir araya getiren eğitim programlarının geliştirilmesi de önemli bir gereklilik olarak görülmektedir. Bu tür eğitimler sayesinde hem turizm alanında eğitim gören öğrencilerin hem de sektörde çalışan profesyonellerin üçüncü yaş pazarına yönelik farkındalıklarının artırılması mümkün olacaktır. Bunun yanında yaşlı bireylerin turizm faaliyetlerine katılımını teşvik edecek yenilikçi gastronomi deneyimleri üzerine araştırma ve proje çalışmalarının yapılması da literatüre ve sektöre katkı sağlayabilecek önemli bir alan olarak değerlendirilmektedir.

Sektörel açıdan bakıldığında ise turizm işletmelerinin ve destinasyon yöneticilerinin üçüncü yaş pazarının beklentilerini dikkate alan hizmet ve ürünler geliştirmeleri gerekmektedir. Özellikle gastronomi odaklı turizm ürünlerinin tasarlanmasında erişilebilirlik, konfor ve sağlık gibi unsurların ön planda tutulması yaşlı turistlerin deneyimlerini olumlu yönde etkileyebilir. Bu bağlamda yerel restoranlar, çiftlikler, şarap üreticileri ve yöresel ürün üreticileri ile iş birlikleri geliştirilerek ziyaretçilere otantik gastronomi deneyimleri sunulabilir. Ayrıca gastronomi temalı etkinlikler, tadım organizasyonları ve yerel mutfak atölyeleri gibi faaliyetler hem turistlerin destinasyonla

daha güçlü bir bağ kurmasına hem de yerel ürünlerin tanıtılmasına katkı sağlayabilir. Bununla birlikte turizm işletmelerinin fiziksel mekân düzenlemeleri, menülerin anlaşılabilirliği ve hizmet süreçlerinin erişilebilirliği gibi konularda yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını dikkate alması önem taşımaktadır. Pazarlama açısından ise dijital platformlar, sosyal medya ve destinasyon etkinlikleri aracılığıyla bu yaş grubuna yönelik özel içeriklerin geliştirilmesi destinasyonların rekabet gücünü artırabilir. Ayrıca yaşlı turistlerin sağlık ve güvenlik konularındaki hassasiyetleri göz önünde bulundurularak gıda güvenliği, özel diyetler ve alerjenler konusunda işletme personeline yönelik eğitimlerin verilmesi de hizmet kalitesinin yükselmesine katkı sağlayacaktır. Bu tür bütüncül yaklaşımlar, üçüncü yaş pazarının gastronomi turizmi içerisindeki potansiyelinin daha etkin biçimde değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır.

Kaynakça

- Akdağ, G., Akgündüz, Y., ve Güler, O. (2015). Gastronomi turizmi ve Türkiye’de gastronomi turizmi üzerine genel bir değerlendirme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(3), 15-23.
- Arslan, A., ve Staub, S. (2015). Kuşak teorisi ve iç girişimcilik üzerine bir araştırma. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(11), 1-24.
- Aslan, Z., Güneren, E., ve Çoban, G. (2014). Destinasyon markalaşma sürecinde yöresel mutfağın rolü: Nevşehir örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2(4), 3-13.
- Aydın, Ş., ve Sayın, K. (2021). Yaşlı turizmi ve üçüncü yaş turizminin gelişimi üzerine bir değerlendirme. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(2), 45-60.
- Balderas-Cejudo, A., Patterson, I., ve Leeson, G. W. (2021). Gastronomic tourism and the senior foodies market. In *Gastronomy and Food Science*, 193–204. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-820057-5.00010-8>
- Cohen, E., ve Avieli, N. (2004). Food in tourism: Attraction and impediment. *Annals of Tourism Research*, 31(4), 755–778. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2004.02.003>
- Çalışkan, O. (2013). Destinasyon pazarlamasında gastronomi turizminin önemi: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 39-52.
- Doğan, S., Güngör, Y. M., ve Güngör, O. (2018). Yiyecek-içecek hizmetlerinin değerlendirilmesinde kuşaklararası farkların belirlenmesi: Lara-Kundu otelleri üzerine bir araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(Ek.1), 616-629.
- Durlu-Özkaya, F., ve Can, A. (2012). Gastronomi turizminin destinasyon pazarlamasına etkisi. *Türktarım, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Dergisi*, 206, 28-33.
- Fernando, J. (2016). Generational differences and demand for food. *Consumer Corner: Updates from The Competitiveness and Market Analysis Section*, 37, 1-6.
- Eisner, S. P. (2005). Managing Generation Y. *SAM Advanced Management Journal*, 70(4), 4-15.

- Ellis, A., Park, E., Kim, S., ve Yeoman, I. (2018). What is food tourism? *Tourism Management*, 68, 250-263.
- Gürsoy, D., Chi, C. G., ve Karadağ, E. (2013). Generational differences in work values and attitudes among frontline and service contact employees. *International Journal of Hospitality Management*, 32, 40-48.
- Hall, C. M., ve Sharples, L. (Eds.). (2008). *Food and wine festivals and events around the world: Development, management and markets*. Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Hardy, A., Coates, L., ve Williams, R. (2018). The food preferences of Baby Boomers and implications for hospitality businesses. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 12, 169-175.
- Harrington, R. J., ve Ottenbacher, M. C. (2010). Culinary tourism: A case study of the gastronomic capital. *Journal of Culinary Science & Technology*, 8(1), 14-32. <https://doi.org/10.1080/15428052.2010.518353>
- Hjalager, A. M., ve Richards, G. (2002). Still undigested: Research issues in tourism and gastronomy. *Tourism and Gastronomy*, 13, 224–234.
- Joesalu, K. (2016). We were the children of a romantic era: Nostalgia and the nonideological everyday through the perspective of a ‘Silent Generation’. *Journal of Baltic Studies*, 47(4), 557–577. <https://doi.org/10.1080/01629778.2016.1248685>
- Kamenidou, I. E., Stavrianea, A., ve Bara, E. Z. (2020). Generational differences toward organic food behavior: Insights from five generational cohorts. *Sustainability*, 12(6), 2299. <https://doi.org/10.3390/su12062299>
- Karim, S. A. B., ve Chi, C. G. Q. (2010). Culinary tourism as a destination attraction: An empirical examination of destinations’ food image. *Journal of Hospitality Marketing and Management*, 19(6), 531–555. <https://doi.org/10.1080/19368623.2010.500404>
- Keleş, H. N. (2011). Y kuşağı çalışanlarının motivasyon profillerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 129-139.
- Kılıç, B., ve Bayrakçı, S. (2018). Gastronomi turizmi ve destinasyon pazarlaması ilişkisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 452–468.
- Kim, S., Choe, J. Y., ve Lee, S. (2018). How are food value video clips effective in promoting food tourism? Generation Y versus non-Generation Y. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 35(3), 377–393. <https://doi.org/10.1080/10548408.2017.1320262>
- Kivela, J., ve Crotts, J. C. (2006). Gastronomy tourism: A meaningful travel motivation. *Journal of Culinary Science & Technology*, 4(2), 29-45. https://doi.org/10.1300/J385v04n02_03
- Lehto, X. Y., Jang, S., Achana, F. T., ve O'Leary, J. T. (2008). Exploring tourism experience sought: A cohort comparison of Baby Boomers and the Silent generation. *Journal of Vacation Marketing*, 14(3), 237–252. <https://doi.org/10.1177/1356766708090585>

- Lin, Y. C., Pearson, E. T., ve Liping, A. (2011). Food as a form of destination identity: A tourism destination brand perspective. *Tourism and Hospitality Research*, 11(1), 30-48. <https://doi.org/10.1177/1467358410386070>
- Lück, M., ve Schneider, M. (2020). Exploring the influence of the senior market on culinary tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 44, 165-174. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2020.03.001>
- McKercher, B., ve du Cros, H. (2002). *Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management*. Haworth Press.
- Morrison, A. M. (2013). Marketing and managing tourism destinations. London: Routledge.
- Moscardo, G. (2012). Exploring the social representations of tourism planning: Issues for governance. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3), 423–436.
- Nimrod, G., ve Rotem, A. (2012). An exploration of successful ageing among older tourists. *Ageing & Society*, 32(3), 379-404.
- Okumuş, B., Okumuş, F., ve McKercher, B. (2007). Incorporating local and international cuisines in the marketing of tourism destinations: The cases of Hong Kong and Turkey. *Tourism Management*, 28(1), 253-261. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2006.04.004>
- Parment, A. (2013). Generation Y vs. Baby Boomers: Shopping behavior, buyer involvement and implications for retailing. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 20(2), 189-199. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2013.02.004>
- Sarı, E., ve Harta, G. (2018). Kuşakların tüketim ve satın alma davranışları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 968-980.
- Sarıkaya, G. S., Demirci, B., ve Erol, E. (2021). Y ve Z kuşağının yeme davranışının belirlenmesi. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 4(2), 329-342.
- Schroer, W. J. (2015). Generations X, Y, Z and the others. *SocialMarketing.org*. <http://socialmarketing.org/archives/generations-xy-zand-the-others/>
- Singh, A. (2014). Challenges and issues of Generation Z. *IOSR Journal of Business and Management*, 16(7), 59–63.
- Sie, L., Patterson, I., ve Pegg, S. (2016). Towards an understanding of older adult educational tourism through the development of a three-phase integrated framework. *Current Issues in Tourism*, 19(2), 100–136. <https://doi.org/10.1080/13683500.2015.1021303>
- Stone, M. J., Migacz, S., ve Wolf, E. (2019). Beyond the journey: The lasting impact of culinary tourism activities. *Current Issues in Tourism*, 22(2), 147-152.
- Şengül, S., ve Türkay, O. (2018). Türkiye’de gastronomi turizmi: Kavramsal bir inceleme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(2), 428-446.
- Taylor, S., ve DiPietro, R. B. (2017). Generational perception and satisfaction differences related to restaurant service environment. *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 18(2), 1–19. <https://doi.org/10.1080/15256480.2017.1348921>

- Türk Dil Kurumu. (2024). *Türkçe sözlük* (Erişim tarihi: 6 Haziran 2024). <https://sozluk.gov.tr>
- TÜRSAB. (2024). *Sağlık turizmi raporu*. https://www.tursab.org.tr/haberler/tursab-saglik-turizmi-raporu_11430
- United Nations. (2019). World population ageing 2019: Highlights. New York: United Nations. Erişim adresi: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019>
- Williams, K. C., ve Page, R. A. (2011). Marketing to the generations. *Journal of Behavioral Studies in Business*, 5(1), 1-17.
- Williams, P., ve Soutar, G. N. (2005). The role of culinary tourism in promoting a destination's image. *Tourism Management*, 26(3), 491–500. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2003.11.015>
- World Health Organization. (2015). World report on ageing and health. Geneva: World Health Organization. Erişim adresi: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565042>
- Verbeke, W., Pérez-Cueto, F., ve de Barcellos, M. (2010). European consumer perception of beef and other meat products. *Meat Science*, 84(2), 284-292.
- Yıldız, A. (2021). Üçüncü yaş pazarı ve tüketim davranışları: Beslenme alışkanlıkları özelinde bir inceleme. *Turizm Akademik Dergisi*, 9(1), 40-52.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma teorik bir araştırma olup, yalnızca mevcut literatürün analizi ve değerlendirilmesine dayanmaktadır. Bu nedenle, insan veya hayvan katılımını içermemesi nedeniyle herhangi bir etik kurul iznine ihtiyaç bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırma tek yazarlı olarak yürütülmüş olup, çalışmanın tüm aşamalarında yazar tarafından planlama, veri toplama, analiz ve yazım süreçleri gerçekleştirilmiş; dolayısıyla araştırmadaki katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu araştırma tek yazarlı olarak yürütülmüştür. Yazarın herhangi bir kurum ya da kuruluş ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.